

F.M. de Noord

No. 2.124

Ir. H.R. Oosterveld

DE LANDBOUW IN DE GEMEENTE VEGHEL

Agrarisch-planologische verkenning

April 1979

SIGN: L 26-2.124

EX. NO: B

MLV: R74 26228

Landbouw-Economisch Instituut

Afdeling Structuuronderzoek

301091

OVERZICHT VAN UITGEBRACHTE VERWANTE PUBLIKATIES

No. 2.75	De positie van de land- en tuinbouw in Twente, nu en in de toekomst Ir. P. van der Linden, F.M. de Noord en Ir. H.R. Oosterveld, januari 1976	Uitverkocht
No. 2.76	De land- en tuinbouw in de gemeente Rucphen Agrarisch-planologische verkenning Th.L. van Berkel en Ir. H.R. Oosterveld, januari 1976	f 10,50
No. 2.91	De tuinbouw in Vleuten-De Meern en Harmelen Agrarisch-Structurele en Ruimtelijke aspecten Ir. J.G.M. Helder, F.M. de Noord en Ir. H.R. Oosterveld, september 1977	f 15,--
No. 167 (Mededeling)	De tuinbouw in Noordwijkerhout Een bijdrage tot de voorbereiding van het bestemmingsplan buitengebied Ir. B. van der Ploeg, januari 1977	f 8,--
No. 2.101	De land- en tuinbouw in de gemeente Nieuw-Ginneken Agrarisch-planologische verkenning Ir. H.R. Oosterveld, december 1977	f 17,50
No. 2.113	De land- en tuinbouw in de gemeenten Appingedam, Bierum en Delfzijl Ir. K.M. Dekker, juli 1978	f 12,50
No. 2.114	De landbouw op IJsselmonde-West Ir. H.R. Oosterveld, juli 1978	f 17,50
No. 2.115	De landbouw in de gemeente Tubbergen Ir. P. v.d. Linden, Ir. H.R. Oosterveld, juli 1978	f 12,50

Inhoud

	Blz.
WOORD VOORAF	7
SAMENVATTING	9
1. DOEL EN OPZET VAN HET ONDERZOEK	19
1.1 Aanleiding	19
1.2 Doel en opzet	19
1.3 Procedure en gegevens	19
1.4 De deelgebieden	20
2. GEBIEDSBESCHRIJVING	22
2.1 Ligging	22
2.2 Het huidige grondgebruik	22
2.3 Het toekomstige grondgebruik	23
2.4 Het bevolkingsaantal	23
2.5 De beroepsbevolking	23
3. ALGEMENE STRUCTUUR	24
3.1 Aantal bedrijven, oppervlakte cultuurgrond en produktieomvang	24
3.2 De hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype	28
3.3 Hoofdberoepsbedrijven naar oppervlakte cultuurgrond	30
3.4 Hoofdberoepsbedrijven naar produktieomvang (sbe)	32
3.5 Arbeidsbezetting en produktie per man	33
3.6 Leeftijd van de bedrijfshoofden en opvolgingssituatie	40
3.7 Rechtsvorm van het grondgebruik	42
3.8 De nevenbedrijven	42
4. DE PRODUKTIERICHTINGEN	46
4.1 Grondgebruik	46
4.2 De produktieomvang naar produktierichting	46
4.3 De rundveehouderij	48
4.4 De intensieve veehouderij (veredeling)	53
4.5 De tuinbouw	55
4.6 De akkerbouw	56
4.7 De nevenbedrijven	57
5. ENKELE PRODUKTIEOMSTANDIGHEDEN	58
5.1 Inleiding	58
5.2 De bodemgeschiktheid	58
5.3 De bedrijfsgebouwen	60
5.4 De bereikbaarheid van de gronden	62
5.5 Verkaveling en percelering	62
5.6 De ruimtelijke situatie	63

INHOUD (vervolg)

blz.

6.	TOEKOMSTIGE ONTWIKKELINGEN	66
6.1	Inleiding	66
6.2	Het aantal hoofdberoepsbedrijven	66
6.3	De arbeidskrachten op de hoofdberoepsbedrijven	67
6.4	De cultuurgrond en het grondgebruik (hoofdberoepsbedrijven)	67
6.5	De produktieomvang naar produktierichting (hoofdberoepsbedrijven)	68
6.6	De bedrijfstypen (hoofdberoepsbedrijven)	71
6.7	De produktieomvangstructuur op de hoofdberoepsbedrijven	72
6.8	De nevenbedrijven	73
6.9	De betekenis van R.W. 75	73
7.	RUIMTELIJKE ASPECTEN	75
7.1	Inleiding	75
7.2	Functies van de land- en tuinbouw	75
7.3	Landbouwkundige ontwikkelingen en ruimtelijke betekenis	77
7.4	Ruimtelijke voorwaarden per produktierichting	83

INHOUD (vervolg)

Blz.

OVERZICHT GERAADPLEEGDE BRONNEN

87

BIJLAGEN

1. Enkele veel gebruikte termen met toelichting	88
2. Mutaties hoofdberoepsbedrijven	90
3. Aantal bedrijven, oppervlakte cultuurgrond en produktieomvang naar beroepsgroep en deelgebied	91
4. Hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype	91
5. Gemiddelde oppervlakte cultuurgrond, de gemiddelde produktieomvang en de intensiteit van het grondgebruik van de hoofdberoepsbedrijven naar deelgebied	92
6. Bedrijfsoppervlaktestructuur	93
7. Bedrijfsomvangstructuur per hoofdbedrijfstype (%)	93
8. Vaste arbeidsbezetting en arbeidsproduktiviteit op de hoofdberoepsbedrijven naar deelgebied	94
9. Leeftijd bedrijfshoofden en opvolgingssituatie per deelgebied (1977)	94
10. Het grondgebruik op de hoofdberoepsbedrijven naar deelgebied	95
11. De produktieomvang op de hoofdberoepsbedrijven naar produktierichting en deelgebied	96
12. Verkaveling per deelgebied van in 1977 A- + B-bedrijven in de gemeente Veghel (1976)	97
13. De toekomstige ontwikkeling van het aantal hoofdberoepsbedrijven	98
14. Enkele indicatieve cijfers m.b.t. de ontwikkelingen in de deelgebieden (1978)	99

INHOUD (vervolg)

Blz.

OVERZICHT VAN KAARTEN EN FIGUREN:

Kaart 1	De deelgebieden	21
Kaart 2	Aantal bedrijven en vaste arbeidskrachten: hoofdberoepsbedrijven	25
Kaart 3	Oppervlakte cultuurgrond en bedrijfsomvang: hoofdberoepsbedrijven	27
Kaart 4	Bedrijfstypen (%): hoofdberoepsbedrijven	31
Kaart 5	Gemiddelde bedrijfsoppervlakte (ha): hoofdberoepsbedrijven	33
Kaart 6	Gemiddelde produktieomvang (sbe): hoofdberoepsbedrijven	37
Kaart 7	Gemiddelde arbeidsproduktiviteit (aantal sbe per man) op de hoofdberoepsbedrijven	41
Kaart 8	Bedrijfshoofden van 50 jaar of ouder (%) en de opvolgingssituatie op hun bedrijf (%) in 1977: hoofdberoepsbedrijven	43
Kaart 9	Het grondgebruik op de hoofdberoepsbedrijven (%) in 1977	47
Kaart 10	De produktieomvang op de hoofdberoepsbedrijven naar produktierichting (%) in 1977	49
Kaart 11	De geologie	59
Kaart 12	Situering van de bedrijfsgebouwen	61
Kaart 13	Ruimtelijke situatie	65
Figuur 1	Ontwikkeling oppervlaktestructuur hoofdberoeps- bedrijven (1972-1977)	34
Figuur 2	Ontwikkeling produktieomvangstructuur hoofd- beroepsbedrijven (1972-1977)	35

Woord vooraf

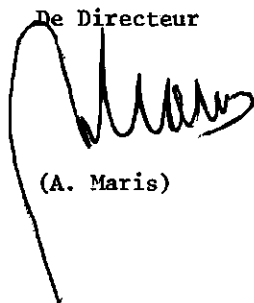
Op verzoek van de gemeente Veghel heeft het Landbouw-Economisch Instituut een onderzoek ingesteld naar de huidige en de te verwachten positie van de land- en tuinbouw in deze gemeente. Genoemde gemeente achtte zo'n onderzoek noodzakelijk ten behoeve van de voorbereiding van het bestemmingsplan voor het buitengebied.

Naast een beschrijving en analyse van de huidige en van de in de komende jaren te verwachten agrarische structuur, is - met het oog op een te voeren ruimtelijk beleid - ook aandacht besteed aan de ruimtelijke aspecten van de te verwachten ontwikkelingen in de land- en tuinbouw.

Het onderzoek is uitgevoerd door F.M. de Noord en H.R. Oosterveld, medewerkers van de afdeling Structuuronderzoek van het instituut.

Den Haag, april 1979

De Directeur

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'A. Maris', written over a large, sweeping, curved line that starts under the word 'De' and extends down towards the signature.

(A. Maris)

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Veghel heeft het Landbouw-Economisch Instituut, in verband met de voorbereidende werkzaamheden voor het bestemmingsplan buitengebied, een onderzoek ingesteld naar de positie van de land- en tuinbouw in die gemeente.

In overleg met de gemeentelijke "werkgroep buitengebied" is de gemeente in een zestal, zowel ruimtelijk als landbouwkundig, tamelijk afgeronde gebieden verdeeld (kaart 1, blz. 21), t.w.: Dorshout, Driehuizen, Beukelaar, Ham, Eerde en Zijtaart.

In 1977 was 81% van het gemeentelijke grondgebied in gebruik als cultuurgrond. In 1967 was dit nog 87%.

De hoofdberoepsbedrijven

De hoofdberoepsbedrijven 1) vormen de belangrijkste categorie geregistreerden (ruim drie kwart van het totaal van 362 bedrijven in 1977). Gezien hun aandeel in de cultuurgrond (ca. 90%), worden de vanuit agrarisch oogpunt te stellen voorwaarden aan de ruimtelijke situatie, hoofdzakelijk door deze categorie bepaald. Naar produktieomvang (uitgedrukt in sbe) zijn ze nog belangrijker (93% van de totale agrarische produktie).

Het aantal hoofdberoepsbedrijven is de afgelopen 5 jaar met 2,0% per jaar verminderd, voornamelijk door beroepsbeëindiging op hoofdzakelijk kleinere bedrijven. Ondanks een vermindering van de bij deze bedrijven in gebruik zijnde cultuurgrond (met 1,5% per jaar), is hun produktieomvang gestegen (met 4,2% per jaar). Dit duidt op een intensivering van de bedrijfsvoering.

Gezien het aantal thans aanwezige opvolgers, zullen in de toekomst relatief meer bedrijven worden voortgezet dan in het recente verleden, waardoor een geringere jaarlijkse vermindering (1,3%) van het aantal hoofdberoepsbedrijven is te verwachten. Bij deze relatief geringe afnemings spelen de te verwachten stichting van nieuwe bedrijven en overgang uit de categorie van de nevenbedrijven (beide voornamelijk door boerenzoons, die eerst een beroep buiten de landbouw hadden of zochten) een rol. Het zal daarbij net als in de achterliggende jaren, veelal gaan om gespecialiseerde veredelingsbedrijven met weinig grond (minder dan 5 ha). Als gevolg van deze ontwikkelingen zullen er naar verwachting in 1987 nog 247 hoofdberoepsbedrijven zijn.

---

1) Voor deze en andere veel gebruikte termen zij verwezen naar bijlage 1.

De oppervlakte cultuurgrond

Er zal een verdere vermindering van het areaal cultuurgrond (met ongeveer 1% per jaar) mogen worden verwacht. Het areaal in gebruik bij de hoofdberoepsbedrijven zal verminderen tot ruim 2400 ha in 1987 (1976 = bijna 2700 ha), als gevolg van onttrekking van ca. 195 ha t.b.v. woningbouw en uitbreiding industrieterreinen, alsmede door het verdwijnen uit de registratie, hobbyboeren, etc. (90 ha). Genoemde ontwikkelingen leiden ertoe dat de gemiddelde oppervlakte per hoofdberoepsbedrijf (evenals in het recente verleden) nauwelijks zal toenemen (1977 = 9,6 ha; 1987 = 9,8 ha).

De produktieomvang

De totale produktieomvang op de hoofdberoepsbedrijven zal de komende 10 jaar met 2% per jaar toenemen ¹⁾. Dit betekent een halvering van de toename in de afgelopen 5 jaar. Aangezien de grondgebonden produktie geen grote uitbreiding te zien zal geven, hangt de groei van de totale produktie voornamelijk af van die in de veredelingssector en in iets mindere mate van die in de tuinbouw.

Het aandeel van de veredeling zal verder toenemen tot 41% in de totale produktieomvang in 1987 (1977 = 34%), en daarmee dan bijna even belangrijk zijn als de rundveehouderij (excl. snijmaïs) met 43% (1977 = 50%). De tuinbouw zal dan 11% voor haar rekening nemen, de akkerbouw (incl. snijmaïs) 5%.

De arbeidskrachten

In Veghel bestaat er een vrij nauwe samenhang tussen de ontwikkeling van het aantal hoofdberoepsbedrijven en van het aantal vaste mannelijke arbeidskrachten. De gemiddelde arbeidsbezetting ligt tussen 1,1 à 1,2 man per bedrijf. Hiervan uitgaande zullen er in 1987 nog 280 à 290 vaste mannelijke arbeidskrachten op de hoofdberoepsbedrijven werkzaam zijn. In 1977 waren er dat nog 328.

-
- 1) Hierbij is geen rekening gehouden met een mogelijke onttrekking van ca. 65 ha cultuurgrond voor de aanleg van R.W. 75. Door deze weg zou de grondgebonden produktie worden beperkt. Mocht als reactie hierop geen extra uitbreiding van de intensieve veehouderij plaatshebben, dan zou de totale produktie op de hoofdberoepsbedrijven in 1987 ca. 1,6% lager zijn. Op sommige bedrijven zal dan, afhankelijk van de ligging, een veel grotere daling van de produktieomvang kunnen optreden. Bovendien kunnen, omdat goede open landbouwgebieden zullen worden doorsneden, voor sommige bedrijven de kostenverhogende effecten van aanzienlijk grotere betekenis zijn dan de produktiederving.

De bedrijfstypen

De rundveebedrijven vormen zowel wat betreft aantal als ruimtebeslag veruit het belangrijkste type, maar het aantal veredelingsbedrijven en hun aandeel in de totale produktieomvang is de afgelopen 5 jaar aanzienlijk toegenomen. Bij de tuinbouwbedrijven hadden vrijwel geen mutaties plaats, wel is hun gemiddeld areaal vergroot. Dit is ook bij de rundveebedrijven het geval geweest, waarbij het echter om kleine eenheden ging. Zo had in 1977 de melkveehouderij op slechts 29 rundveebedrijven (14%) voldoende perspectief 1). Het is dan ook niet verwonderlijk dat op veel van deze bedrijven naast de melkveehouderij, veredeling voorkomt. Ook in de toekomst zullen, ondanks een verdergaande specialisering, nog vele bedrijven twee hoofdrichtingen per bedrijf hebben. Het aantal tuinbouwbedrijven zal, evenals in het recente verleden, stabiel blijven maar sterk gespecialiseerd zijn. Het aantal gespecialiseerde veredelingsbedrijven zal zowel absoluut als procentueel toenemen, en hun produktieomvang zal in 1987 zijn toegenomen tot 36% van de totale agrarische produktie op de hoofdberoepsbedrijven (1977 = 23%).

De produktieomvang per bedrijf

Hoewel de gemiddelde produktieomvang van de hoofdberoepsbedrijven tussen 1972 en 1977 met ruim een derde is toegenomen (tot 130 sbe), lag het niveau in 1977 nog aanzienlijk beneden dat op de zuidelijke zandgronden 2) (152 sbe). In dat jaar had nog ca. 56% van de hoofdberoepsbedrijven een onvoldoende produktieomvang om aan één man voldoende werk te bieden (+ 123 sbe), van de rundveebedrijven was dit aandeel nog groter. Ook lag de gemiddelde arbeidsproduktiviteit (111 sbe per vaste mannelijke arbeidskracht) beneden dit niveau, hoewel deze met 5,9% per jaar is toegenomen. Op de veredelingsbedrijven was de situatie gunstiger (144 sbe per man in 1977), op de rundveebedrijven duidelijk ongunstiger (103 sbe per man).

In de toekomst zal een steeds grotere produktieomvang per arbeidskracht nodig zijn om het inkomen op peil te houden. Voor 1987 kan worden berekend dat op basis van de uitgangspunten in de z.g. Landbouwverkenningen voor elk der 3 hoofdtypen gemiddeld ongeveer 230 sbe per bedrijf nodig zal zijn. Een aanzienlijk deel (ca. twee

-
- 1) Volgens "Doel 1980" heeft op een bedrijf van 15 ha of groter de melkveehouderij perspectief.
  - 2) De zandgronden van Noord-Brabant en Limburg.

derde) van de hoofdberoepsbedrijven zal echter in 1987 beneden dit niveau blijven. Vooral de rundveebedrijven met 153 sbe, tegen 225 sbe voor de veredelingsbedrijven en 260 sbe voor de tuinbouwbedrijven zullen hieraan in 1987 lang niet toekomen. Daarom zal in vele gevallen de veredeling als aanvulling op de rundveeproductie, een noodzaak zijn. Om een doelmatige bedrijfsvoering mogelijk te maken, zal de inrichting zowel van het gebied als van de bedrijfsgebouwen, aan hoge eisen moeten voldoen.

Het grondgebruik

Door de vergroting van het bouwlandareaal t.g.v. de sterke opkomst van de snijmaisteelt en de relatief nog sterkere uitbreiding van de oppervlakte tuinland, is het aandeel van het grasland in de afgelopen 5 jaar afgenomen. In 1977 was nog ca. 77% van de cultuurgrond van de hoofdberoepsbedrijven in gebruik als grasland. Ook in de komende jaren is nog enige uitbreiding van zowel het areaal tuin- als akkerbouw (snijmaïs) te verwachten. In 1987 zal nog ca. 1760 ha (73%) als grasland in gebruik zijn, ruim 140 ha (6%) als tuinland en ca. 520 ha (21%) als bouwland, waarvan ca. 440 ha voor de verbouw van snijmaïs.

De rundveehouderij

De sterke opkomst van de snijmaïs heeft het aandeel van het areaal ten dienste van de rundveehouderij (grasland, snijmaïs en voederbieten) op de hoofdberoepsbedrijven doen toenemen tot 92% van de totale oppervlakte cultuurgrond in 1977. De uitbreiding van de snijmaïs heeft ertoe bijgedragen dat het aantal grootvee-eenheden (g.v.e.) per ha grasland met ruim 0,5 kon toenemen. Ondanks een gemiddelde uitbreiding van de melkveebezetting per bedrijf met ca. de helft, had ruim 70% van de bedrijven met melkveehouderij een melkveestapel, die te klein is om alleen daaruit een redelijk inkomen te behalen (minder dan 30 stuks). Bedrijven met een te kleine melkveestapel zullen, hetzij geheel op de intensieve veehouderij moeten overstappen, hetzij hun melkveestapel moeten uitbreiden en tot tankmelken overgaan. Verwezenlijking van laatstgenoemde specialisering zal voornamelijk afhangen van de mogelijkheid tot grondverwerving.

De totale produktie in de rundveehouderij wordt sterk bepaald door de beschikbare oppervlakte grasland en snijmaïs, alsmede door de gebruiksmogelijkheden van deze grond, waarbij de ontwatering en de beregning een voornamelijk rol spelen. Mede onder invloed van de verbetering van de ontwatering (r.v.k. Veghel-Erp) zal de gemiddelde veedichtheid per ha voedergewassen kunnen toenemen tot ca. 3,5 g.v.e. in 1987. De rundveehouderij zal in dat jaar minder bedrijven met melkvee tellen, grotere melkveestapels en een lichtere

jongveebezetting hebben. Het aantal ligboxenstallen zal verdubbelen tot 70 à 80 in 1987. In 1977 waren er in Veghel minder ligboxenstallen dan in de omliggende gemeenten. Toch zullen er ook in de toekomst nog ca. 60% van de bedrijven een (te) kleine melkveestapel (minder dan 40 melkkoeien) hebben, die dan ook daarnaast de intensieve veehouderij zullen blijven uitoefenen.

De intensieve veehouderij

De sterkste groei van de produktie (gemeten in sbe) in de afgelopen 5 jaar (7,5% per jaar) heeft in de veredelingssector plaatsgehad (voornamelijk varkenshouderij, met een accent op de fokkerij). Het aantal produktieëenheden is over de gehele linie gedaald en het aantal dieren per bedrijf is in het algemeen sterk gestegen. Aanpassing van de bedrijfsgebouwen, o.a. door nieuwbouw, was hierbij noodzakelijk. Toch is de intensieve veehouderij naar bedrijfstype nog erg verspreid, getuige het feit dat in 1977 nog 44% van de totale veredelingsproduktie op de rundveebedrijven plaats had. Bij een sterke uitbreiding van het aantal dieren kan de afzet van mest en gier een probleem vormen. Uit een t.b.v. het streekplanproject Midden- en Oost-Brabant (1973) opgestelde mestbalans is gebleken, dat in de gemeente Veghel sprake was van een matig en in de gehele regio van een matig tot aanzienlijk mestoverschot. Ook thans is dit nog het geval.

Rekening houdend met een verminderde uitbreiding van de afzet, o.a. door een tragere groei van de bevolking en van de koopkrachtige vraag, wordt tot 1987 een halvering van het groeitempo in de veredelingssector verwacht (ca. 4% per jaar). Evenals in het recente verleden zal het aantal bedrijven met intensieve veehouderij verder dalen, in het bijzonder waar het om kleine bedrijven gaat.

De tuinbouw

Ondanks een uitbreiding van het tuinbouwareaal heeft de omvang van deze produktierichting (gemeten in sbe) in de onderzoeksperiode maar weinig groei te zien gegeven. Binnen de tuinbouwsector heeft dan ook enige extensivering plaatsgehad. Naar verwachting zal de tuinbouwproduktie in Veghel tot 1987 enige, ongeveer met het areaal evenredige uitbreiding ondergaan, waarbij geen sterke intensivering zal plaatshebben. Ook binnen het huidige (opengrond-)tuinbouwpakket zullen geen grote veranderingen optreden. Wel zal in de toekomst een aantal moderne technieken worden toegepast, zoals een vast ondergronds beregeningssysteem.

De akkerbouw

Het beeld van de akkerbouw is de laatste jaren sterk gewijzigd door de uitbreiding van het snijmaïsareaal, dat in 1977 ca. vier vijfde van al het bouwland in beslag nam. Derhalve is de akkerbouw een wezenlijk onderdeel van de rundveehouderij geworden. Ook snijmaïs geteeld op veredelingsbedrijven, wordt aan de rundveehouderij toegeleverd. Voorts is ook het areaal suikerbieten flink toegenomen. Naast de snijmaïs (nog enige uitbreiding) die in het recente verleden heeft bijgedragen tot betere resultaten in de melkveehouderij, zullen de suikerbieten- en de aardappelteelt zich in de toekomst handhaven.

De nevenbedrijven

De nevenbedrijven die in 1977 nog 23% van alle geregistreerde bedrijven uitmaakten, zijn zowel naar oppervlakte als naar produktieomvang klein en vormen een heterogene groep. Naast bedrijven van rustende boeren komen er ook nevenberoepsbedrijven in voor. Vergeleken met de hoofdberoepsbedrijven is de bedrijfsvoering er minder intensief; in 1977 hadden de nevenbedrijven 11% van de cultuurgrond in gebruik, maar slechts een aandeel in de totale agrarische produktie van 7%. Voorts neemt de akkerbouw er een grotere plaats in (toelevering van snijmaïs aan hoofdberoepsbedrijven). Het areaal snijmaïs van deze nevenbedrijven is in de afgelopen 5 jaar dan ook sterk uitgebreid. De rundveehouderij is op de nevenbedrijven in betekenis afgenomen, de tuinbouw en de varkenshouderij zijn er in betekenis toegenomen.

Het aantal nevenbedrijven dat in het recente verleden met gemiddeld ruim 1,8% per jaar is gedaald, zal ook in de toekomst vermoedelijk verder afnemen, zij het wat minder snel. In 1987 zullen er ca. 70 nevenbedrijven zijn met een gezamenlijke oppervlakte van 290 ha en een totale produktie van 2700 sbe. Vergeleken met 1977 zal de betekenis van de nevenbedrijven iets afnemen.

Enkele produktieomstandigheden

Bij de huidige stand van de techniek kunnen ook de wat minder vruchtbare gronden bij een juiste behandeling (mest) een goede opbrengst geven. De bodemgeschiktheid wordt in Veghel in hoofdzaak bepaald door de ontwateringstoestand. Deze laat nogal wat te wensen over. In het algemeen is de hoofdafwatering wel voldoende, doch de detailontwatering schiet te kort. Droogtegevoelige gronden komen weinig voor en worden ook niet als een grote handicap bij de bedrijfsvoering ervaren (beregeningsinstallatie).

De bedrijfsgebouwen, waarvan de bereikbaarheid in de naaste toekomst nauwelijks problemen zal opleveren, liggen redelijk ver-

spread over het gebied. Dat is met name voor de melkveehouderij van belang met oog op een goede verkaveling. Mede door de r.v.k. Veghel-Erp, in het kader waarvan grotere huiskavels zijn gerealiseerd, zal het aantal ligboxenstallen nog toenemen. Bovendien is er in de veredelingssector nog een voortdurende behoefte aan (ver-) nieuwbouw. Ongeveer driekwart van de gebouwen van bedrijven die in de afgelopen jaren werden opgeheven, werd daarna nog bewoond door de oorspronkelijke agrariërs.

De gronden ten oosten van de Zuid-Willemsvaart zijn in het algemeen (via r.v.k.) goed ontsloten. In de rest van de gemeente zou, met het oog op de bereikbaarheid van de gronden een aantal onverharde wegen moeten worden verhard en verbreed.

Voor de melkveehouderij is een goede verkaveling van belang, waarbij vooral de huiskavels van voldoende omvang dienen te zijn om steeds op één plaats te kunnen melken. Voor veel bedrijven is de verkaveling onvoldoende. In het kader van de r.v.k. Veghel-Erp zal deze en ook de percelering aanzienlijk worden verbeterd. Ten westen van de Zuid-Willemsvaart zullen deze echter voorlopig nog wel een knelpunt blijven. In de ruilverkaveling in voorbereiding (St. Oedenrode) zal hieraan aandacht worden geschonken.

Vooraf voor de akkerbouw en weidebouw, maar ook voor de opengrondstuinbouw is een ruim open agrarisch gebied, zoals in aanzienlijke delen van de gemeente wordt aangetroffen, van groot belang. Zo moet voor de melkveehouderij voldoende grond in de nabijheid van het bedrijfsgebouw zijn. Voor de intensieve veehouderij is het minder noodzakelijk dat de bedrijfsgebouwen in een open agrarisch gebied staan; maar bij ligging in een dichtere bebouwing daarentegen kunnen aspecten met betrekking tot de Hinderwet wel een rol spelen. Een grote open ruimte (d.i. agrarisch gebied) met weinig burgerbebouwing, industrieterreinen, natuur- en landschapselementen, etc., heeft voor de landbouw een hoge potentiële waarde, daar zij dan immers de voor haar gunstigste inrichtings- en gebruiksvormen kan kiezen, hetgeen voor de toekomstige ontwikkeling van groot belang is.

De deelgebieden

Tussen de deelgebieden bestaat een aantal van belang zijnde verschillen. Mede op grond hiervan zal ook in de toekomst de landbouw in de deelgebieden verschillen vertonen.

Het aantal hoofdberoepsbedrijven in Driehuizen verminderde in sterkere mate dan in de andere deelgebieden. Mede door een sterke uitbreiding van het niet-agrarische ruimtebeslag (de Laarbunders, deelplan IV en restgebied de Bunders), zal het aantal hoofdberoepsbedrijven in Driehuizen vermoedelijk ook in de toekomst iets sneller afnemen dan in de andere deelgebieden. Dit zal ook het geval zijn in Dorshout, maar hier ten gevolge van relatief veel

oudere bedrijfshoofden, minder opvolgers en veel in omvang kleinere bedrijven. In Beukelaar daarentegen zijn relatief veel jongere bedrijfshoofden en veel bedrijven met een opvolger, hetgeen een relatief geringere vermindering van het aantal bedrijven in de toekomst doet verwachten.

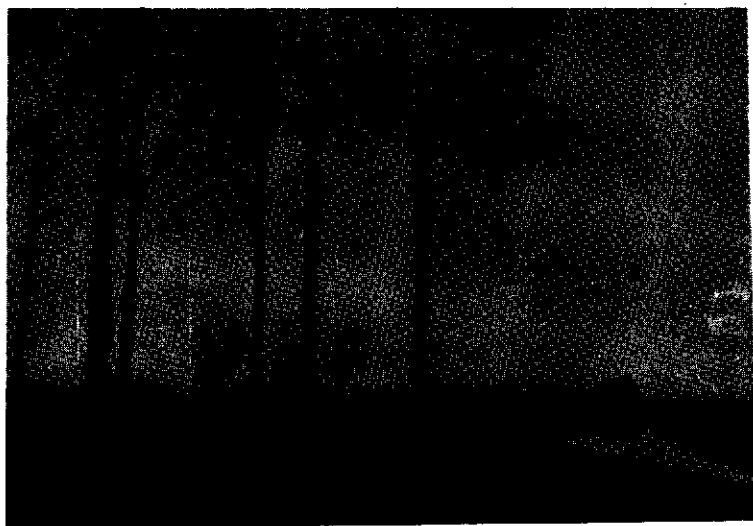
Naar oppervlakte zijn de hoofdberoepsbedrijven in Driehuizen en Zijtaart en in de toekomst waarschijnlijk ook in Ham, gemiddeld groter dan in de andere deelgebieden. In Eerde is in het recente verleden de totale bij de hoofdberoepsbedrijven in gebruik zijnde cultuurgrond het sterkst gedaald. Dit is er, evenals in Zijtaart, gepaard gegaan met een relatief sterke intensivering van de bedrijfsvoering.

De gemiddelde arbeidsbezetting is het grootst in Beukelaar (relatief veel gespecialiseerde veredelingsbedrijven en tuinbouwbedrijven), waar - ondanks een kleinere gemiddelde bedrijfsoppervlakte - relatief veel in omvang (sbe) grotere bedrijven zijn, als gevolg van een intensievere bedrijfsvoering dan in de andere deelgebieden. Veel in omvang kleinere bedrijven zijn gelegen in Dorshout en Ham. In deze deelgebieden komen veel rundveebedrijven voor, is de bedrijfsvoering minder intensief en de arbeidsproduktiviteit (aantal sbe per man) relatief gering. In Eerde en Driehuizen daarentegen is de arbeidsproduktiviteit relatief hoog. In Dorshout is de arbeidsproduktiviteit achtergebleven door een relatief geringe groei van de totale produktieomvang. Gezien de te verwachten ontwikkelingen in de verschillende produktierichtingen, zal de toekomstige produktieomvang in Dorshout en Ham het geringst zijn. In de overige deelgebieden zal deze niet veel afwijken van het gemiddelde van de gehele gemeente.

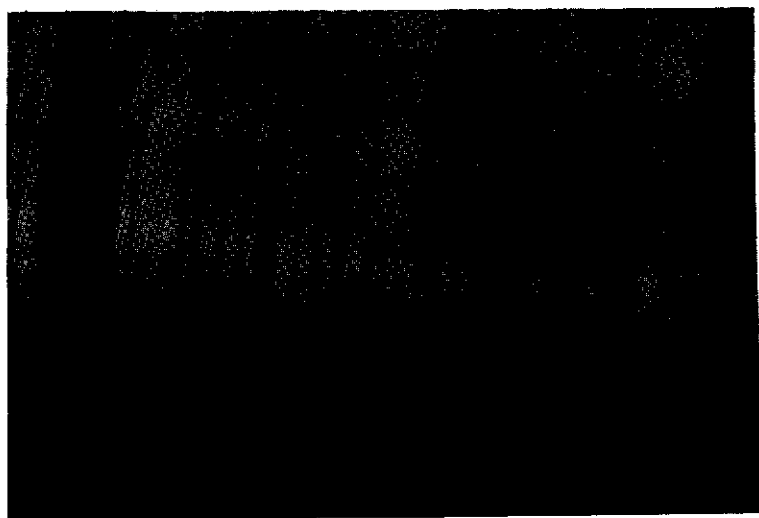
In Dorshout (veel grasland) en Ham is de rundveehouderij relatief sterk vertegenwoordigd. In Dorshout komt weinig veredeling voor, in Beukelaar is die zeer sterk vertegenwoordigd. De tuinbouw is sterk geconcentreerd in Driehuizen en Beukelaar. Ook in de toekomst zullen deze verschillen tussen de deelgebieden zich handhaven.

De situatie in de melkveehouderij is in Eerde en Zijtaart beter dan in de andere deelgebieden. Er komen relatief veel bedrijven voor met een melkveestapel, waarmee een redelijk inkomen valt te behalen. In Zijtaart zijn relatief veel bedrijven met een ligboxenstal. De teelt van snijmaïs is sterk toegenomen evenals de melkveebezetting per bedrijf. Voorts wordt in Eerde een relatief hoge veedichtheid (aantal g.v.e. per ha voedergewassen) aangetroffen relatief veel snijmaïs verbouwd.

In Dorshout is de melkveebezetting per bedrijf relatief laag. De jongveebezetting is er zwaar en er zijn weinig ligboxenstallen, hetgeen een gevolg kan zijn van het feit dat relatief veel bedrijfshoofden tot de oudere leeftijdsklassen behoren en van de minder gunstige opvolgingssituatie. Ook in Driehuizen zijn relatief weinig ligboxenstallen en is er relatief veel jongvee. Tenslotte komen ook in Ham weinig bedrijven met een grote melkveestapel voor.

1. Aa-dal ten zuidoosten van Veghel.

2. Aa-dal ten noordwesten van Veghel.

In Beukelaar neemt de veredeling de helft van de totale produktie op de hoofdberoepsbedrijven voor hun rekening, in de andere deelgebieden bedraagt dit aandeel hooguit een derde.

Ruimtelijke aspecten

De land- en tuinbouw is een bedrijfstak in beweging als gevolg waarvan voortdurend ruimtelijke aanpassingen, zoals m.b.t. de gebouwen, het grondgebruik en de inrichting van het gebied, nodig zijn. Alleen dan zullen de op de agrarische bedrijven werkzame arbeidskrachten een redelijk inkomen kunnen verdienen en bovendien onder goede omstandigheden kunnen werken. Zie verder hoofdstuk 7.

1. Doel en opzet van het onderzoek

1.1 Aanleiding

De gemeente Veghel achtte het in verband met de voorbereidende werkzaamheden voor het bestemmingsplan buitengebied noodzakelijk een nadere studie te doen verrichten naar de positie van de land- en tuinbouw. Aan het Landbouw-Economisch Instituut werd een verzoek gericht een onderzoek in te stellen. Het onderzoek zou mede ten dienste moeten zijn aan het structuurplan van de gemeente Veghel.

1.2 Doel en opzet

Het doel van het onderzoek kan als volgt worden geformuleerd: "Het verschaffen van inzicht in de toekomstige ontwikkelingen in de land- en tuinbouw en het aangeven van een aantal ruimtelijke aspecten die met deze ontwikkelingen samenhangen".

In de hoofdstukken 6 en 7 heeft hiervan de specifieke uitwerking plaats. Om echter tot een goed beeld te komen is een analyse van de huidige situatie, de ontwikkelingen in het recente verleden en de ruimtelijke situatie noodzakelijk. In de hoofdstukken 3 t/m 5 wordt hierop nader ingegaan.

1.3 Procedure en gegevens

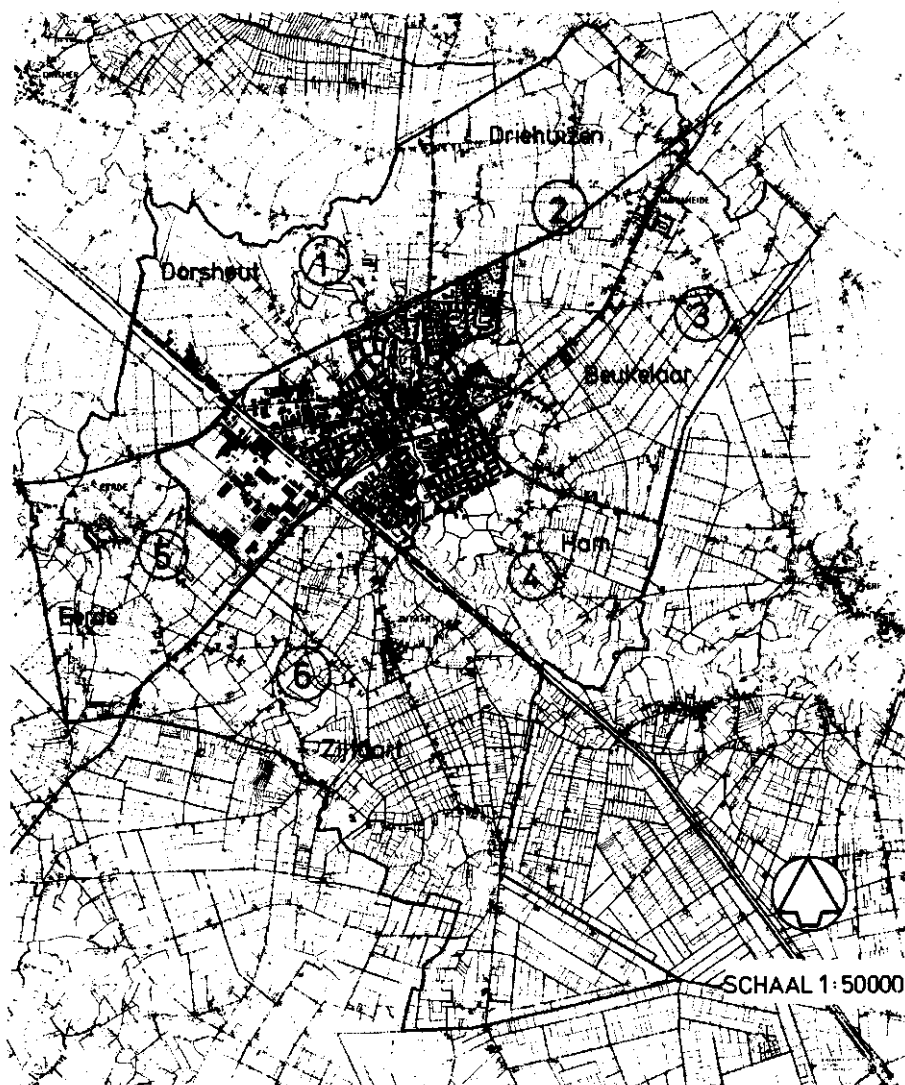
Naast onderzoek naar de land- en tuinbouw door het LEI heeft door het bureau Haskoning onderzoek plaatsgehad naar natuur en landschap, de recreatie en de bestaande bebouwing. Na de facetmatige analyse en prognose met betrekking tot deze sectoren zal in de gemeentelijke "werkgroep buitengebied" een integratie plaatshebben, die uiteindelijk moet leiden tot de concept-planvorming. Op basis van de onderzoekresultaten levert het LEI een bijdrage aan de discussie in deze werkgroep buitengebied. Beleidsaspecten worden niet door het LEI behandeld. Deze komen aan de orde in de z.g. "overleggroep buitengebied", waarin onder meer vertegenwoordigers van het agrarische bedrijfsleven zitting hebben.

Het onderzoek is voor het overgrote deel verricht op basis van de gegevens uit de Mei-tellingen 1972 en 1977. Daarnaast is gebruik gemaakt van ander statistisch materiaal, van literatuur over de streek en van algemene literatuur. Verder is informatie ingewonnen bij ter plaatse goed bekende personen, bij de Landinrichtingsdienst en bij de Provinciale Directie voor de Bedrijfsontwikkeling.

1.4 De deelgebieden

In overleg met de werkgroep buitengebied is een zestal deelgebieden onderscheiden (kaart 1). Deze deelgebieden vormen zowel ruimtelijk als landbouwkundig een tamelijk afgerond geheel. Het gaat om de volgende deelgebieden:

- I. Dorshout : het Aa-dal met de buurtschap Dorshout.
- II. Driehuizen : met de buurtschappen Het Ven en Driehuizen en het noordelijke deel van de kern Mariaheide.
- III. Beukelaar : het gebied met de buurtschappen Heuvel en Beukelaar en een deel van de kern Mariaheide.
- IV. Ham : het Aa-dal met de buurtschappen Ham en Havel.
- V. Eerde : naast de kern Eerde gaat het hier om de buurtschappen Bus en Willebrordushoek.
- VI. Zijtaart : met o.a. de buurtschappen Doornhoek, Hoogbeizen en Zondveld en de kern Zijtaart.

Renvooi :

— Grens van de deelgebieden.

④ Nummer van het deelgebied.

Ham Naam van het deelgebied.

Gemeente Veghel.

Deelnota landbouw.

De deelgebieden.

Kaart 1

Gemeentewerken afd. Bouw- en Stedebouw

2. Gebiedsbeschrijving

2.1 Ligging

De gemeente Veghel behoort tot het landbouwgebied de Meijerij en is gelegen aan weerszijden van de Zuid-Willemsvaart, ongeveer halverwege tussen 's-Hertogenbosch en Helmond. De hoofdkern Veghel ligt aan de oostzijde tegen deze vaart aan. De overige kernen in de gemeente, Mariaheide in het oostelijke deel, Eerde en Zijtaart in het westelijke, zijn aanzienlijk kleiner. De gemeente is gelegen binnen het streekplangebied Midden- en Oost-Brabant.

2.2 Het huidige grondgebruik

Het gemeentelijk grondgebied besloeg in 1977 ca. 4300 ha, waarvan ca. 3500 ha (81%) als cultuurgrond in gebruik was. Dit was aanzienlijk meer dan gemiddeld in Noord-Brabant (68%). Door een grenswijziging met de gemeenten St. Oedenrode en Schijndel is het gemeentelijke areaal in 1966 met ruim 125 ha uitgebreid.

Tabel 2.1 Het grondgebruik in Veghel (1967-1977)

	1-1-1967		1-1-1972		1-1-1977	
	ha	%	ha	%	ha	%
Cultuurgrond 1)	3604	87	3554	83	3490	81
Bos en woeste grond	59	1	89	2	89	2
Bebouwde kom	345	8	367	8	436	10
Rest 2)	159	4	284	7	279	7
Totaal	4167	100	4294	100	4294	100

- 1) Zie voor verklaring van het verschil met de landbouwtelling bijlage 1, sub 9.
2) Dit kunnen zijn: industrieterreinen, wegen, water breder dan 6 m., toekomstig bouwterrein, sportterreinen, etc.
Bron: CBS-Bodemstatistiek.

Ondanks de gemeentelijke uitbreiding is de oppervlakte cultuurgrond met ruim 110 ha afgenomen. De bebouwde kom en de "rest" vertoonden de afgelopen 10 jaar een sterke uitbreiding, respectievelijk met 90 en 120 ha. Dit is onder meer een gevolg geweest van de groei van de kern Veghel en de uitbreiding van het industrieterrein ten westen van de Zuid-Willemsvaart.

2.3 Het toekomstige grondgebruik

In de periode tot 1987 zal t.b.v. niet-agrarische activiteiten ca. 195 ha cultuurgrond worden onttrokken 1). Het gaat hierbij voornamelijk om onttrekking ten behoeve van woningbouw (ca. 120 ha) en industrie (ca. 60 ha). Voor de deelgebieden zal hierdoor sprake zijn van de volgende vermindering van het areaal cultuurgrond: Dorshout + 15 ha; Driehuizen + 125 ha; Beukelaar + 2 ha; Eerde + 48 ha en Zijtaart + 5 ha.

2.4 Het bevolkingsareaal

Op 1-1-1976 telde gemeente 22308 inwoners. Afgezien van de bij de overgang van delen van de gemeenten St. Oedenrode en Schijndel betrokken 335 inwoners, betekende dit sinds 1966 een toeneming met 6242 zielen of 3,5% per jaar. Vergeleken met de provincie Noord-Brabant, die in deze periode een groei van 1,6% per jaar kende, was deze stijging aanzienlijk. Overigens is de groei in Veghel vrij gelijkmatig in de tijd verlopen. Volgens opgave van de gemeente wordt per 1 januari 1987 een inwonertal van 26580 verwacht. Dit zou een ruime halvering van het groeitempo (1,6% per jaar) van het afgelopen decennium betekenen.

2.5 De beroepsbevolking

Volgens de Volks- en beroepstelling 1971 bedroeg de totale mannelijke beroepsbevolking van Veghel in dat jaar 5215. In 1975 waren dat er 5198 2). Hiervan waren er in 1971 455, of 8,7%, werkzaam in de land- en tuinbouw. In 1975 waren dat er nog 336 (= 7,4%). Ook in het voorgaande decennium is dit aantal sterk gedaald; bij de Algemene Volkstelling 1960 bedroeg het namelijk nog 19%.

-
- 1) Bron: Gemeentewerken en -bedrijven gemeente Veghel, februari 1978.
  - 2) Enige sociaal-economische gegevens beschikbaar gekomen uit de beperkte volkstelling, gehouden in de gemeente Veghel medio 1975. ETI-Noord-Brabant.

3. Algemene structuur

3.1 Aantal bedrijven, oppervlakte cultuurgrond en productieomvang

De geregistreerde bedrijven kunnen worden onderscheiden in hoofdberoeps- en nevenbedrijven. Hierbij is de aan het agrarische bedrijf bestede arbeidstijd het criterium van onderscheid (zie bijlage 1). Globaal bezien moeten de bedrijfshoofden op hoofdberoepsbedrijven hun arbeidsinkomen hoofdzakelijk of helemaal uit hun agrarische bedrijf halen, terwijl dit bij de nevenbedrijven niet het geval is.

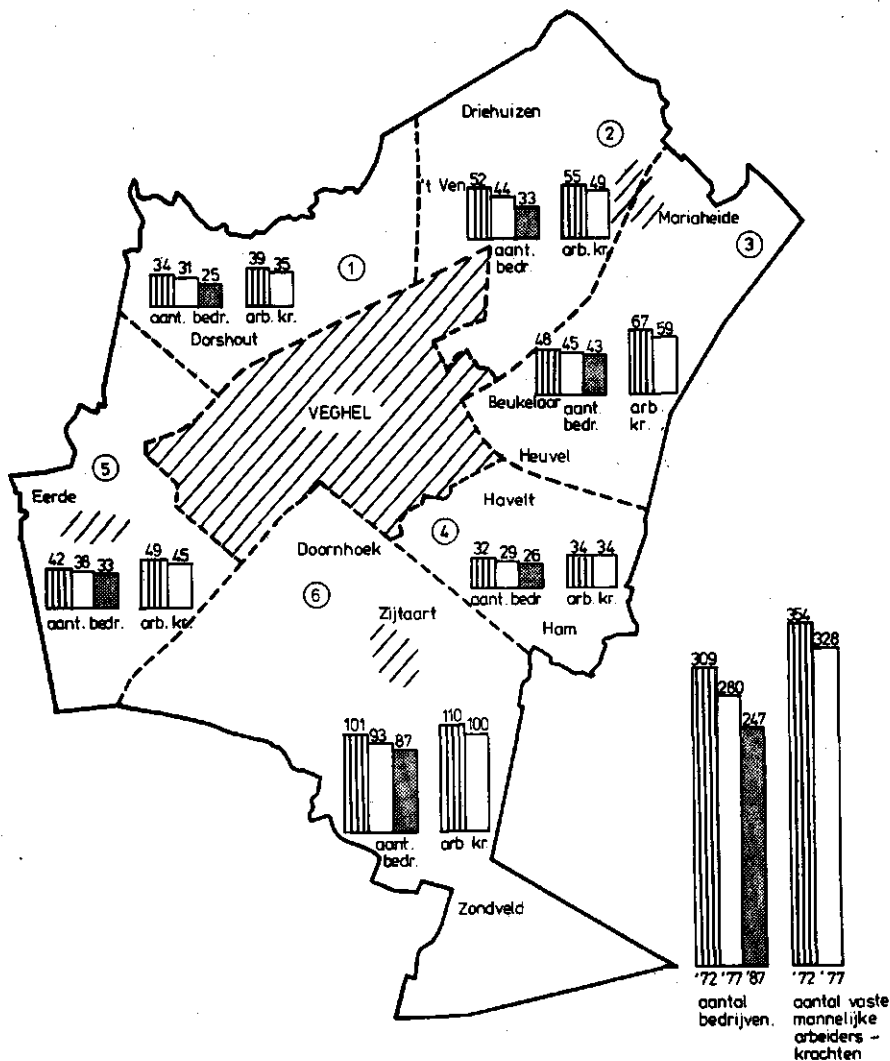
Tabel 3.1 Aantal bedrijven naar beroepsgroep

	1972		1977		index (1972=100)
	aantal	%	aantal	%	
Hoofdberoepsbedrijven	309	77	280	77	91
Nevenbedrijven	90	23	82	23	91
Totaal	399	100	362	100	91

De hoofdberoepsbedrijven vormen 77% van alle geregistreerde bedrijven (tabel 3.1). Voor de provincie bedroeg dit cijfer in 1976 80%. Binnen de gemeente Veghel heeft het deelgebied Dorshout procentueel gezien de meeste hoofdberoepsbedrijven, het deelgebied Zijtaart de minste (bijlage 3). Oorzaken voor deze verschillen zijn bij het onderzoek niet naar voren gekomen.

In de periode 1972-1977 is het aantal hoofdberoepsbedrijven met 2,0% per jaar afgenomen, hetgeen aanzienlijk minder was dan op de zuidelijke zandgronden (+ 3%) en in de provincie Noord-Brabant (2,6%). Bij deze vermindering speelde voornamelijk de beroepsbeëindiging een rol, waarbij het hoofdzakelijk om kleinere bedrijven ging. Bij de nieuwe hoofdberoepsbedrijven (deels via stichting, deels uit de groep van de nevenbedrijven) hadden de gespecialiseerde veredelingsbedrijven de overhand 1). Van de deelgebieden wijkt alleen Driehuizen met een jaarlijkse daling van 3,3% sterk af van het gemeentelijke cijfer (bijlage 3 en kaart 2).

1) Meer informatie omtrent de bij de hoofdberoepsbedrijven opgetreden mutaties is opgenomen in bijlage 2.

Renvooi

Bebouwing

N.B. De cijfers voor 1987 hebben een indicatieve betekenis.

Gemeente Veghel.

Deelnota landbouw.

Aantal bedrijven en aantal vaste arbeidskrachten :
hoofdberoepsbedrijven.

Kaart 2

Gemeente werken afd. Bouw- en Stedebouw.

In 1977 hadden de hoofdberoepsbedrijven 89% van de geregistreerde cultuurgrond in gebruik (tabel 3.2). Hierdoor bepaalt deze categorie grondgebruikers hoofdzakelijk de vanuit agrarisch oogpunt te stellen voorwaarden aan de ruimtelijke situatie.

Tabel 3.2 Oppervlakte cultuurgrond naar beroepsgroep

	1972		1977		Index (1972=100)
	ha	%	ha	%	
Hoofdberoepsbedrijven	2897	90	2680	89	93
Nevenbedrijven	317	10	319	11	101
Totaal	3214	100	2999	100	93

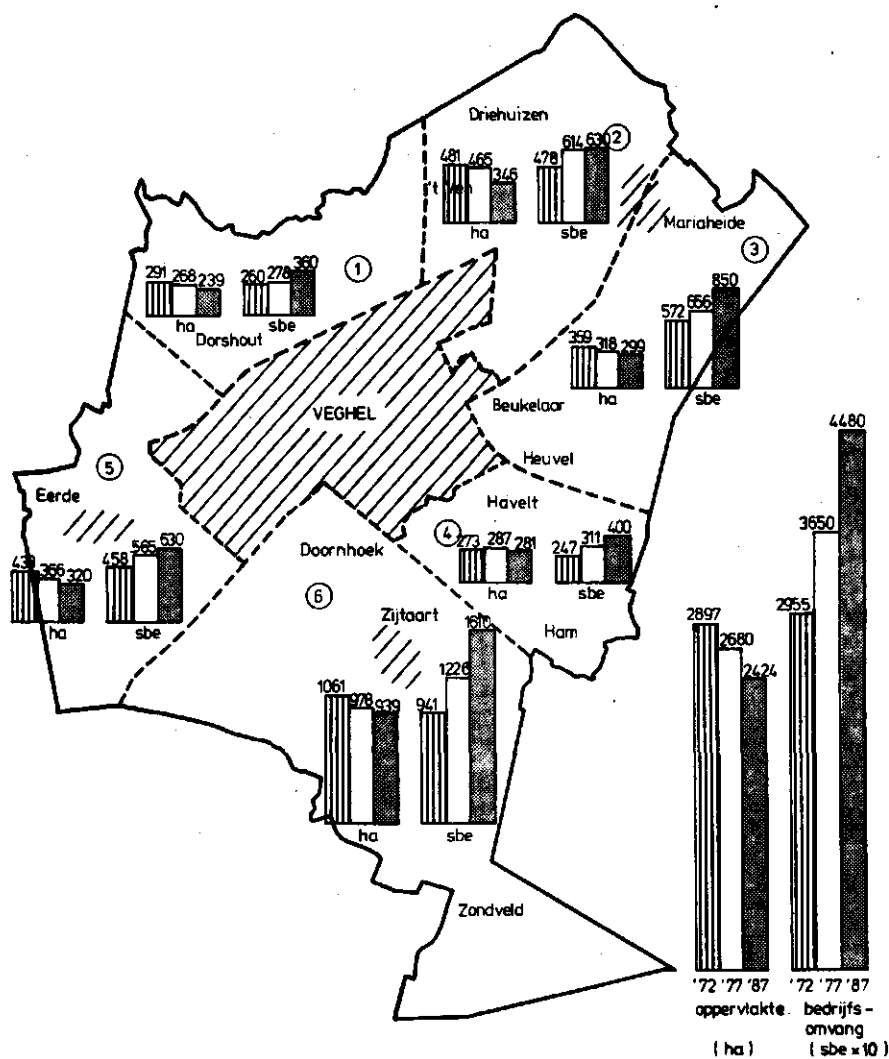
De afnemning van het areaal cultuurgrond tussen 1972 en 1977 (1,4% per jaar) had uitsluitend in de categorie hoofdberoepsbedrijven (ruim 1,5%) plaats; in Noord-Brabant bedroeg dit + 1,0%. Relatief sterk was de afnemning bij deze bedrijven in Eerde; in Ham daarentegen hebben de hoofdberoepsbedrijven meer cultuurgrond in gebruik gekregen (bijlage 3 en kaart 3). Voorts blijkt uit deze bijlage dat het grondgebruik op de nevenbedrijven in Eerde en Zijtaart sterk is toegenomen en met name in Beukelaar en Dorshout sterk is gedaald.

Bijna een derde (136 ha) van de totale vermindering van de geregistreerde cultuurgrond (215 ha) is voornamelijk ten behoeve van de woningbouw en de uitbreiding van industrieterreinen aan het agrarische gebruik onttrokken. De rest is onder meer uit de registratie verdwenen, doordat de omvang van de bedrijven van hun gebruikers om welke reden dan ook (b.v. afstoten van vee) beneden de 10 sbe-grens is gekomen dan wel de oorspronkelijke gebruiker grond heeft overgedaan aan niet-agrariërs (b.v. voor ponyweiden e.d.).

Ondanks de verkleining van de oppervlakte cultuurgrond steeg de produktieomvang (uitgedrukt in sbe) nog met gemiddeld 4,2% per jaar. Dit duidt op een intensivering van de bedrijfsvoering.

Tabel 3.3 Produktieomvang naar beroepsgroep

	1972		1977		index (1972=100)
	sbe	%	sbe	%	
Hoofdberoepsbedrijven	29550	93	36495	93	124
Nevenbedrijven	2320	7	2631	7	113
Totaal	31870	100	39126	100	123

Renvooi :

//// Bebauwing

N.B. De cijfers voor 1987 hebben een indicatieve betekenis.

Gemeente Veghel.

Deelnota landbouw.

Oppervlakte cultuurgrond en
bedrijfsomvang :
hoofdberoepsbedrijven.

Kaart 3

Gemeente werken afd. Bouw- en Stedebouw

Door de relatief geringere toeneming van de produktieomvang op de nevenbedrijven is hun aandeel in de totale produktieomvang gedaald van 7,3% naar 6,7%. In 4 van de 6 deelgebieden is dit aandeel eveneens gedaald, met name in Dorshout. Daartegenover staat een forse stijging in Eerde (bijlage 3).

De toeneming van de produktieomvang op de hoofdberoepsbedrijven is in Beukelaar (door de sterke onttrekking van cultuurgrond) en vooral in Dorshout (door een veel geringere intensivering) achtergebleven bij die in de andere deelgebieden (kaart 3). In Eerde werd de nogal grote onttrekking van cultuurgrond aan de landbouw opgevangen door een aanzienlijke intensivering. De stijging in de gehele gemeente kwam ongeveer overeen met de toeneming in de periode 1971-1976 in de provincie (25%).

3.2 De hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype

Mede door vergroting van de omvang per produktierichting blijken nieuwe, grotere en doelmatig ingerichte gebouwen noodzakelijk. In dit verband kunnen worden genoemd de ligboxenstal (met melkstal, koeltank e.d.) voor de melkveehouderij, de veredelingsstallen met aangepaste voedsystemen voor de intensieve veehouderij en de grotere bedrijfsschuren voor de tuinbouw. Het is dan ook uit ruimtelijk oogpunt van groot belang te weten wat voor bedrijven er in de gemeente voorkomen. Daartoe is een onderscheid in drie hoofdbedrijfstypen gemaakt, waarvan bij twee nog een onderverdeling is aangebracht (bijlage 1 en tabel 3.4).

Tabel 3.4 Hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype

Hoofdtype	subtype	1972		1977	
		aantal	%	aantal	%
1. Rundveebedrijven		250	81	211	75
	a. gespec. rundveebedr.	81	26	99	35
	b. overw. rundveebedr.	96	31	64	23
	c. gemengde rundveebedr.	73	24	48	17
2. Veredelingsbedrijven		40	13	50	18
	a. gespec. vered. bedr.	11	4	28	10
	b. overige vered. bedr.	29	9	22	8
3. Tuinbouwbedrijven		19	6	19	7
Totaal		309	100	280	100

Ondanks een vermindering van het totale aantal bedrijven zijn de gespecialiseerde rundveebedrijven en de gespecialiseerde veredelingsbedrijven in aantal toegenomen. Er heeft derhalve ontmening c.q. specialisering plaatsgehad (minder takken per bedrijf).

3. Nabij Zijtaart, oude gedeelte Aa-dal, traditionele agrarische bebouwing.

4. Zondveld, open ruimte met moderne agrarische bebouwing.

Meestal komen nog één of twee hoofdrichtingen per bedrijf voor. Specialisering in de rundveehouderij is vooral voorgekomen als vergroting van het ten dienste van deze bedrijfstak staande areaal (voornamelijk grasland en snijmaïs) heeft plaatsgehad.

De rundveebedrijven vormen met 75% veruit de belangrijkste groep, de tuinbouwbedrijven zijn slechts van geringe betekenis (7%). De veredelingsbedrijven zijn in de afgelopen jaren toegenomen en nemen met 18% een belangrijke positie in. Bij de tuinbouwbedrijven hadden, in tegenstelling tot de andere typen, vrijwel geen mutaties plaats.

In Beukelaar zijn de (gespecialiseerde) veredelingsbedrijven van veel meer en de tuinbouwbedrijven van meer betekenis dan in de overige deelgebieden. In Dorshout komen relatief veel (gespecialiseerde) rundveebedrijven voor, relatief weinig in Driehuizen en Beukelaar. In het algemeen zijn de bedrijven in Driehuizen minder gespecialiseerd. In Dorshout en Ham komen geen tuinbouwbedrijven en relatief weinig veredelingsbedrijven voor (kaart 4). Meer informatie omtrent de bedrijfstypologie per deelgebied is vermeld in bijlage 4.

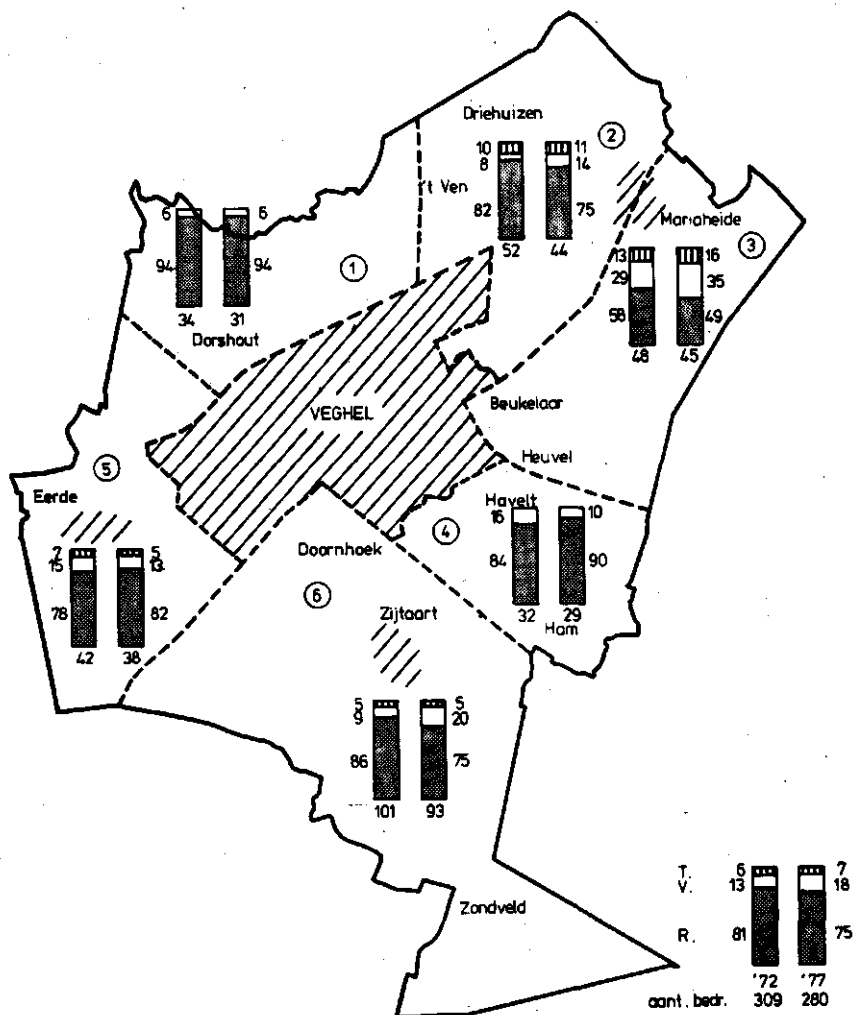
3.3 Hoofdberoepsbedrijven naar oppervlakte cultuurgrond

De rundveebedrijven nemen bij het ruimtebeslag veruit de belangrijkste plaats in. In 1977 exploiteerde deze categorie 86% van de bij de hoofdberoepsbedrijven in gebruik zijnde oppervlakte cultuurgrond (tabel 3.5). Dit aandeel is in de onderzoeksperiode echter iets gedaald, hetgeen samenhangt met de opgetreden verschuivingen in de bedrijfstypologie en de sterkere relatie van deze bedrijven met de vermindering van het areaal cultuurgrond (zie tabel 3.2) dan de veredelings- en de tuinbouwbedrijven.

Tabel 3.5 Oppervlakte cultuurgrond per hoofdtype

Bedrijfstype	1972		1977		Gemidd. oppervl. per bedr. in ha	
	ha	%	ha	%	1972	1977
Rundveebedrijven	2549	88	2309	86	10,2	10,9
Veredelingsbedrijven	255	9	262	10	6,4	5,2
Tuinbouwbedrijven	91	3	109	4	4,8	5,7
Totaal 1)	2897	100	2680	100	9,4	9,6

- 1) In het totaal kunnen als gevolg van afrondingen kleine verschillen voorkomen.

Renvooi :

////// Bebouwing

T = Tuinbouwbedrijven

V = Veredelingsbedrijven

R = Rundveebedrijven

Gemeente Veghel.

Deelnota landbouw.

Bedrijfstype (%) :
hoofdberoepsbedrijven.

Kaart 4

Gemeente werken afd. Bouw- en Stedebouw.

De gemiddelde oppervlakte van de veredelingsbedrijven is enigszins gedaald. Hiermee zou voor deze bedrijven een toenemende noodzaak kunnen ontstaan om de mest buiten het eigen bedrijf kwijt te raken. Wellicht heeft de uitbreiding van de snijmaïs, die veel mest kan verdragen, dit geheel of ten dele opgevangen. Bij de beide andere hoofdtypen heeft de gemiddelde oppervlakte een verbetering ondergaan; gezien echter de voortdurende behoefte aan bedrijfsvergroting gaat het om kleine eenheden. Hierbij kan nog worden opgemerkt dat de rundveehouderij nogal eens maïs van de veredelingsbedrijven krijgt toegeleverd. Gemiddeld zijn de hoofdberoepsbedrijven nauwelijks vergroot (0,2 ha). In Driehuizen en in Ham was nog sprake van enige vergroting van het gemiddelde areaal, terwijl in Erde een daling is opgetreden (bijlage 5 en kaart 5).

De verdeling van de oppervlakte over de rundveebedrijven kan inzicht verschaffen in het aantal bedrijven met mogelijkheden tot rundvee- of in feite melkveeproductie. Volgens "Doel 1980" 1) heeft op een bedrijf van 15 ha of groter de melkveehouderij perspectief. In 1977 bleken hieraan in de gemeente Veghel slechts 29 rundveebedrijven (14%) te voldoen. In de afgelopen 5 jaar is dit aantal nauwelijks toegenomen (bijlage 6). De verbetering van de oppervlaktestructuur van de rundveebedrijven komt deels doordat rundveebedrijven die zowel in 1972 als in 1977 als zodanig aanwezig waren (198), met gemiddeld ruim 0,4 ha zijn vergroot en deels doordat de verdwenen rundveebedrijven (52) gemiddeld kleiner waren (8,2 ha) dan de gebleven rundveebedrijven. De nieuw ontstane rundveebedrijven (13) hebben overigens gemiddeld ook een geringe oppervlakte (7,5 ha).

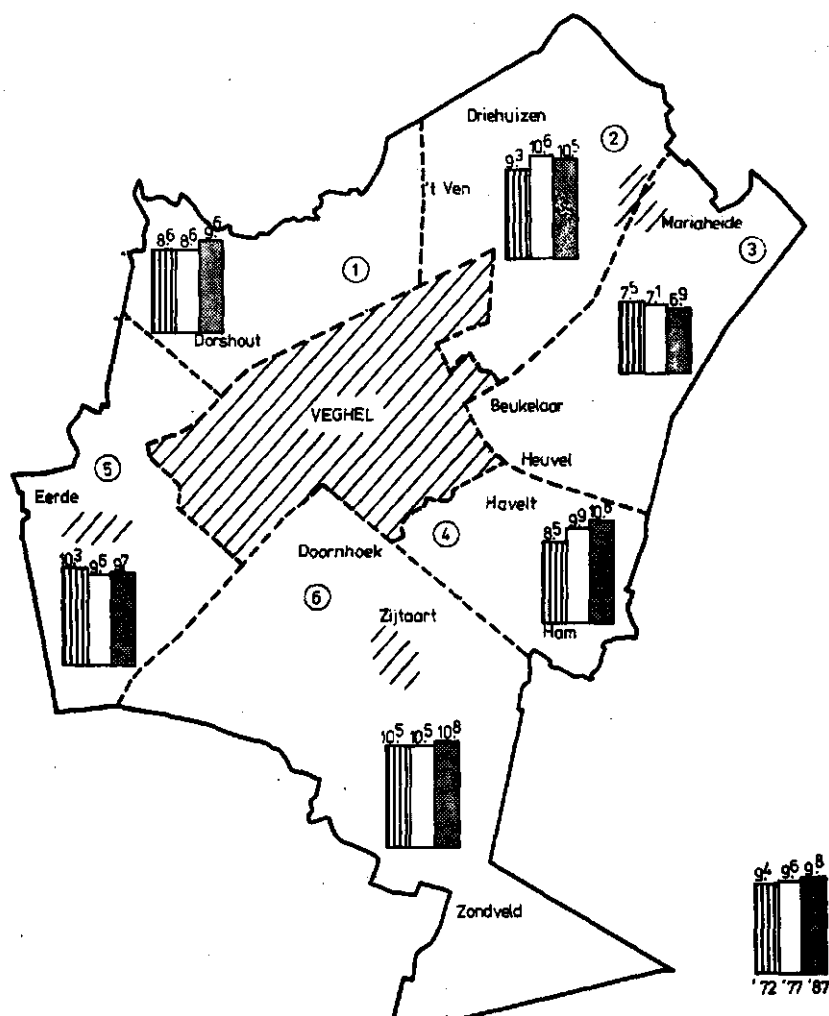
De ontwikkeling van de oppervlaktestructuur van alle hoofdberoepsbedrijven per deelgebied is neergelegd in fig. 1, blz. 34. Voor de gehele gemeente neemt het aantal bedrijven in de klasse 5-10 ha zowel absoluut als relatief sterk af. In de klassen tot 5 ha en groter dan 20 ha is sprake van een toeneming. In de klasse tot 5 ha speelt vooral de opkomst van het gespecialiseerde veredelingsbedrijf een rol.

3.4 Hoofdberoepsbedrijven naar produktieomvang (sbe)

Door de aanwezigheid van minder grondgebonden produktietakken en verschillen in intensiteit van het grondgebruik is de oppervlakte cultuurgrond niet tot een juiste maat voor de produktieomvang. Daarom zijn standaardbedrijfseenheden (sbe) ontwikkeld, die een beter beeld van de totale produktieomvang geven. Op deze wijze is het tevens mogelijk een zeker inzicht te geven omtrent de mogelijkheden tot het vormen van een inkomen.

---

1) "Doel 1980", Structuurnota voor de Brabantse land- en tuinbouw. Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling, Noord-Brabant 1976.

Renvooi :

//// Bebouwing

N.B. De cijfers voor 1987 hebben een indicatieve betekenis.

Gemeente Veghel.

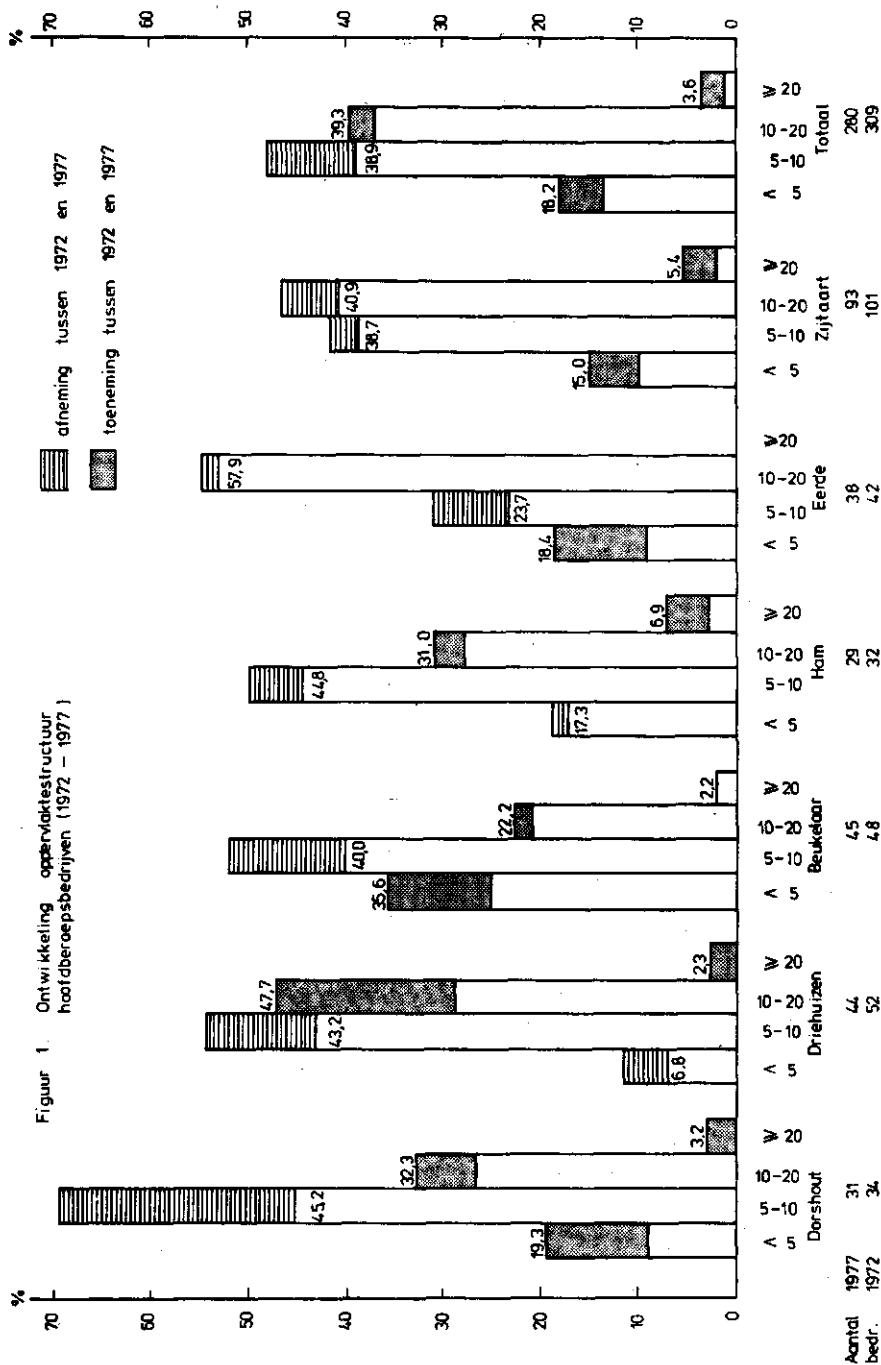
Deelnota landbouw.

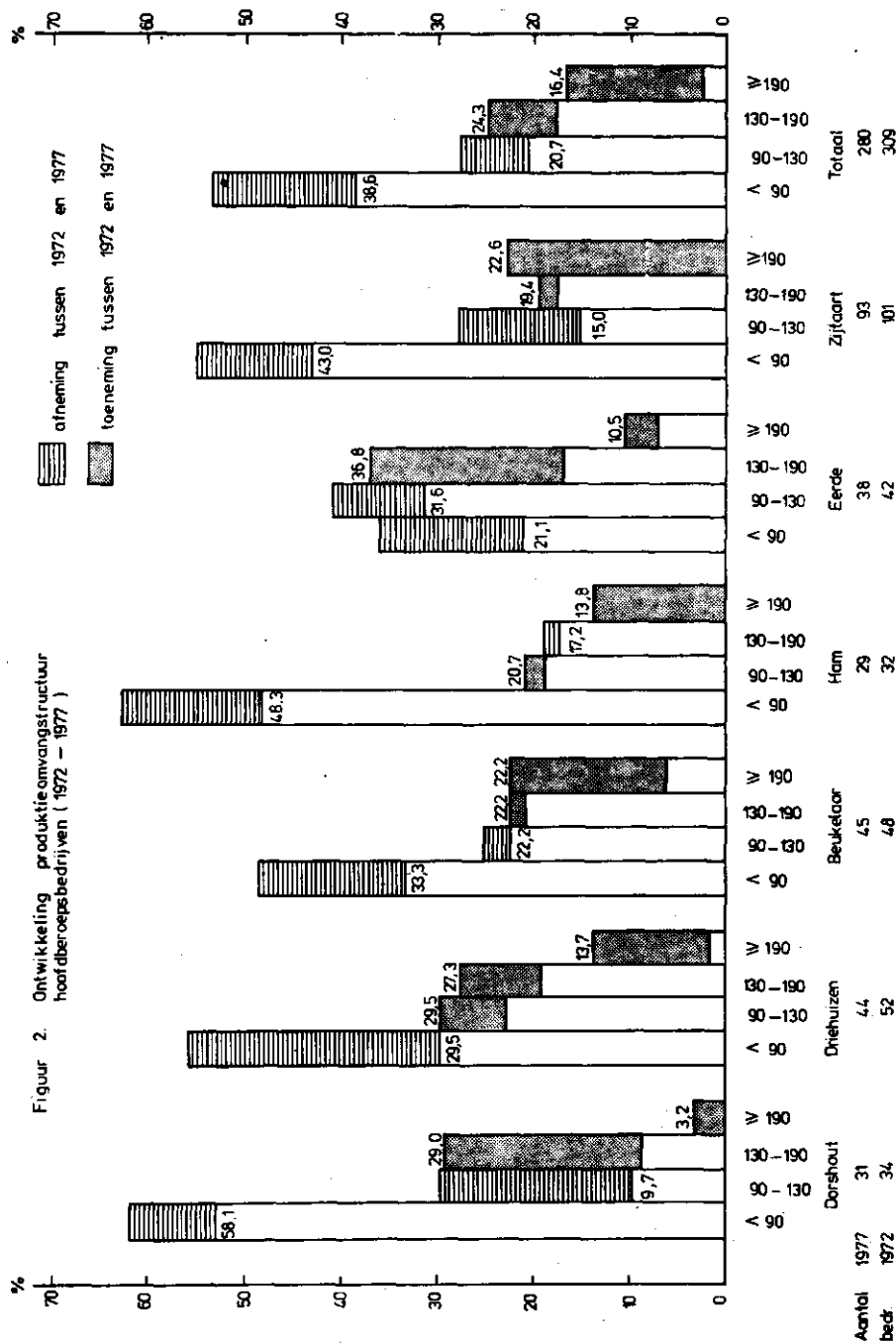
Gemiddelde bedrijfsoppervlakte (ha) hoofdberoepsbedrijven

Kaart 5

Gemeente werken afd. Bouw- en Stadsbouw.

N.B. De vermelde percentages hebben betrekking op 1977.

Tabel 3.6 Produktieomvang per hoofdtype

Bedrijfstype	1972		1977		Gemidd. aant. sbe per bedr.	
	aant.sbe	%	aant.sbe	%	1972	1977
Rundveebedrijven	21340	73	24484	67	85	116
Veredelingsbedr.	4585	15	8484	23	115	170
Tuinbouwbedrijven	3625	12	3527	10	191	186
Totaal	29550	100	36495	100	96	130

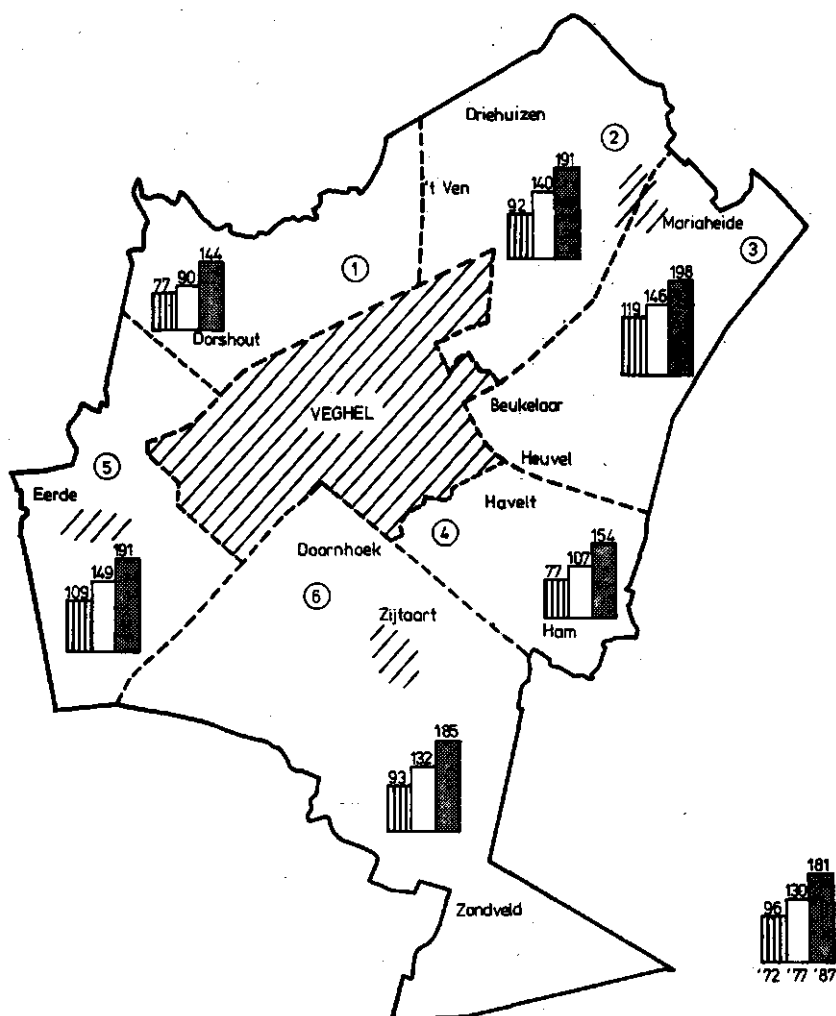
Het aandeel van de veredelingsbedrijven in de produktie is sterk toegenomen. Dit is enerzijds een gevolg van een vermeerdering van het aantal bedrijven van dit type (tabel 3.4, blz. 28) anderzijds en grotendeels van de sterke stijging van de gemiddelde produktie per bedrijf (8,2% per jaar). Van de beide andere hoofdtypen is het aandeel teruggelopen. Ook bij de rundveebedrijven is sprake geweest van een tamelijk sterke stijging van de gemiddelde produktieomvang per bedrijf (6,4% per jaar). Binnen dit hoofdtype blijven de gespecialiseerde rundveebedrijven met gemiddeld 96 sbe in 1977 in omvang nog duidelijk achter bij de beide andere subtypen (133 à 134 sbe). De bedrijfshoofden van het gespecialiseerde type zijn aanmerkelijk ouder (50 jaar of ouder: 62% versus 41% op de wat minder gespecialiseerde typen) en hebben vaker geen opvolger (50% versus 30% van de bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder). Bij de tuinbouwbedrijven is de gemiddelde produktieomvang per bedrijf wat afgenomen.

Gemiddeld nam de produktieomvang per hoofdberoepsbedrijf in de onderzoeksperiode toe van 96 tot 130 sbe. Desondanks ligt dat niveau van 1977 nog duidelijk beneden dat op de zuidelijke zandgronden, waar de gemiddelde produktieomvang per bedrijf toen reeds 152 sbe bedroeg.

De gemiddeld in omvang grootste bedrijven worden in Eerde (149 sbe) en in Beukelaar (146 sbe) aangetroffen (bijlage 5 en kaart 6), de kleinste in Dorshout (90 sbe). Dit laatste hangt samen met het relatief grote aantal gespecialiseerde rundveebedrijven (65%).

Uit tabel 3.7 valt af te leiden dat in 1977 nog ca. 56% van de hoofdberoepsbedrijven een onvoldoende bedrijfsomvang had om aan één man voldoende werk te bieden (+ 123 sbe)¹⁾. Bij de rundveebedrijven is de omvangstructuur het ongunstigst (bijlage 7). Onder de tuinbouwbedrijven komen er relatief veel voor met een produktieomvang van minstens 190 sbe; het gaat hier echter om geringe aantallen.

1) Bedrijfsuitkomsten in de landbouw; boekjaren 1973/74 t/m 1976/77. LEI, afdeling Landbouw, Den Haag, 1978.

Renvooi

/// Bebauwing

N.B. De cijfers voor 1987 hebben een indicatieve betekenis.

Gemeente Veghel.

Deelnota landbouw.

Gemiddelde produktieomvang (sbe):
hoofdberoepsbedrijven.

Kaart 6

Gemeente werken afd. Bauw- en Stedebouw

Tabel 3.7 Produktieomvangstructuur

Produktieom- vangklasse (sbe)	1972		1977		
	aantal bedr.	%	aantal bedr.	%	index (1972=100)
tot 50	57	18	36	13	63
50- 90	106	34	72	26	68
90-130	85	28	58	21	68
130-190	54	18	68	24	126
190 en meer	7	2	46	16	657
Totaal	309	100	280	100	91

Het aantal bedrijven met een grote produktieomvang is zeer sterk toegenomen, het aantal met een omvang tot 130 sbe verminderde met ongeveer een derde. De produktieomvangstructuur is het ongunstigst in de deelgebieden Dorshout en Ham (zie figuur 2, blz. 35).

Uit een nadere uitwerking van de vergroting en verkleining naar bedrijfsomvang blijkt dat op ruim de helft van de bedrijven die in beide jaren als hoofdberoepsbedrijf werden geëxploiteerd, een vergroting van enige betekenis heeft plaatsgehad. Dit was een gevolg van oppervlaktevergroting, uitbreiding van de veestapel, omschakeling op andere (intensievere) teelten, e.d. Deze ontwikkelingen hadden vooral plaats op bedrijven met een omvang van 90-150 sbe. Bij 12% van de gebleven bedrijven trad oppervlaktevergroting van enige betekenis op. Door intensivering van de bedrijfsvoering steeg het aantal sbe per ha cultuurgrond van 10,2 naar 13,6. Deze toename lag in Eerde en Zijtaart duidelijk boven het gemiddelde, in Dorshout en Ham er nogal wat beneden (bijlage 5). Beide laatstgenoemde deelgebieden hadden in 1977 de minst intensieve bedrijfsvoering, in Beukelaar was deze met 20,6 sbe/ha cultuurgrond veruit het intensiefst.

3.5 Arbeidsbezetting en produktie per man

In de periode 1972-1977 is het aantal vaste mannelijke arbeidskrachten gedaald van 354 naar 328, of wel met 1,5% per jaar. In Ham bleef het aantal ongewijzigd, tussen de overige deelgebieden bestonden slechts geringe verschillen in vermindering (kaart 2, blz. 25); de arbeidsbezetting per bedrijf bleef nagenoeg gelijk. In Beukelaar is deze hoger (1,3 in 1977) dan in de andere deelgebieden (bijlage 8). De aanwezigheid van relatief veel gespecialiseerde veredelingsbedrijven en tuinbouwbedrijven (met resp. 1,25 en 1,63 man per bedrijf) zal hieraan niet vreemd zijn. De vaste arbeidsbezetting bestond in 1977 voor 86% uit bedrijfshoofden. Voor geheel Noord-Brabant nam het aantal arbeidskrachten in een met Veghel vergelijkbaar tempo af.

Tabel 3.8 Vaste mannelijke arbeidskrachten op de hoofdberoeps-bedrijven

	1972		1977		index (1972=100)
	aantal	%	aantal	%	
Bedrijfshoofden	302	85	284	86	94
Zoons	31	9	32	10	103
Overige gezinsleden	4	1	3	1	75
Overige arbeidskrachten	17	5	9	3	53
Totaal	354	100	328	100	93

Het aantal meewerkende zoons is in tegenstelling tot de andere categorieën niet gedaald. In 1977 was 86% van de hoofdberoeps-bedrijven "eenmansbedrijf", in 1972 was dit 90%. Het aantal "meermansbedrijven" is zowel procentueel als absoluut toegenomen.

Het aantal sbe per vaste mannelijke arbeidskracht - een maat voor de arbeidsproduktiviteit - is toegenomen van 83 naar 111. Dit betekende een jaarlijkse stijging met 5,9%.

Tabel 3.9 Vaste arbeidsbezetting en arbeidsproduktiviteit per hoofdtype

Bedrijfstype	Aant. vaste mannelijke arbeidskrachten per bedrijf			Gemidd. aant. sbe per vaste mannelijke ar- beidskracht		
	1972	1977	index (1972=100)	1972	1977	index (1972=100)
Rundveebedrijven	1,07	1,13	105	80	103	129
Veredelingsbedr.	1,15	1,18	103	100	144	144
Tuinbouwbedrijven	2,11	1,63	78	91	114	126
Totaal	1,15	1,17	102	83	111	134

Deze stijging van de arbeidsproduktiviteit was voor twee derde een gevolg van de uitbreiding van de totale productieomvang en voor een derde van de vermindering van het aantal vaste arbeidskrachten. Deze toeneming van de productieomvang kan vrijwel uitsluitend worden "verwerkt" door toepassing van bepaalde arbeidsbesparende technieken (ligboxenstal, doorloopmelkstal, voedsystemen e.d.). Ondanks een jaarlijkse toeneming (met 5,9%) die vergelijkbaar is met die voor geheel Nederland, 1) ligt de arbeids-

1) In de nijverheid lag de stijging van de arbeidsproduktiviteit beduidend lager.

produktiviteit nog lager dan het aantal sbe dat een arbeidskracht bij een moderne en doelmatige bedrijfsvoering een volledige dag-tak biedt (ten minste 120 in 1976).

De hoogste arbeidsproduktiviteit werd in 1977 bereikt op de veredelingsbedrijven, daarna volgden de tuinbouwbedrijven en tenslotte de rundveebedrijven (tabel 3.9). Bij laatstgenoemd hoofdtype hangt deze lage arbeidsproduktiviteit samen met de relatief geringe gemiddelde produktieomvang per bedrijf (tabel 3.6, blz.36), bij de tuinbouwbedrijven met de relatief hoge vaste arbeidsbezetting. Op de veredelingsbedrijven had tussen 1972 en 1977 de grootste toename van de arbeidsproduktiviteit plaats. Van de deelgebieden blijft Dorshout duidelijk achter in de arbeidsproduktiviteit (79 sbe per man in 1977) en komen Driehuizen en Eerde (beide 125 sbe per man) het gunstigst naar voren (bijlage 8 en kaart 7, blz.41).

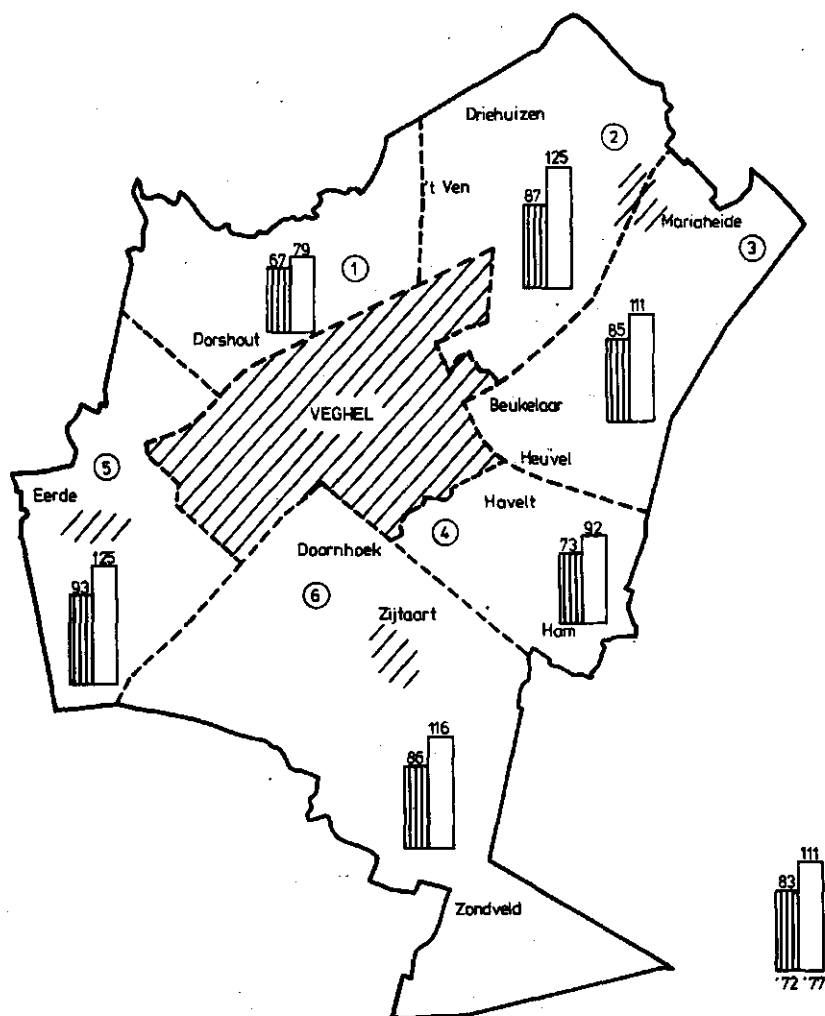
3.6 Leeftijd van de bedrijfshoofden en opvolgingssituatie

Ruim de helft van de bedrijfshoofden van hoofdberoepsbedrijven was in 1977 jonger dan 50 jaar. Sinds 1972 heeft een veroudering plaatsgehad (tabel 3.10). In Noord-Brabant was in 1976 58% van de hoofdberoepsbedrijfshoofden jonger dan 50 jaar.

Tabel 3.10 Leeftijd van de bedrijfshoofden en opvolgingssituatie

Leeftijd bedrijfshoofd (jaren)	Aantal bedrijfshoofden				Aantal bedrijfsh. in 1977		
	1972		1977		met opvolger	zonder opvolger	opvolger onbekend
	abs.	%	abs.	%			
tot 40	83	27	70	25			
40-50	100	32	76	27			
50-55	50	16	55	20	20	16	19
55-60	40	13	46	16	17	18	11
60 en ouder	36	12	33	12	13	20	-
Totaal	309	100	280	100	50	54	30

Relatief oud zijn de bedrijfshoofden van de gespecialiseerde rundveebedrijven (62% 50 jaar of ouder), veruit het jongst die van de gespecialiseerde veredelingsbedrijven met drie kwart jonger dan 50 jaar. Op de tuinbouwbedrijven is 58% van de bedrijfshoofden jonger dan 50 jaar. De situatie per bedrijfstype drukt zijn stempel op de situatie per deelgebied. Zo worden in Dorshout met relatief veel rundveehouderijbedrijven meer oudere bedrijfshoofden (55%), in Beukelaar met relatief veel gespecialiseerde veredelingsbedrijven en tuinbouwbedrijven beduidend meer jongere (67%) dan in de gemeente als geheel aangetroffen. Tenslotte komen in Ham over de

Renvoer :

/// Bebouwing

Gemeente Veghel.

Deelnota landbouw.

Gemiddelde arbeidsproductiviteit

(aantal sbe per man) :

hoofdberoepsbedrijven.

Kaart 7

Gemeente werken otd. Bouw- en Stadsbouw

gehele linie (naar bedrijfstype) veel oudere bedrijfshoofden (59% van 50 jaar of ouder) voor (bijlage 9 en kaart 8).

Op 37% van de bedrijven met in 1977 een bedrijfshoofd van 50 jaar of ouder wordt een opvolger uit eigen kring verwacht. Tussen de drie relevante leeftijdsklassen blijkt er in dit percentage weinig verschil te bestaan. Gezien het relatief aanzienlijke aantal bedrijven met een bedrijfshoofd van 50 tot 55 jaar waar de opvolging nog niet vaststaat (tabel 3.10), is het niet uitgesloten dat er in de eerstkomende jaren nog wat meer bedrijven met een opvolger zullen zijn dan in 1977. Relatief veel bedrijfshoofden van 50 jaar of ouder met een opvolger worden aangetroffen in Driehuizen en Beukelaar, relatief weinig in Dorshout en Ham (bijlage 9 en kaart 8). In Ham komen echter nogal wat bedrijven met een nog onzekere opvolgingssituatie voor, evenals in Eerde. Bij de veredelings- en de tuinbouwbedrijven wordt een dergelijke opvolgingssituatie weinig of niet aangetroffen. Van de rundveebedrijven hebben er minder een opvolger (35%) dan van de beide andere hoofdtypen (tuinbouw: 50%; veredeling: 58%).

3.7 Rechtsvorm van het grondgebruik

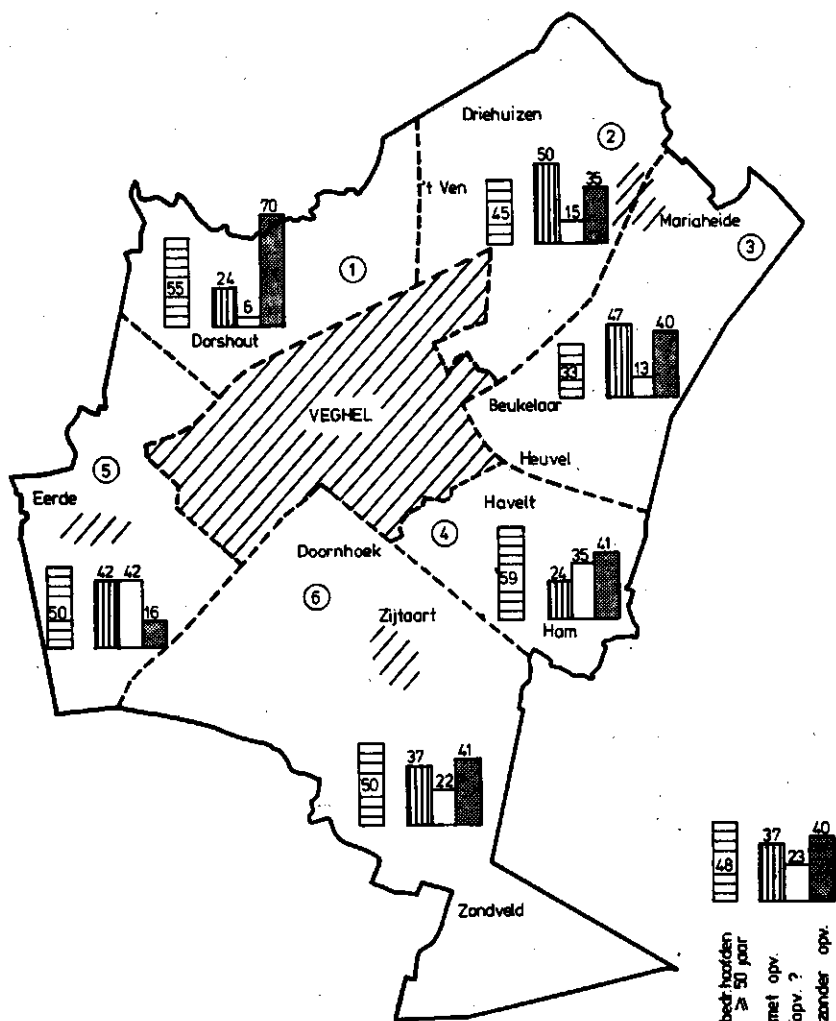
De hoofdberoepsbedrijven hadden in 1977 ca. 83% van de bij hun groep in gebruik zijnde cultuurgrond in eigendom (= 2220 ha). Van de pachtgrond (460 ha) wordt de helft gepacht van niet-agrarische personen, 13% van agrariërs en 17% van overheidslichamen en 17% van overige rechtspersonen.

Bij de gespecialiseerde veredelingsbedrijven kwam nauwelijks pachtgrond voor (2%), bij de overige 5 bedrijfstypen lag dit cijfer rond het gemiddelde. Relatief weinig pachtgrond werd aangetroffen in Beukelaar (8%), veruit de meeste in Ham (30%). Het gaat in laatstgenoemd deelgebied om ca. 85 ha, verdeeld over 16 pachters, waarvan er 4 te zamen 40 ha in pacht hebben.

3.8 De nevenbedrijven

De tot deze categorie behorende bedrijven zijn in het algemeen klein (in 1977 gemiddeld 3,9 ha en 32 sbe) en maakten toen 23% van alle geregistreerde bedrijven uit. Tot deze heterogene groep behoren naast bedrijven van rustende agrariërs ook bedrijven waarvan het bedrijfshoofd het hoofdberoep buiten de landbouw (in enge zin) heeft (de z.g. nevenberoepsbedrijven). Zogenaamde hobby-bedrijven komen onder geregistreerden in Veghel niet voor, maar zijn wel aanwezig. Hun agrarisch nevenbedrijf heeft derhalve een omvang van minder dan 10 sbe.

In de onderzoeksperiode is het aantal nevenbedrijven even sterk gedaald als het aantal hoofdberoepsbedrijven (tabel 3.1, blz. 24), de bij hen in gebruikte zijnde cultuurgrond veranderde toen nauwelijks (tabel 3.2, blz. 26), en hun totale produktieomvang steeg

Renvooi :

/// Bebauwing

Gemeente Veghel.

Deelnota landbouw.

Bedrijfshoofden van 50 jaar of ouder (%) en de opvolgingssituatie op hun bedrijf (%) in 1977.

Kaart 8

Gemeente werken afd. Bouw- en Stedebouw.

minder dan die van de hoofdberoepsbedrijven (tabel 3.3, blz. 26). In 1977 hadden de nevenbedrijven te zamen 11% van de geregistreeerde cultuurgrond in gebruik, doch namen slechts 7% van de totale agrarische produktie voor hun rekening. De bedrijfsvoering is er dus minder intensief dan op de hoofdberoepsbedrijven. Wel heeft er evenals bij de hoofdberoepsbedrijven in de afgelopen 5 jaar een verschuiving van de rundveebedrijven naar de beide andere hoofdtypen plaats gehad. In 1977 werden onder de nevenbedrijven naar verhouding meer veredelingsbedrijven en minder rundveebedrijven aangetroffen dan onder de hoofdberoepsbedrijven.

5. Deelgebied Eerde, ten noorden van Eerde.

6. Deelgebied Beukelaar, nabij waterwingebied.

4. De produktierichtingen

4.1 Grondgebruik

Ruim driekwart van de cultuurgrond op de hoofdberoepsbedrijven is als grasland in gebruik (tabel 4.1). Door de sterke opkomst van de snijmaïs is de oppervlakte bouwland in de periode 1972-1977, ondanks een afnemings van het areaal cultuurgrond, groter geworden. Relatief het grootst is deze uitbreiding geweest in Beukelaar en Zijtaart (beide 27%), terwijl in Ham en Eerde een vermindering plaats had. De oppervlakte tuinland is het meest toegenomen, in het bijzonder in Driehuizen en Beukelaar (bijlage 10); in 1977 lag in deze deelgebieden samen dan ook ruim 80% van het gemeentelijke areaal tuinland.

Tabel 4.1 Het grondgebruik op de hoofdberoepsbedrijven

	1972		1977		index (1972=100)
	ha	%	ha	%	
Bouwland	450 1)	15	506 1)	19	112
Grasland	2372	82	2070	77	87
Tuinland	74	3	105	4	142
Totaal 2)	2897	100	2680	100	93

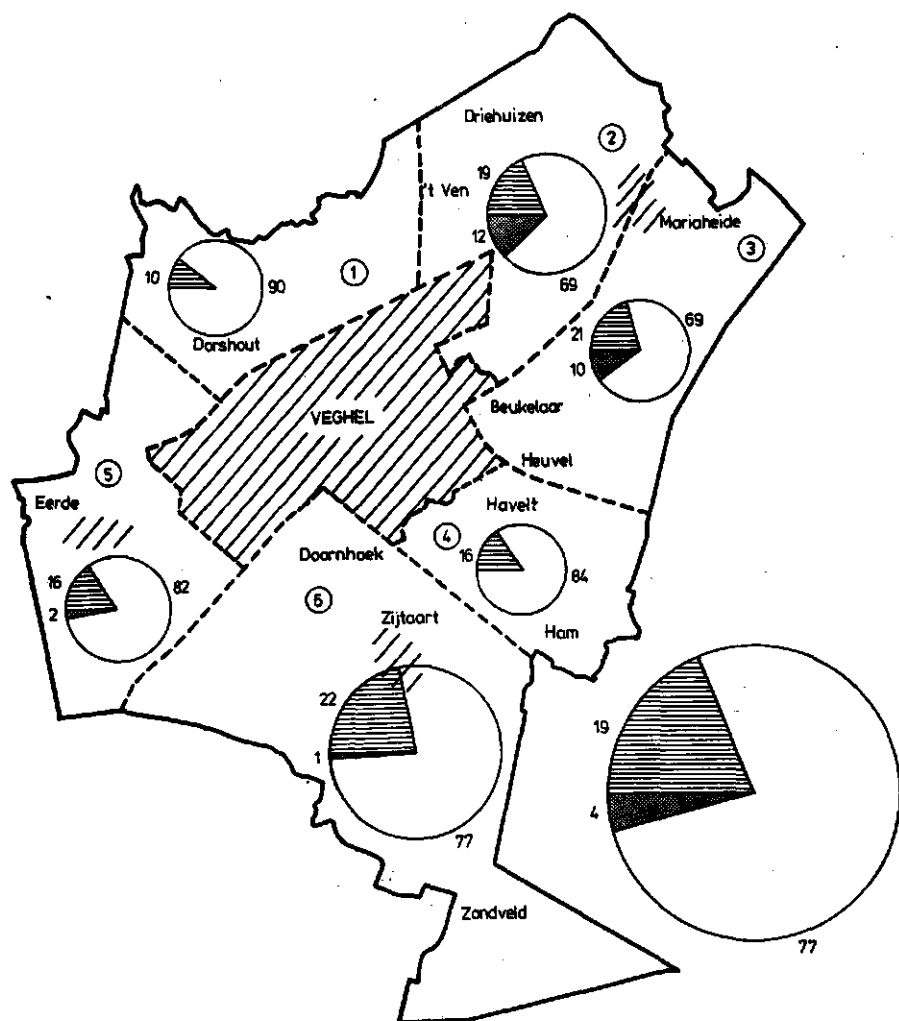
1) Inclusief 4 ha braakland.

2) Kleine verschillen in het totaal als gevolg van afrondingen.

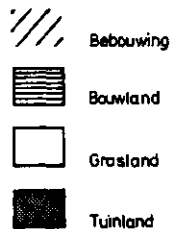
Door bovenstaande ontwikkelingen is het aandeel van het grasland in de oppervlakte cultuurgrond in de onderzoeksperiode afgenomen. Alleen in Ham was sprake van een toeneming (bijlage 10). In Dorshout en in iets mindere mate in Ham wordt, relatief gezien, nog steeds het meeste grasland aangetroffen (kaart 9); in beide gevallen zal dit samenhangen met de ligging in het Aa-dal. In Driehuizen en Beukelaar daarentegen is het grasland relatief het minste belangrijk (ca. 70% van de cultuurgrond in 1977).

4.2 De produktieomvang naar produktierichting

Sinds 1972 is de produktieomvang van alle bedrijfssectoren toegenomen (tabel 4.2). In de veredelingssector was deze groei veruit het sterkst (7,5% per jaar) en mede daardoor heeft deze produktierichting aan betekenis gewonnen. De tuinbouw gaf slechts weinig groei te zien.

Renvoor :

Gemeente Veghel.
Deelnota landbouw.
Het grondgebruik op de
hoofdberoepsbedrijven (%) in 1977.

Kaart 9
Gemeente werken afd. Bouw- en Stadsbouw.

Tabel 4.2 De produktieomvang op de hoofdberoepsbedrijven naar produktierichting

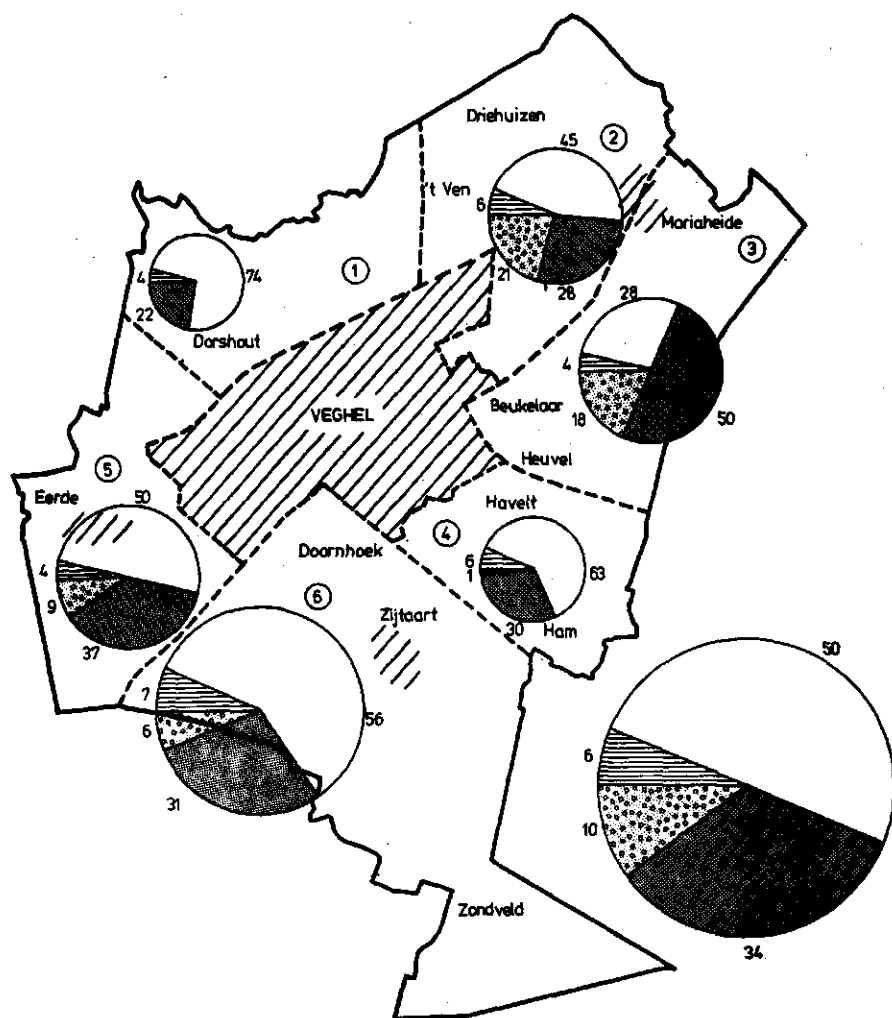
	1972		1977		index (1972=100)
	sbe	%	sbe	%	
Akkerbouw	1623	6	2037	6	126
Rundveehouderij	15622	53	18280	50	117
Veredeling	8717	29	12430	34	143
Tuinbouw	3627	12	3771	10	104
Totaal 1)	29550	100	36495	100	124

1) Verschillen in de totaalstelling door afrondingen e.d.

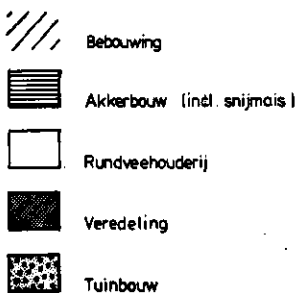
De rundveehouderij is de belangrijkste produktierichting gebleven. Wordt de omvang van de snijmaïsteelt eraan toegerekend, dan was haar aandeel in de totale produktie in beide jaren 55%. Tussen de deelgebieden komen zowel in de huidige situatie (kaart 10, blz. 49) als in de ontwikkelingen in de afgelopen 5 jaar nogal wat verschillen voor. In Dorshout (met 77% van de totale produktie in 1977), Ham (met 68%) en in iets mindere mate in Zijtaart (met 62%) is de rundveehouderij veruit de belangrijkste produktietak. In beide eerstgenoemde gebieden was sinds 1972 zelfs sprake van een toenemende betekenis (kaart 10). In Beukelaar vormde de veredeling in 1977 de helft van de totale produktie. In dit opzicht wijkt het nogal af van de andere deelgebieden, waar de veredeling veelal hooguit een derde van de totale produktieomvang omvatte. Ook was in Beukelaar sprake van een enorme uitbreiding in de veredelingssector (13,5% per jaar). De tuinbouw is vooral van betekenis (in 1977 ca. 1/5 deel van de totale produktie) in Driehuizen en Beukelaar. In eerstgenoemd gebied was sinds 1972 sprake van een toenemende betekenis, voornamelijk als gevolg van een ruime verdubbeling van het areaal. De sinds 1972 gedaalde betekenis van de tuinbouw in Beukelaar is eensdeels een gevolg van de sterke toename van de veredelingssector, anderdeels van het verdwijnen van een champignonbedrijf.

4.3 De rundveehouderij

Door de sterke uitbreiding van de snijmaïsteelt (met 271 ha) is de oppervlakte cultuurgrond ten dienste van de rundveehouderij (grasland, voederbieten en snijmaïs) op de hoofdberoepsbedrijven tussen 1972 en 1977 maar weinig gedaald en in betekenis zelfs toegenomen, nl. van 87 tot 92% van de cultuurgrond (2471 ha in 1977). In 1972 was de grasland-snijmaïsverhouding nog 19:1, in 1977 reeds 5:1. In de bedrijfsvoering is dan ook een aanzienlijke verschuiving

Renvoer :

Gemeente Veghel.

Deelnota landbouw.

De productieomvang op de hoofdberoepsbedrijven naar produktierichting (%) in 1977.

Kaart 10

Gemeente werken afd. Bouw- en Stadsbouw.

opgetreden. Deze zal ertoe hebben bijgedragen dat op de hoofdberoepsbedrijven het aantal grootveeëenheden per ha met ruim 0,5 kon toenemen (tabel 4.3). De teelt van voederbieten speelt nauwelijks een rol.

Tabel 4.3 De rundveehouderij op de hoofdberoepsbedrijven

	Alle bedrijven		
	1972	1977	index (1972=100)
Aantal bedr. met melkkoeien	270	219	81
Aantal melkkoeien totaal	4163	5049	121
Aantal melkkoeien per bedrijf	15	23	149
Totale gewasoppervlakte 1)	2511	2471	98
Aantal stuks jongvee per 100 melkk.	93	91	
Aantal bedrijven met mestvee	20	29	145
Aantal stuks mestvee per bedr. 2)	4	13	
Aantal grootveeëenh. per ha gewas 1)	2,37	2,93	124
% bedrijven met melkvee met:			
tot 20 stuks	76	52	
20-29 stuks	18	20	
30-49 stuks	6	21	
50 stuks en meer	-	7	

1) Grasland + voederbieten + snijmaïs.

2) Met mestvee.

Het aantal hoofdberoepsbedrijven met melkkoeien is sinds 1972 met bijna een vijfde gedaald. In 1977 werd op 78% van de hoofdberoepsbedrijven melkvee gehouden, in 1972 nog op 87%. De totale melkveestapel is met + 4% per jaar uitgebreid, de gemiddelde melkveebezetting per bedrijf met ca. de helft. Ondanks deze gunstige ontwikkeling, die ook tot uiting komt in de procentuele verdeling van de bedrijven naar de omvang van de melkveestapel, wordt op ruim 70% van de bedrijven, waar de melkveehouderij aanwezig is, gewerkt met een melkveestapel die te klein is om hieruit een redelijk inkomen te behalen (tabel 4,3). Het is dan ook niet verwonderlijk dat op de bedrijven met melkvee veelal nog een andere productierichting wordt aangetroffen (nagenoeg altijd intensieve veehouderij).

De uitbreiding van de melkveestapel is vooral voorgekomen bij de gespecialiseerde en de overwegend rundveebedrijven. De ontmenging ofwel specialisatie kan extra worden gestimuleerd door de

1) Bedrijven met minder dan 30 melkkoeien. Zie "Doel 1980".

invoering van de melktank. Dan zullen bedrijven met te kleine eenheden geheel overstappen op bijvoorbeeld intensieve veehouderij of hun melkvee-eenheden uitbreiden en de intensieve veehouderij afstoten om een rendabeler gebruik van de tank te kunnen maken (met als knelpunt de mogelijkheid tot grondverwerving). De groep bedrijven met 20 à 30 melkkoeien, veelal toch een probleemgroep, zal dan voor een erg moeilijke keuze komen te staan.

De jongveebezetting is met 91 stuks per 100 melkkoeien in 1977 aan de hoge kant; op de gespecialiseerde en de overwegend rundveebedrijven is deze nog hoger, nl. ruim 100 stuks. Ongeveer 70 stuks is al voldoende om de eigen veestapel in stand te houden. De bedrijven met ligboxenstal lagen in 1977 reeds beneden deze norm (tabel 4.4). De totale jongveestapel op de hoofdberoepsbedrijven is overigens sinds 1972 nog met ruim een zesde uitgebreid. Een ongunstige verkaveling met verafgelegen kavels kan een en ander in de hand hebben gewerkt. Voorts kan traditie of de aanwezigheid van oude bedrijfsgebouwen hierbij een rol hebben gespeeld. De mestveehouderij is op de hoofdberoepsbedrijven nog van geringe betekenis (tabel 4.3), hoewel het aantal stuks mestvee in de periode van onderzoek ruim verviervoudigde.

In 1977 was op 38 hoofdberoepsbedrijven met melkkoeien, of 17% van het totaal, een ligboxenstal aanwezig, het meest in Zijtaart (23%) en Beukelaar (21%), het minst in Dorshout (10%) en Driehuizen (11%). Naar bedrijfstype zijn de overwegend rundveebedrijven oververtegenwoordigd, de gemengde ondervertegenwoordigd (25% resp. 10% met een ligboxenstal). Uit tabel 4.4 blijkt dat de situatie op de bedrijven met een ligboxenstal aanmerkelijk gunstiger is dan die op de andere bedrijven met melk.

De bedrijven met een ligboxenstal hebben meer grond in gebruik en een aanzienlijk grotere melkveestapel; beide zijn er sinds 1972 bovendien meer vergroot, met name de melkveebezetting. Daarnaast heeft deze groep een aanmerkelijk lichtere jongveebezetting, een grotere veedichtheid en een beduidend hogere arbeidsproduktiviteit. De laatste twee kengetallen zijn er in de afgelopen 5 jaar ook meer toegenomen. Voorts hebben de bedrijven met een ligboxenstal vaker een jonger bedrijfshoofd (76% versus 43% jonger dan 50 jaar) en vaker een opvolger (78% versus 31% van de bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder).

De gemiddeld grootste melkveestapels (26 à 27 stuks per bedrijf) werden in 1977 aangetroffen in Zijtaart en Eerde, de kleinste in Dorshout (19 stuks). De zwaarste veedichtheid komt voor in Eerde (3½ g.v.e. per ha gewas in 1977), waar sinds 1972 ook de relatief grootste intensivering in de melkveehouderij plaatshad. Ook in Dorshout ligt de veedichtheid boven het gemiddelde, maar de groei in de afgelopen 5 jaar heeft er geen gelijke tred kunnen houden met die in de gemeente als geheel.

Tabel 4.4 De hoofdberoepsbedrijven met een ligboxenstal

	Bedrijven met een ligboxenstal in 1977		Overige bedrijven met melkvee	
	1972	1977	1972	index (1972=100)
Opp.cult.gr. per bedr. in ha	14,4	16,2	9,3	105
Aant. melkk. per bedr.	24	48	14	128
Gewasoppervlakte 1) in ha	511	613	1924	88
Aant.st. jongvee/100 melkk.	75	62	94	101
Aant. g.v.e per ha gewas	2,39	3,74	2,41	115
Aant. sbe per man 2)	123	170	76	116
% snijmaïs v.h. bouwland	53	96	26	81
<hr/>				
% bedrijven met:				
tot 20 stuks melkvee	32	3	84	62
20-29 stuks melkvee	42	10	13	23
30-49 stuks melkvee	26	47	3	15
50 stuks en meer	-	40	-	-

1) Grasland + voederbieten + snijmaïs.

2) Vaste mannelijke arbeidskracht.

4.4 De intensieve veehouderij (veredeling)

De omvang van deze produktierichting is de afgelopen 5 jaar met ruim 40% toegenomen en omvatte in 1977 ruim een derde van de totale produktieomvang op de hoofdberoepsbedrijven (tabel 4.2, blz. 48). Deze groei is voornamelijk te danken aan een sterke uitbreiding in de varkenssector. Ook het aantal leghennen is sinds 1972 toegenomen (tabel 4.5).

Veruit de belangrijkste veredelingsstak is de varkenshouderij met 84% van de totale veredelingsproduktie (uitgedrukt in sbe) in 1977. Er is in de afgelopen 5 jaar een duidelijke verschuiving naar de fokkerij opgetreden; het aantal fokvarkens is sterker toegenomen dan het aantal mestvarkens (tabel 4.5). In de varkenshouderij is het accent dan ook nog meer bij de fokkerij komen te liggen, die in 1977 ca. twee derde van de totale produktie in de varkenshouderij (sbe) innam tegenover 58% in 1972.

Over de gehele linie is het aantal produktie-eenheden in de intensieve veehouderij sinds 1972 verminderd, het minst in de varkensfokkerij. Kalver- en kuikenmesterij komen in Veghel weinig voor, de legpluimveehouderij is iets meer verbreid.

De eenheden zijn de laatste jaren in het algemeen aanzienlijk groter geworden. In de varkensfokkerij zijn ze zelfs ruim verdubbeld, in de legpluimveehouderij ruim verdrievoudigd. Ook hierbij zal het noodzakelijk zijn geweest de bedrijfsgebouwen aan te passen o.a. door nieuwbouw. Toch komt in Veghel nog een groot aantal (te) kleine produktie-eenheden voor, althans als men uitgaat van de efficiëncy van de aangewende arbeid. Zo meste in 1977 ruim 70% van de bedrijven met mestvarkens minder dan 200 stuks, ca. de helft zelfs minder dan 100. In de fokkerij was de situatie gunstiger. Daar had 18% van het aantal produktie-eenheden in 1977 minder dan 20 fokvarkens, 27% 20 à 30 en 40% 60 of meer.

Dat de intensieve veehouderij naar bedrijfstype nog sterk verspreid is blijkt uit het feit dat in 1977 nog 44% van de totale veredelingsproduktie voorkwam op de rundveebedrijven. Overigens is ook in de intensieve veehouderij de afgelopen 5 jaar specialisatie opgetreden, want in 1972 bedroeg dit aandeel nog 61%. Op de tuinbouwbedrijven kwam in beide jaren nauwelijks intensieve veehouderij voor.

Het aantal produktie-eenheden in de intensieve veehouderij is in Beukelaar en Eerde minder sterk teruggelopen dan in de andere deelgebieden. Bovendien werden in Beukelaar de eenheden sinds 1972 het sterkst uitgebreid (ruim verdubbeld); in Ham (45%) en met name in Dorshout (31%) is deze groei sterk achtergebleven. De eenheden zijn in Beukelaar dan ook gemiddeld het grootst, met name in de varkensfokkerij (102 stuks in 1977). Ook in Eerde ligt de omvang van de eenheden intensieve veehouderij gemiddeld duidelijk voor op die in de andere 4 deelgebieden, waarvan Dorshout veruit de kleinste eenheden heeft.

Zodra het aantal dieren te groot is in verhouding tot het areaal grond zal de afzet van mest en gier een probleem kunnen gaan

Tabel 4.5 De intensieve veehouderij op de hoofdberoepsbedrijven

	Aantal bedrijven met ..... 1)		Aantal dieren		Aantal dieren per be- drijf met	
	1972	1977 index (1972=100)	1972	1977 index (1972=100)	1972	1977 index (1972=100)
Mestvarkens	191	155	81	19087	24822	130
Fokvarkens	106	91	86	2997	5482	183
Mestkalveren	19	13	68	1481	1385	94
Leghennen	42	23	55	58300	100400	172
Mestkuikens	5	3	60	102500	40500	40
					20500	13500
						66

1) In het vervolg aangeduid met "aantal produktie-eenheden".

worden. De term niet-grondgebonden produktie is in feite dan ook niet juist. Ook in Veghel zullen de gespecialiseerde veredelingsbedrijven het eerst en het meest met het mestprobleem worden geconfronteerd. Beschouwen we dit bedrijfstype als een geheel (28 bedrijven in 1977), dan is er per bedrijf maar 2,9 ha cultuurgrond beschikbaar voor opnemng van mest en gier van 235 mestvarkens, 82 fokvarkens, 9 mestkalveren en 2870 leghennen. Meestal zullen deze bedrijven, ondanks een gemiddeld snijmaïsareaal van 0,9 ha in 1977, zijn genoodzaakt de mest af te zetten op andere bedrijven. De mogelijkheden hiertoe worden bepaald door de oppervlakte cultuurgrond, de grondsoort en de aard van het gebruik. Dit mestprobleem is evenwel geen gemeentelijk vraagstuk, maar eigenlijk één voor een grotere regio.

In de deelstudie "Landbouw" ten behoeve van het streekplan Midden- en Oost-Brabant (1973) is een balans opgesteld van de geproduceerde mest van rundvee, varkens en kippen en van de afzetmogelijkheden op het bouw- en grasland per gemeente. Deze balans wees uit dat in de gemeente Veghel sprake was van een matig mestoverschot, in de gehele regio van een matig tot aanzienlijk mestoverschot.

4.5 De tuinbouw

Ondanks een uitbreiding van de oppervlakte tuinland met 31 ha of ruim 40% (zie tabel 4.1, blz. 46) is de omvang van deze produktierichting (gerekend in sbe) sinds 1972 maar licht gestegen (tabel 4.2, blz. 48). Laten we de champignonteelt buiten beschouwing, dan is de totale tuinbouwproduktie in de periode van onderzoek met een kwart toegenomen. In de periode van onderzoek heeft ook dan binnen de tuinbouwsector enige extensivering plaatsgehad. Aangezien de totale glasoppervlakte maar weinig is gedaald (tabel 4.6), het areaal verwarmd glas is toegenomen en het areaal opengrondstuinbouw excl. groenten nauwelijks is gewijzigd, is men in de opengrondsgroenteteelt relatief meer extensievere gewassen gaan verbouwen. Dit komt tot uitdrukking in een daling van het aantal sbe per ha groenten open grond van 27,2 in 1972 naar 26,1 in 1977.

Tabel 4.6 De tuinbouw op de hoofdberoepsbedrijven

	1972	1977
Aantal bedrijven met opengrondstuinbouw	33	27
Oppervlakte opengrondstuinbouw (ha)	72	103
Oppervlakte opengrondstuinbouw per bedrijf (ha)	2,18	3,80
Aantal bedrijven met glas	4	2
Oppervlakte glas (ha)	2,26	2,14
Oppervlakte glas per bedrijf (ha)	0,57	1,07

Naar areaal neemt de groenteteelt in de open grond verreweg de belangrijkste plaats in. In 1977 nam deze teelt ruim 90% van het totale areaal tuinbouw in beslag en is daarmee de afgelopen 5 jaar nog in betekenis toegenomen (85% in 1972).

In totaal werden in 1977 op 29 hoofdberoepsbedrijven tuinbouwgewassen geteeld, waarvan er 2 uitsluitend champignons kweekten. Van de overige 27 behoorden er 17 tot de tuinbouwbedrijven en 10 tot een ander bedrijfstype. Het overgrote deel van de totale tuinbouwproduktie (86% in 1977, gerekend in sbe) wordt door de tuinbouwbedrijven voortgebracht. Gemiddeld hebben de produktie-eenheden in de tuinbouw een redelijke omvang, hetgeen o.a. tot uiting komt in het aantal sbe tuinbouw per bedrijf met tuinbouw (gemiddeld 130 in 1977).

In Dorshout en Ham komt geen of nauwelijks tuinbouw voor; in Driehuizen lag in 1977 ruim de helft, in Beukelaar ca. 30% van het totale areaal tuinland. In deze beide deelgebieden worden ook vanuit de grootste produktie-eenheden aangetroffen (resp. 163 en 146 sbe per bedrijf in 1977).

4.6 De akkerbouw

In 1977 werden op 19% van de cultuurgrond (dit is 506 ha) op hoofdberoepsbedrijven akkerbouwgewassen geteeld, die echter slechts voor 6% in de totale produktieomvang bijdroegen. Door de sterke opkomst van de snijmaïs is het beeld van de akkerbouw sinds 1972 grondig gewijzigd; in de afgelopen 5 jaar is het aandeel van de snijmaïs in het totale bouwlandareaal gestegen van 28 tot 79%. De akkerbouw is derhalve een wezenlijk onderdeel van de rundveehouderij geworden. Verder is ook het areaal suikerbieten toegenomen (van 4 naar 34 ha).

Op ruim 80% van de hoofdberoepsbedrijven kwam in 1977 bouwland voor. De eenheden waren in het algemeen echter klein, bijna 80% teelde minder dan 5 ha akkerbouwgewassen. Het gemiddelde areaal per bedrijf nam sinds 1972 toe van 1,7 naar 2,2 ha. De grootste eenheden akkerbouw komen voor bij de "overige" veredelingsbedrijven (3,8 ha per bedrijf in 1977), waar sinds 1972 ook een flinke areaaluitbreiding heeft plaatsgehad (van 42 naar 73 ha). Dit was ook het geval bij de gespecialiseerde rundveebedrijven (van 86 naar 157 ha), het areaal snijmaïs is er nog meer gestegen (van 28 naar 140 ha). Op de gespecialiseerde veredelingsbedrijven werd in 1972 nog geen snijmaïs verbouwd, in 1977 reeds 25 ha. De teelt van snijmaïs op de veredelingsbedrijven hangt wellicht samen met het feit, dat op deze wijze veel mest binnen het eigen bedrijf kan worden afgezet; overigens wordt ook bij overgang naar meer veredeling gepaard gaande met afstoting van de rundveehouderij de cultuurgrond meestal aangehouden. De maïs wordt veelal toegeleverd aan bedrijven met rundvee, die hiermee veelal door hun te geringe oppervlakte een welkome aanvulling van de hoeveelheid ruwvoeder verkrijgen.

Relatief weinig bouwland is in gebruik bij de hoofdberoepsbedrijven in Dorshout (10% van hun totale areaal cultuurgrond in 1977). In Eerde en Ham is het bouwlandareaal de laatste 5 jaar teruggelopen, in Beukelaar en Zijtaart met ruim een kwart uitgebreid.

4.7 De nevenbedrijven

In deze groep bedrijven zijn de rundveehouderij en de intensieve veehouderij qua omvang (gerekend in sbe) ongeveer even belangrijk. De akkerbouw neemt er met 14% van de totale produktieomvang in 1977 een grotere plaats in dan op de hoofdberoepsbedrijven (toelevering snijmaïs aan hoofdberoepsbedrijven). In dat jaar werd 7% van de totale gemeentelijke produktie voortgebracht door de nevenbedrijven. Voor de verschillende produktierichtingen was dit percentage als volgt: akkerbouw 16, rundveehouderij 5, intensieve veehouderij 8 en tuinbouw 6.

In de afgelopen 5 jaar hebben zich op de nevenbedrijven de volgende ontwikkelingen voorgedaan: sterke uitbreiding van het snijmaïsaareaal, een in betekenis afnemende rundveehouderij, uitbreiding van de omvang van de akkerbouw en de tuinbouw, een vooruitgang van de varkenshouderij, gepaard gaande met een groter accent op de mesterij, een uitbreiding van het aantal stuks mestvee en een teruggang van de kalvermesterij. Het aantal melkkoeien is in het algemeen gering (gemiddeld 4,6 per bedrijf in 1977). Er wordt echter aanmerkelijk meer jongvee gehouden (215 stuks per 100 melkkoeien in 1977) dan op de hoofdberoepsbedrijven (tabel 4.3, blz. 50). Alle takken van intensieve veehouderij komen er in gemiddeld kleine produktie-eenheden voor.

5. Enkele produktieomstandigheden

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal een globale beschrijving van de produktieomstandigheden worden gegeven. Bij de samenstelling van dit hoofdstuk is naast gegevens uit bestaande rapporten, gebruik gemaakt van informatie die is verkregen bij het bureau van uitvoering van de ruilverkaveling Veghel-Erp te Uden en bij de afdeling Onderzoek van de Provinciale Landinrichtingsdienst te Tilburg.

5.2 De bodemgeschiktheid

De bodemgeschiktheid wordt bepaald door de grondsoort, de profielopbouw en de waterhuishouding.

Het gaat in Veghel hoofdzakelijk om kalkarme, lage zandgronden met een wisselende grondwaterstand. Ten zuiden van Mariaheide en in het deelgebied Zijtaart worden nogal wat middelhoge podzolgronden in zeer arm zand aangetroffen. In het Aa-dal is de associatie beekdalgronden met beekklei- en veengronden te vinden. Verder komen nog wat hoge en middelhoge oude bouwland voor 1). Dit zijn gronden met een vaak dikke humushoudende bovenlaag, die is ontstaan door een eeuwenlange bemesting met zandhoudende heideplaggen en potstalmest; ook wel aangeduid met de term esgronden 2). Op kaart 11 is iets over de geologische ontstaanswijze van de verschillende gronden naar voren gebracht 3).

De bodem behoeft bij de huidige stand van de techniek geen knelpunt te vormen voor de teelt van diverse gewassen. Met een goede behandeling (mest) kunnen ook de wat minder vruchtbare gronden een goede opbrengst geven. Wellicht alleen in het Aa-dal is het gebruik wat meer beperkt tot de weidebouw. Dit hangt samen met de ontwateringstoestand, die in Veghel hoofdzakelijk de bodemgeschiktheid bepaalt. Deze laat nogal wat te wensen over 4). De hoofdontwatering is in het algemeen voldoende, de detailontwatering schiet echter te kort. De gronden met de meeste wateroverlast liggen in een gebied tussen Veghel en Mariaheide (deelgebieden Driehuizen en Beukelaar). Ook in het Aa-dal (deelgebieden Dorshout en Ham), in het noorden van het deelgebied Eerde en tussen Zijtaart en Zondveld en nabij Jekschot (deelgebied Zijtaart) worden nogal

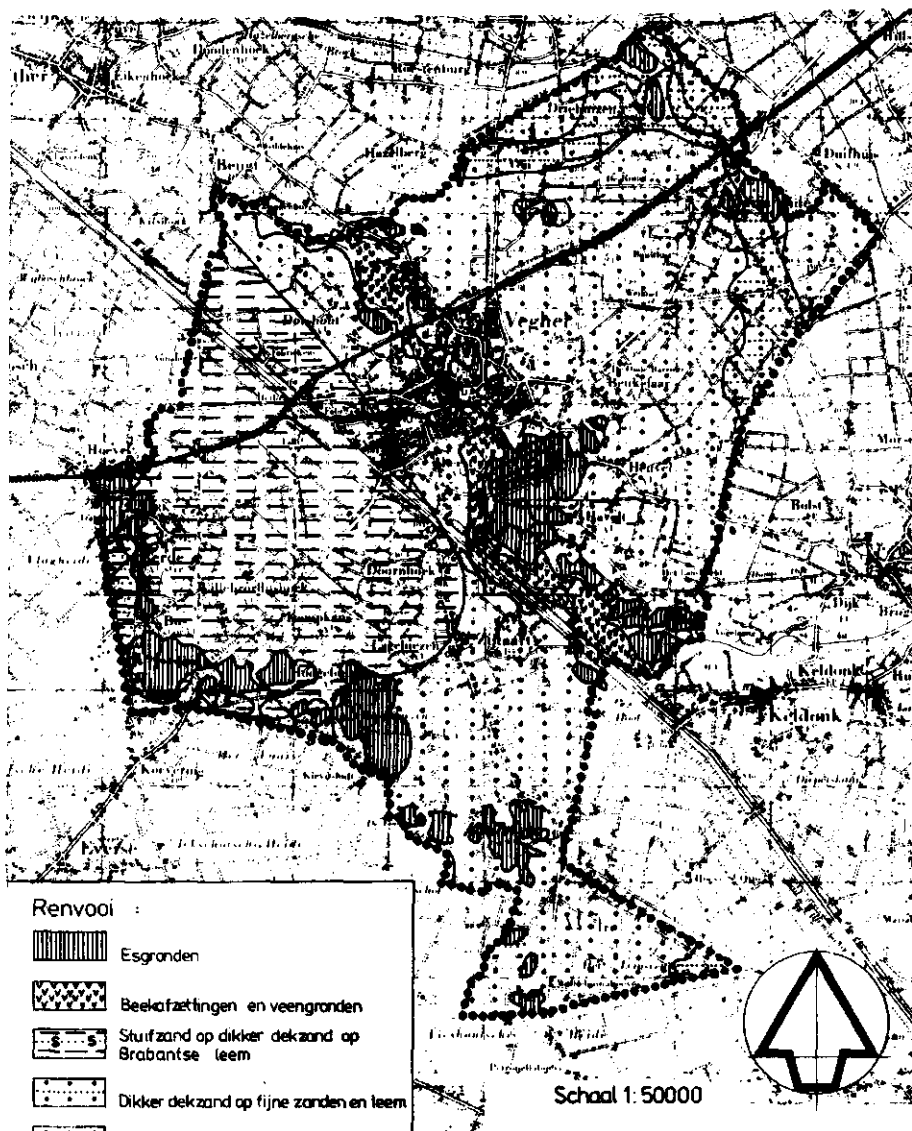
---

1) De bodem van Noord-Brabant. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen 1968.

2) Zie verder: Deelnota Landschap. Haskoning, Nijmegen 1977.

3) Overgenomen uit: Deelnota landschap, Haskoning, Nijmegen 1977.

4) Rapport voor de ruilverkaveling Veghel-Erp. Centrale Cultuurtechnische Commissie, 1965.

Gemeente Veghel.

Deelnota landbouw.

Geologie

kaart 11

Bron: Rijks Geologische Dienst distrikt zuid
Geologische kaart Gemeente Veghel.
auteur: J. P. Broertjes.

wat gronden aangetroffen met gebreken in de ontwatering. In het gebied ten oosten van de Zuid-Willemsvaart zal de ontwatering op niet al te lange termijn worden verbeterd in het kader van ruilverkaveling Veghel-Erp, zodat een ruime geschiktheid van de grond voor zowel akker-, weide- als tuinbouw zal ontstaan.

Enkele gronden nabij Driehuizen, nabij Heuvel en Havel, ten zuiden van Zondveld en nabij Eerde, Bus en Hoogbeezen zijn droogtegevoelig. Dit wordt niet als een grote handicap bij de bedrijfsvoering ervaren, daar veel bedrijven beschikken over een beregeningsinstallatie. Op deze wijze bestaat zelfs de mogelijkheid de grasgroei beter te reguleren. Wel is hierbij van belang dat altijd voldoende water voor beregening beschikbaar is. Ook bij de tuinbouw zal men meer overgaan tot het aanleggen van vaste ondergrondse beregeningsinstallaties. Het electriciteitsnet moet daarvoor voldoende capaciteit hebben.

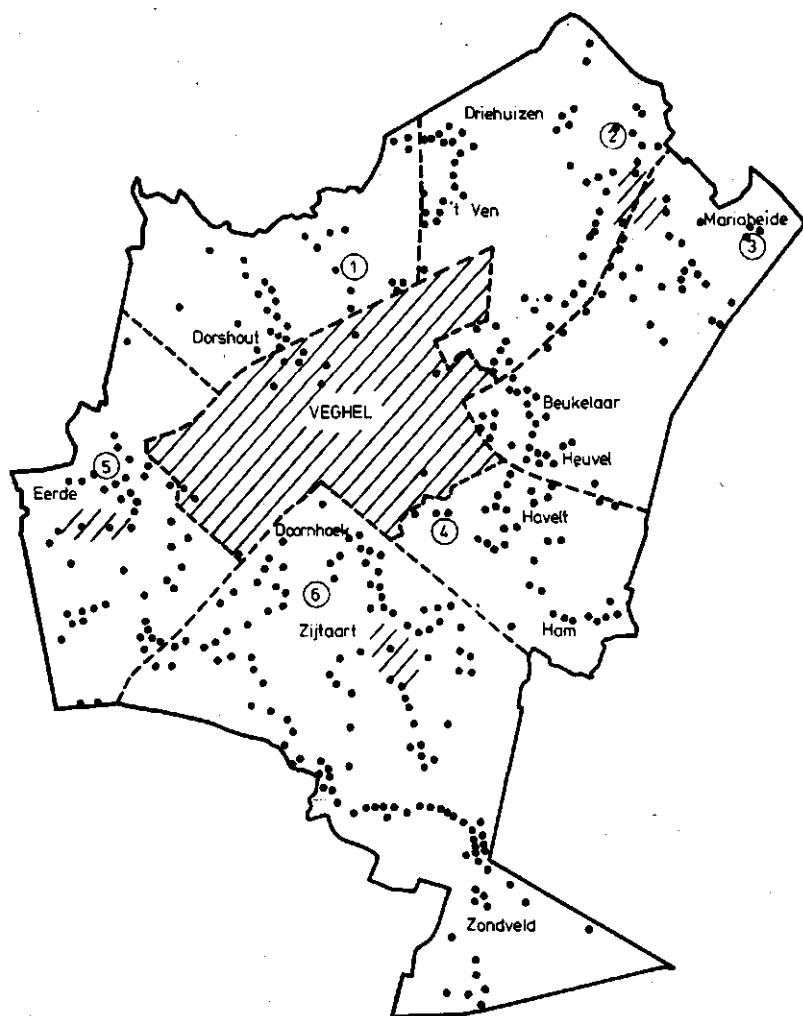
5.3 De bedrijfsgebouwen

De bedrijfsgebouwen worden redelijk verspreid over het gebied aangetroffen (zie kaart 12). In de kernen Veghel, Mariaheide en Eerde komen nog enkele bedrijfsgebouwen voor. Het gaat hierbij voor een zeer groot deel om bedrijfsgebouwen die behoren tot bedrijven die in de toekomst om wat voor redenen dan ook zullen verdwijnen. Echte concentratiegebieden van veredelingsbedrijven (wellicht afgezien van een zone ten zuiden van Mariaheide) en tuinbouwbedrijven komen niet voor.

Gebieden waar nog weinig bedrijfsgebouwen voorkomen treffen we aan ten noordwesten van Dorshout, nabij De Hintel (deelgebied 2), ten zuidwesten van Zandboer (deelgebied 3), in de Veghelse Hoek (deelgebied 6) en ten noorden van De Dubbelen (deelgebied 5).

Met name voor de melkveehouderij is spreiding van de bedrijven van groot belang ten einde een goede verkaveling mogelijk te maken. In bepaalde gebieden met veel dicht bij elkaar gelegen melkveebedrijven, zoals Ven, Heuvel, Havel, in stukken van het deelgebied Eerde, nabij Zijtaart en Zondveld, zou in de toekomst (opnieuw) de behoefte kunnen gaan spelen om nieuw te bouwen op een grote veldkavel (veelal gelegen in een gebied met weinig bedrijfsgebouwen).

De bereikbaarheid van de bedrijfsgebouwen is mede als gevolg van een sterke wijziging in de transporttechnieken in de laatste jaren (melkauto's, bulkvervoer) van groot belang. In feite dient ieder (modern) bedrijf onder alle omstandigheden bereikbaar te zijn. Het al dan niet verder liggen dan 50 meter van de verharde weg is hiervoor een goede maatstaf. Ten oosten van de Zuid-Willemsvaart zijn alle bedrijven goed bereikbaar, ten westen ervan komen enkele bedrijven voor die 50 tot 300 meter van de verharde weg liggen verwijderd. De bereikbaarheid van de bedrijfsgebouwen heeft, afgezien van de verhardingstoestand in de naaste toekomst dan ook nauwelijks problemen op te leveren.

Renvooi :

Bebouwing

- Plaats waar een land- of tuinbouwbedrijf is gevestigd

Gemeente Veghel.

Deelnota landbouw.

Situering van de bedrijfsgebouwen.

Kaart 12

Gemeentewerken afd. Bouw- en Stedebouw

In paragraaf 4.3 is aangegeven dat er al een aantal ligboxenstallen is. Dit aantal blijft echter relatief achter bij de omringende gemeenten, hetgeen mede samenhangt met de bedrijfsoppervlaktestructuur. De verwachting bestaat dat het aantal ligboxenstallen nog wel verder zal uitbreiden, mede als de toedeling in de ruilverkaveling Veghel-Erp eenmaal een feit is. Ook in de veredelingssector zal er nog een voortdurende behoefte aan (ver-)nieuwbouw bestaan. Dit ondanks het feit dat er de afgelopen jaren al sprake is geweest van aanzienlijke nieuwbouwactiviteiten.

Voor een aantal tuinbouwbedrijven bestaat er op dit moment behoefte aan vergroting van hun bedrijfsgebouwen, dit in verband met de bewerking van de produkten. De bouw van koelcellen kan hierbij eveneens een rol spelen.

Bijna driekwart van de bedrijfsgebouwen werd na het niet meer geregistreerd staan als land- of tuinbouwbedrijf nog bewoond door de oorspronkelijke geregistreerde. Vaak was sprake van stil gaan leven, waarbij men soms nog wat grond aan zich hield. Voor de rest ging het gebouw over in andere handen, waarbij het dan werd gebruikt voor (burger-)bewoning of andere niet-agrarische doeleinden.

5.4 De bereikbaarheid van de gronden

Ten oosten van de Zuid-Willemsvaart zijn alle gronden goed ontsloten, wellicht met uitzondering van een klein stukje ten noorden van Dorshout. Wel is in de toekomst nog een aantal veldkavels (o.a. in het deelgebied Beukelaar) slechts via een zandweg te bereiken. Gezien het geringe aantal gebruikers (na toedeling) behoeft dit geen problemen op te leveren. Aan de andere kant van de Zuid-Willemsvaart zal ten behoeve van de bereikbaarheid van de gronden nog een aantal bestaande onverharde wegen moeten worden verhard of verbeterd. Nieuwe tracé's lijken niet nodig. Bij de ruilverkaveling in voorbereiding (St. Oedenrode) zal aan de knelpunten aandacht worden besteed.

5.5 Verkaveling en parcelering

Een goede verkaveling is van groot belang voor de exploitatie van moderne landbouwbedrijven. Vooral voor de melkveehouderij is het gewenst dat de huiskavels van voldoende omvang zijn, zodat steeds op één plaats kan worden gemolken. Voor veel bedrijven is de verkaveling onvoldoende. Dit geldt ook voor een aantal bedrijven die de laatste jaren zijn overgeschakeld op een ligboxenstal, die als (tijdelijke) oplossing zomerstalvoeding toepassen. In 1976 hadden de hoofdberoepsbedrijven gemiddeld 6 kavels met een gemiddelde grootte van 1,6 ha; 65% van deze bedrijven had 5 kavels of meer. Voor de rundveebedrijven, waar juist een goede verkaveling van belang is, is de situatie nog iets ongunstiger. Uit bij-

lage 12 blijkt ook dat er tussen de deelgebieden geen grote verschillen bestaan. Voor het gedeelte ten westen van de Zuid-Willemsvaart bedraagt de gemiddelde oppervlakte van de huiskavel 2,9 ha, voor de rest van het gebied is het niet bekend.

Ook de percelering laat te wensen over, zowel wat de oppervlakte als de vorm van de topografische percelen betreft. In het bijzonder in het Aa-dal worden veel onregelmatig gevormde percelen aangetroffen. De gemiddelde oppervlakte van de topografische percelen is ongeveer 0,8 ha, terwijl een grootte van 2 à 3 ha, afhankelijk van de bedrijfssituatie, veelal gewenst is.

In het kader van de ruilverkaveling Veghel-Erp zullen de verkaveling en de percelering een aanzienlijke verbetering kunnen ondergaan. Aan de andere kant van de vaart blijven verkaveling en percelering voorlopig nog wel een knelpunt.

5.6 De ruimtelijke situatie

Voor de toekomstige ontwikkelingsmogelijkheden in de agrarische bedrijfstak is de algemene ruimtelijke situatie van belang (zie kaart 13). Om een ruimtelijke typering te verkrijgen is gelet op het huidige gebruik van de ruimte. Daarbij zijn drie gebieden onderscheiden 1), t.w.:

- a. De open ruimte met incidentele bebouwing en landschappelijke elementen. In deze gebieden overheerst het agrarische gebruik volledig. Wel zijn niet-agrarische elementen, zoals wat (ook niet-agrarische) bebouwing, landschappelijke elementen (populierensingels, kleinere begroeiingen, bosschages), wegen etc. aanwezig.
- b. De verspreide bebouwing; moeilijk overschrijdbare barrières, zoals wegen. Hierbij is sprake van een tussenvorm. Tussen de bebouwing, veelal lintvormig, met zowel agrarische als niet-agrarische (burger-)bebouwing, worden nog in ruime mate in agrarisch gebruik zijnde gronden aangetroffen, evenals landschappelijke elementen.
- c. De geconcentreerde woonkernen, verspreide lintbebouwing en ander niet-agrarisch ruimtebeslag van formaat (bossen, industrieterreinen, sportterreinen en niet-overschrijdbare barrières). Het agrarisch element speelt in deze gebieden, afgezien van de vooral in de lintbebouwing veelvuldig aanwezige agrarische bebouwing, geen rol van betekenis.

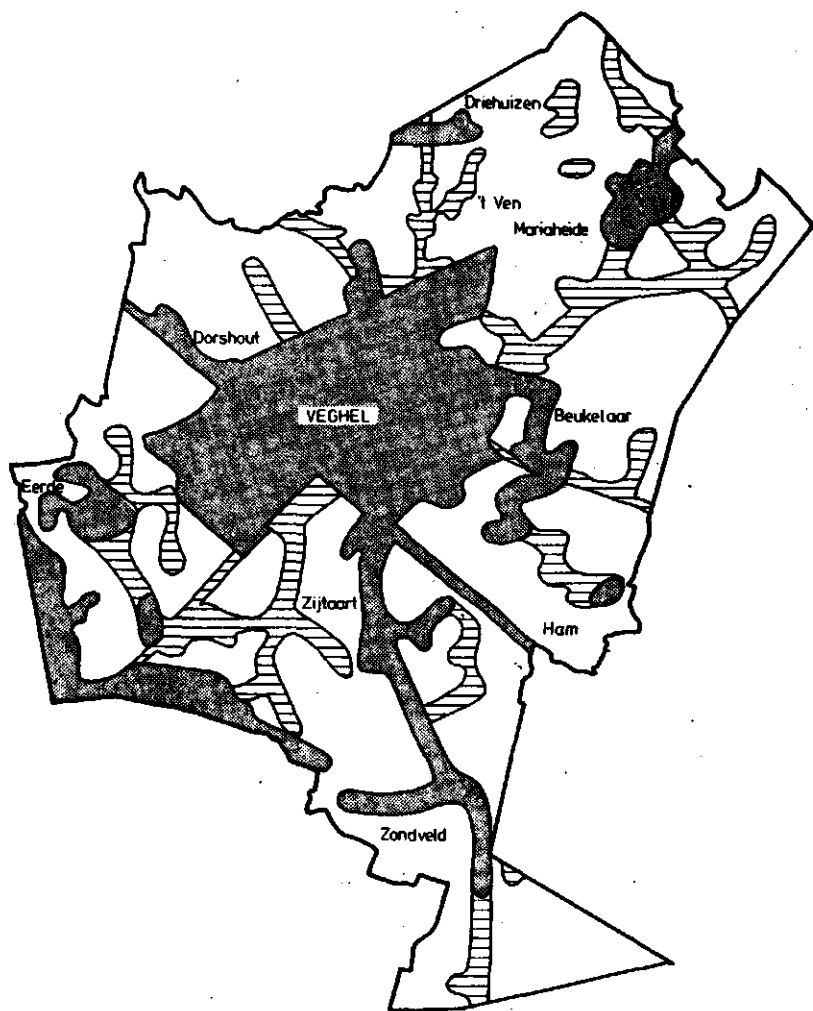
Vooraf voor de akker- en weidebouw, maar ook voor de opengrondstuinbouw, is een ruim (open) agrarisch gebied van groot belang. Zo is het voor de melkveehouderij in het bijzonder van belang dat voldoende grond in de nabijheid van het bedrijfsgebouw

---

1) Op basis van de kaart "Zonering bebouwing in het buitengebied" Gemeentewerken Veghel 1978 en aangepast voor andere elementen, zoals bos en wegen.

aanwezig is. Dit gebouw kan dan wel in een wat dichter bebouwd gebied liggen. Met betrekking tot de intensieve veehouderij is de ligging van de gebouwen in een open agrarisch gebied niet beslist noodzakelijk. Wel kunnen hier aspecten, zoals met betrekking tot de Hindervet, een rol spelen. Naarmate de open ruimte, lees agrarisch gebied, groter is en er minder niet-agrarische elementen (zoals burgerbebouwing, industrieterreinen, wegen zonder een direct agrarische functie, natuur- en landschapselementen) voorkomen, heeft het gebied bij gelijke overige omstandigheden (b.v. de bodemgeschiktheid) een hogere potentiële agrarische waarde. Immers dan kan de landbouw de voor hem gunstigste inrichtings- en gebruiksvorm kiezen.

Ten aanzien van de ruimtelijke situatie bestaan er tussen de deelgebieden geen grote verschillen. Overal worden de drie categorieën gebieden aangetroffen.

Renvooi :

- Open ruimte met incidentele bebouwing en landschappelijke elementen.
- Verspreide bebouwing en moeilijk overschrijdbare barrières.
- Gecentreerde woonkernen, verspreide lintbebouwing en ander niet-agr. ruimtebeslag van formaat (o a bos en niet overschrijdbare barrières (wegen))

Gemeente Veghel.
Deelnata landbouw.
Ruimtelijke situatie.

Kaart 13
Gemeente werken afd. Bouw- en Stadsbouw.

6. Toekomstige ontwikkelingen

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal een beeld worden gegeven van de in de komende jaren te verwachten landbouwkundige ontwikkelingen. De thans aan de gang zijnde ontwikkelingen vormen de belangrijkste basis van de gegeven vooruitberekeningen. Er is rekening gehouden met het landbouwbeleid, zoals dat thans op nationaal- en op EEG-niveau wordt gevoerd; waar de landbouw in Veghel dus mee te maken heeft. Bij een dergelijke vooruitberekening zijn onverwachte wijzigingen, bijvoorbeeld ten aanzien van externe factoren, zoals het EEG-landbouwbeleid, het grondgebruik etc. niet te voorzien. Verder is bij de te verwachten ontwikkelingen rekening gehouden met informatie verstrekt door plaatselijke deskundigen, waaronder medewerkers van de Provinciale Directie voor de Bedrijfsontwikkeling in Noord-Brabant. De cijfers mogen niet worden opgevat als hard gegeven, maar als een indicatie voor de te verwachten ontwikkelingen.

6.2 Het aantal hoofdberoepsbedrijven

Met behulp van kengetallen over beroepsverandering, beroepsbeëindiging, opvolging, nieuwvestiging e.d. is het aantal hoofdberoepsbedrijven voor 1987 berekend. Volgens deze berekening (zie ook bijlage 13) zullen er in 1987 nog 247 hoofdberoepsbedrijven zijn, hetgeen een jaarlijkse vermindering inhoudt met bijna 1,3%. Dit is minder dan in het verleden het geval was (2% per jaar), hetgeen gezien het aantal aanwezige opvolgers samenhangt met een verwachte hogere opvolging. Verder speelt bij de geringe vermindering van het aantal hoofdberoepsbedrijven de aanzienlijke stichting van nieuwe bedrijven en overgang uit de categorie van de nevenbedrijven (beide voornamelijk door boerenzoons die eerst een beroep buiten de landbouw hadden of zochten) een rol. Hierbij zal het vaak om gespecialiseerde veredelingsbedrijven met weinig grond gaan. Ook ten gevolge van de onttrekking van cultuurgrond aan de landbouw zal nauwelijks van een extra vermindering van het aantal hoofdberoepsbedrijven sprake zijn, daar veelal hervestiging elders in de gemeente zal plaatshebben.

In de deelgebieden Dorshout (meer oudere bedrijfshoofden en minder opvolgers) en Driehuizen (door sterke uitbreiding niet-agrarisch ruimtebeslag) zal het aantal hoofdberoepsbedrijven vermoedelijk iets sneller verminderen dan in de andere deelgebieden (zie bijlage 14 en kaart 2 blz. 25).

6.3 De arbeidskrachten op de hoofdberoepsbedrijven

De vermindering van het aantal arbeidskrachten en het aantal bedrijven hangt in Veghel nauw met elkaar samen. De gemiddelde arbeidsbezetting schommelde tussen de 1,1 en 1,2 vaste arbeidskrachten per bedrijf. Hiervan uitgaande zou dit voor 1987 ongeveer 280 à 290 vaste mannelijke arbeidskrachten op de hoofdberoepsbedrijven betekenen. Tussen de onderscheiden deelgebieden zullen er geen grote verschillen bestaan wat de arbeidsbezetting per bedrijf betreft. Ook in de toekomst zullen de meeste bedrijven (ca. 85%) "eenmansbedrijven" zijn, waarbij de echtgenote vaak enige arbeidsinbreng zal hebben.

6.4 De cultuurgrond en het grondgebruik (hoofdberoepsbedrijven)

In paragraaf 2.3 is aangegeven dat de komende 10 jaar ongeveer 195 ha cultuurgrond nodig zal zijn voor niet-agrarische activiteiten, zoals woningbouw en uitbreiding industrieterreinen. Verder zal er ook in de toekomst grond om onbekende redenen uit de registratie verdwijnen (naar niet-(meer) geregistreerde zeer kleine bedrijven of burgers (hobby-farming)). De trend hierin zal zich enigszins afgezwakt doorzetten. Tot 1987 zal hiermee ongeveer 90 ha zijn gemoeid. Uitgaande van dezelfde procentuele verdeling als in 1977 zal er in 1987 2424 ha in gebruik zijn bij de hoofdberoepsbedrijven en 290 bij de nevenbedrijven. De totale geregistreerde oppervlakte zal per jaar met ongeveer 1% verminderen, hetgeen minder is dan in het recente verleden (1,4%). In het bijzonder in het deelgebied Driehuizen zal nogal wat vermindering van cultuurgrond plaatshebben (bijlage 14 en kaart 3, blz. 27).

De gemiddelde oppervlakte van de hoofdberoepsbedrijven zal ongeveer gelijk blijven (kaart 5, blz. 33). Alleen in de deelgebieden Ham en Dorshout kan enige vergroting van de gemiddelde oppervlakte per bedrijf worden verwacht.

Ook de komende jaren zal de verschuiving in het grondgebruik op de hoofdberoepsbedrijven doorgaan, zij het iets minder sterk dan in de afgelopen jaren. Zowel bij de tuinbouw als de akkerbouw wordt nog enige uitbreiding van het areaal verwacht. De tuinbouwbedrijven zullen gemiddeld nog met 2 à 3 ha tuinland worden uitgebreid. Voor de vergroting van de oppervlakte bouwland zal de uitbreiding van de snijmaïsteelt verantwoordelijk zijn, terwijl de andere akkerbouwgewassen zich stabiliseren of nog iets verder terug zullen vallen. De snijmaïsteelt zal in vergelijking met het recente verleden een aanzienlijk minder snelle toeneming te zien geven, omdat langzamerhand de voor het gebied optimale snijmaïs-grasland-verhouding (1:4) lijkt te zijn bereikt en omdat door de verbetering van de verkaveling (ten oosten van de Zuid-Willemsvaart) de drang om op afgelegen percelen maïs te verbouwen wordt weggenomen.

Dit alles resulteert in een verdere teruggang van het areaal grasland (tabel 6.1). Ondanks wat verschuiving in de aard van het grondgebruik zullen de karakteristieken van de deelgebieden, zoals die in paragraaf 4.1 zijn gegeven, niet veranderen (zie ook kaart 9 op blz. 47).

Tabel 6.1 Het grondgebruik op de hoofdberoepsbedrijven in 1987

	ha	%	index (1977=100)
Bouwland	520	21	103
w.v. snijmaïs	440	73	110
Grasland	1760	73	85
Tuinland	144	6	137
Totaal	2424	100	90

6.5 De produktieomvang naar produktierichting (hoofdberoepsbedrijven)

De rundveehouderij

De totale produktie in de rundveehouderij wordt in sterke mate bepaald door het beschikbare areaal cultuurgrond (grasland + snijmaïs) en door de gebruiksmogelijkheden van deze grond. Bij dit laatste speelt de ontwatering een voornamelijk rol. Verder beïnvloeden teelttechnische verbeteringen de toeneming van de veedichtheid per ha. Mede onder invloed van de verbetering van de ontwatering (r.v.k. Veghel-Erp) zal de gemiddelde veedichtheid per ha voedergras stijgen tot ca. 3,5 g.v.e. Per individueel bedrijf met rundvee zal veelal van een hogere dichtheid sprake zijn (soms meer dan 4 g.v.e. per ha), omdat mede gezien de bedrijfsoppervlaktestructuur toelevering van vnl. snijmaïs zal plaatshebben door de intensieve veehouderijbedrijven of door al dan niet geregistreerde nevenbedrijven.

Uitgaande van de afgelopen jaren aangetroffen 2,71 sbe (rundveehouderij, incl. snijmaïs) per g.v.e. kan voor 1987 een produktieomvang worden berekend van $(2200(\text{ha}) \times 3,5 (\text{g.v.e./ha}) \times 2,71 (\text{sbe/g.v.e.})) = 20900 \text{ sbe}$. Dit betekent een toeneming van 4% t.o.v. 1977.

De rundveehouderij zal een verdere geleidelijke wijziging ondergaan. Het aantal bedrijven met melkvee zal dalen (tot ca. 165), de melkveestapels zullen groter worden (gemiddeld ca. 35) en de jongvee- (incl. overig vee, zoals mestvee) bezetting per 100 melkkoeien zal een verdere daling te zien geven. Dit laatste is nu reeds waarneembaar op de meer gespecialiseerde bedrijven met een ligboxenstal (tabel 4.4, blz. 52). De komende jaren zal nog een verdere toeneming van het aantal ligboxenstallen plaatshebben (zie

ook paragraaf 5.3). Uit de verdeling van het melkvee over de bedrijven blijkt dat ook in de toekomst nog veel bedrijven (ca. 60%) aanwezig zullen zijn met een (te) kleine melkveestapel (minder dan 40 melkkoeien). Op deze bedrijven zal naast de melkveehouderij een andere tak (met name intensieve veehouderij) blijven voorkomen (zie ook paragraaf 6.6). Wel is vergeleken met 1977 sprake van enige verbetering. Gezien de ontwikkeling van de omvang van de melkveestapels kan de komende jaren een verdubbeling van het aantal ligboxenstallen worden verwacht (70 à 80 in 1987).

De intensieve veehouderij

De ontwikkeling in de veredelingssector in de komende 10 jaar is van veel factoren afhankelijk. Nationaal wordt de vraag naar veredelingsprodukten, afhankelijk van de bevolkingsgroei en de welvaart, van groot belang geacht 1). Tot 1990 wordt op basis hiervan een groei van de produktie voorzien met ca. 1.0% per jaar. "Doel 1980" denkt dat de komende jaren de volgende ontwikkelingen zullen plaatshebben: een stabilisatie van het aantal mestkalveren, leg-hennen en mestkuikens en groei van de varkenssector met ca. 1% per jaar 2). Deze gedachte ontwikkelingen wijken aanzienlijk af van wat er in Veghel (groei met 7,5% per jaar) en op meerdere plaatsen in werkelijkheid gebeurt. Hierbij dient te worden opgemerkt dat aan genoemde prognose ook perioden met een aanzienlijk sterkere groei dan 1% per jaar voorafgingen. Uitgaande van de nu aan de gang zijnde ontwikkelingen in Veghel, de signalen dat er ook de komende tijd nogal wat nieuwbouw zal plaatshebben, de vermoede nieuwvestiging van vooral veredelingsbedrijven en de geringere landelijke groei die wordt voorzien, wordt voor de komende 10 jaar een halvering van het groeitempo aangenomen (ongeveer 4% per jaar). Hiermee zou de totale produktie in de verdeling in 1987 ca. 18400 sbe bedragen, waarbij het accent in sterke mate, evenals in het verleden, op de varkenshouderij zal liggen. Ook in de toekomst zal het aantal bedrijven met intensieve veehouderij verder verminderen (tot + 170 in 1987), in het bijzonder waar het om kleine eenheden gaat. De verdeling van de intensieve veehouderij over de deelgebieden zal niet zoveel verschillen van de situatie in 1977 (kaart 10, blz. 49). De grootste eventuele veranderingen zullen voornamelijk samenhangen met de plaats van nieuw te stichten bedrijven.

De tuinbouw

De produktie in de tuinbouw zal in Veghel naar verwachting enige uitbreiding ondergaan, welke ongeveer evenredig met het in gebruik zijnde areaal zal zijn. Een sterke intensivering, o.a. in

-
- 1) Ministerie van Landbouw en Visserij: "Landbouwverkenningen", Den Haag 1977.
  - 2) "Doel 1980", Structuurnota voor de Brabantse land- en tuinbouw. Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling Noord-Brabant. 1976.

de glastuinbouw, lijkt niet te verwachten. Ook zullen er geen grote veranderingen optreden binnen het huidige (opengronds-)tuinbouwpakket, tenzij er nieuwe ontwikkelingen optreden. Het gaat hierbij voornamelijk om de volgende produkten: asperges (wellicht een meer dan evenredige uitbreiding), fabrieksaardbeien, augurken (verticale teelt), spruiten en prei. In de toekomst zal wel een aantal moderne technieken worden toegepast, zoals een vast ondergronds beregeningssysteem. De totale produktie in de tuinbouw zal, uitgaande van de huidige intensiteit (inclusief wat champignon-teelt en glastuinbouw), in 1987 ongeveer 5000 sbe bedragen. Wellicht nog meer dan in het verleden al het geval was, zal de tuinbouw in de toekomst plaatshebben op de z.g. tuinbouwbedrijven (zie paragraaf 6.6). In het bijzonder in de deelgebieden Driehuizen en Beukelaar zal de tuinbouw van grote betekenis blijven (zie ook kaart 10, blz. 49).

De akkerbouw

Het belangrijkste akkerbouwgewas is de snijmaïs. Hierop is bij de rundveehouderij al ingegaan. Juist dit gewas heeft de afgelopen jaren bijgedragen tot gunstiger resultaten in de melkveehouderij 1). Naast de snijmaïs zullen de suikerbieten- en aardappelteelt zich handhaven op het niveau van de laatste jaren 2). Hiervan uitgaande kan voor deze gewassen een oppervlakte worden geraamd van 80 ha (dit is inclusief nog wat granen), hetgeen een produktieomvang van ongeveer 500 sbe zal betekenen.

De totale produktieomvang

Uit het voorgaande kan worden afgeleid dat voor 1987 een totale produktieomvang van 44800 sbe kan worden verwacht. Dit betekent een toename van 2% per jaar, hetgeen een halvering van de groei is vergeleken met de achterliggende periode. De gemiddelde produktieomvang per hoofdberoepsbedrijf zou dan 181 sbe bedragen. Per arbeidskracht zal dit 150 à 160 sbe zijn. De gemiddelde groei per bedrijf of per man wordt ongeveer 3,4% per jaar. In de afgelopen periode was dit echter aanzienlijk meer (zie paragraaf 3.4 en 3.5). Aangezien de direct-grondgebonden produktiemogelijkheden geen al te grote speling te zien zullen geven, hangt de groei van de produktie in zijn totaliteit voornamelijk samen met die in de veredelingssector. Uitgaande van een groei in de veredeling met 7% per jaar zou de gemiddelde omvang per bedrijf ongeveer 206 sbe bedragen en bij een groei met 1% ongeveer 162 sbe. Hierbij dient te worden aangetekend dat het aantal bedrijven bij deze berekeningen gelijk is verondersteld. In de praktijk zal bij veel groei in de

-
- 1) De economische betekenis van snijmaïs in het bedrijfsplan van melkveebedrijven. Landbouw-Economisch Instituut. Den Haag 1978.
  - 2) "Doel 1980", Structuurnota voor de Brabantse land- en tuinbouw. Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling. Noord-Brabant, 1976.

veredeling ook sprake zijn van meer nieuwvestiging (zie paragraaf 3.1). De gemiddelde effecten per bedrijf zullen dus iets minder zijn dan met deze cijfers wordt gesuggereerd. De toeneming van de positie van de veredeling blijkt uit een vergelijking van tabel 6.2 met tabel 4.2 op blz. 48).

Tabel 6.2 De produktieomvang in 1987

	sbe	%	index (1977=100)
Akkerbouw (incl. snijmaïs)	2000	5	98
Rundveehouderij (excl. snijmaïs)	19400	43	106
Veredeling	18400	41	148
Tuinbouw	5000	11	133
Totaal	44800	100	123

In bijlage 14 zijn de resultaten per deelgebied aangegeven. Hieruit blijkt dat met name in de gebieden Dorshout en Ham de gemiddelde omvang per bedrijf zal achterblijven (vergelijk ook kaart 6, blz. 37).

6.6 De bedrijfstypen (hoofdberoepsbedrijven)

Uit de mutaties die er in de afgelopen periode met betrekking tot de typering van de bedrijven hebben plaatsgehad, is de verdeling voor 1987 opgesteld (tabel 6.3). Ook voor de toekomst zullen er, ondanks een verdergaande specialisering, nog veel bedrijven (ca. 40%) voorkomen met twee hoofdrichtingen per bedrijf (vnl. naast de melkveehouderij en veredelingstak).

Tabel 6.3 De hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype (1987)

Hoofdtype	Aantal		Oppervlakte			Produktieomvang		
			totaal		gem. per bedr.	totaal		gem. per bedr.
	abd.	%	ha	%		sbe	%	
Rundveebedr.	158	64	1964	81	12,4	24100	54	153
Veredelingsbedr.	71	29	320	13	4,5	16000	36	225
Tuinbouwbedr.	18	7	140	6	7,8	4700	10	261
Totaal	247	100	2424	100	9,8	44800	100	181

Op circa twee derdedeel van de bedrijven zal in 1987 rundveehouderij aanwezig zijn, op eveneens twee derdedeel veredeling. De tuinbouwbedrijven zullen dan nauwelijks nog een gemengd karakter hebben en hun aantal zal stabiel blijven. Het aantal veredelingsbedrijven zal zowel absoluut als procentueel toenemen. In tegenstelling tot die van de beide andere typen zijn het bedrijven met weinig grond (vooral de gespecialiseerde). Uit een vergelijking met tabel 3.6, blz. 36) komt de sterk toenemende betekenis van de veredelingsbedrijven in de totale produktieomvang naar voren. De huidige verschillen in de gemiddelde produktieomvang per type zullen ongeveer gehandhaafd blijven.

Ook in de toekomst zal een steeds grotere produktieomvang per arbeidskracht nodig zijn om het inkomen op peil te houden. Uit de in de Landbouwverkenningen 1) gestelde niveaus kan worden afgeleid dat, rekening houdend met de arbeidsbezetting, voor 1987 op alle drie typen ongeveer 230 sbe per bedrijf nodig zal zijn. Het is duidelijk dat de rundveebedrijven hieraan, gemiddeld gezien, lang niet zullen toekomen. Uit de oppervlaktestructuur van deze bedrijven kan worden afgeleid dat in 1987 slechts een kwart ervan meer dan 15 ha cultuurgrond in gebruik zal hebben. Ondanks enige verbetering in de gemiddelde oppervlakte van 10,9 naar 12,4 ha zullen er ook dan nog vele bedrijven over een te klein areaal kunnen beschikken. In vele gevallen zal de veredelingstak als aanvulling op de rundveehouderijproduktie een noodzaak zijn. Om een doelmatige bedrijfsvoering mogelijk te maken zal zowel de inrichting van het gebied als van de bedrijfsgebouwen aan hoge eisen moeten voldoen.

6.7 De produktieomvangstructuur op de hoofdberoepsbedrijven

Uit het voorgaande is al komen vast te staan dat de produktieomvang gemiddeld achterblijft bij hetgeen eigenlijk wel zou zijn gewenst. Met behulp van de lognormaalmethode is uit de huidige verdeling van de bedrijven over de verschillende produktieomvangklassen de verdeling voor 1987 afgeleid (tabel 6.4).

Tabel 6.4 Produktieomvangstructuur 1987

Produktieomvang- klasse (sbe)	Aantal bedrijven	%	Index (1977=100)
tot 90	60	24	56
90-190	91	37	71
190-250	32	13	207
250-350	30	12	
350 en meer	34	14	
Totaal	247	100	88

1) Ministerie van Landbouw en Visserij. Den Haag 1977.

Hieruit komt naar voren dat een aanzienlijk deel (ca. twee derde) van de bedrijven beneden het bij de Landbouwverkenningen gewenste niveau zal blijven. Het gaat hierom een normatieve vergelijking wat niet alles zegt over het besteedbare inkomen. Dit kan van bedrijf tot bedrijf verschillen afhankelijk van de concrete bedrijfssituatie. Alhoewel deze verdeling niet per deelgebied is bepaald, zal, gezien de gemiddeld te verwachten resultaten, het toekomstige beeld in de deelgebieden Dorshout en Ham het ongunstigst zijn. In de andere deelgebieden zal de situatie veel overeenkomst vertonen met het gemiddelde gemeentelijke beeld.

6.8 De nevenbedrijven

Een nauwkeurige vooruitberekening van het aantal nevenbedrijven valt moeilijk te geven omdat het een nogal heterogene groep is, die aan veel meer mutaties onderhevig is dan de hoofdberoepsbedrijven. Evenals in het verleden zullen ze vermoedelijk nog iets in aantal afnemen, zij het wat minder snel. Er zou zelfs een zekere stabilisatie van het aantal nevenbedrijven kunnen optreden, indien er minder van deze categorie hun hoofdberoep in de landbouw (veredeling) zouden trachten uit te oefenen. Op basis van de te verwachten minder snelle afneming en de ontwikkelingen op de nevenbedrijven in het recente verleden, zullen er in 1987 ongeveer 70 nevenbedrijven zijn met een gezamenlijke oppervlakte van 290 ha (gemiddeld 4,1 ha per bedrijf) en een totale gezamenlijke productie van 2700 sbe (gemiddeld 39 sbe per bedrijf). De betekenis van de nevenbedrijven zou dan vergeleken met 1977 iets afnemen.

De ontwikkelingen met betrekking tot het productiepakket zullen zich voortzetten (zie paragraaf 4.7). Als gevolg van invoering van de melktank zal de melkveehouderij tot een minimum worden gereduceerd. In de deelgebieden Zijtaart en Eerde zal de betekenis van de nevenbedrijven naar verwachting iets groter blijven dan in de andere deelgebieden. Of dit samenhangt met het al dan niet uitgevoerd zijn van een ruilverkaveling kan niet worden vastgesteld.

6.9 De betekenis van R.W. 75

Bij de vooruitberekening met betrekking tot de hoofdberoepsbedrijven is in overleg met de opdrachtgever geen rekening gehouden met onttrekking van cultuurgrond ten behoeve van R.W. 75, mede omdat in het Streekplan Midden- en Oost-Brabant 1) een herziening van het oorspronkelijk geplande tracé, dat door de deelgebieden

---

1) Streekplan-project Midden- en Oost-Brabant, Provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch, 1977.

Driehuizen, Beukelaar, Ham en Zijtaart loopt, noodzakelijk wordt geacht. Met dit tracé zou ongeveer 65 ha cultuurgrond verloren gaan. Bovendien valt het buiten de planperiode. Er zal nauwelijks of geen sprake zijn van extra vermindering van bedrijven. Dit zou betekenen dat gemiddeld gezien de bedrijven niet meer naar oppervlakte kunnen worden vergroot en dat een versmalling van de basis voor de direct grond-gebonden produktie zal optreden. Zou als gevolg van de vermindering van de direct grond-gebonden produktie geen reactie door middel van extra uitbreiding van de intensieve veehouderij plaatshebben, dan zou de totale produktie op de hoofdberoepsbedrijven in 1987 ruim 700 sbe minder zijn, ofwel 1.6%. Ter indicatie: dit zou gemiddeld ongeveer 3 sbe per bedrijf zijn. Per individueel bedrijf kunnen zich, afhankelijk van de ligging, veel grotere verminderingen van de produktieomvang voordoen. Naast de vermindering van de totale produktie kunnen, omdat goede open landbouwgebieden worden doorsneden, kostenverhogende effecten van aanzienlijk grotere betekenis zijn dan de produktiederving.

7. Ruimtelijke aspecten

7.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is ingegaan op de thans aan de gang zijnde ontwikkelingen binnen de land- en tuinbouw in de gemeente Veghel en is een verwachting voor de periode 1977-1987 aangegeven. Hierbij kwam naar voren, dat de ontwikkelingen in de toekomst naar verwachting trager zullen verlopen dan in de periode 1972-1977 het geval was: het aantal bedrijven zal trager afnemen en de produktie zal minder snel stijgen. De diverse processen zullen, zo is te verwachten, doorgaan, zij het in een wat afgezwakt tempo. In dit hoofdstuk is mede aan de hand van de verwachtingen voor de komende tien jaar een aantal ruimtelijke voorwaarden afgeleid, waaraan zou moeten worden voldaan om de structurele ontwikkelingen zo goed mogelijk te laten verlopen. Voor alle duidelijkheid gaat het hier niet om claims, doch om afgeleide voorwaarden. De geformuleerde voorwaarden zijn van algemene aard ¹⁾; wel zijn, waar mogelijk, als voorbeeld enige gebiedsaanduidingen in de tekst verwerkt. Verder is in dit hoofdstuk aandacht besteed aan de functies van de land- en tuinbouw en aan een aantal ruimtelijke aspecten samenhangende met de gesignaleerde ontwikkelingen. In dit hoofdstuk wordt voorbijgegaan aan de sociale aspecten die met de hedendaagse bedrijfsvoering samenhangen en die vaak van grote betekenis voor de agrariërs zijn (denk b.v. aan de overname van bedrijven door jonge agrariërs). Dit omdat de directe relatie met het bestemmingsplan ontbreekt. In dit verband kan van belang zijn dat in het bestemmingsplan de mogelijkheden aanwezig zijn voor het doorvoeren van een verlichting van de arbeid.

7.2 Functies van de land- en tuinbouw

Voor het ruimtelijke beleid is het van belang te weten welke functies de land- en tuinbouw zoal kan vervullen. Immers voor het uitzetten van de beleidslijnen naar de toekomst dient rekening te worden gehouden met de mogelijke effecten hiervan op de verschillende functies.

De eerste functie van de land- en tuinbouw is de produktie van voedsel en grondstoffen. Het beheren van het landelijke gebied kan als tweede functie worden gezien. Het landschap wordt

---

1) Dit omdat op perceelsniveau door het LEI geen inventarisaties zijn uitgevoerd. Wel is gebruik gemaakt van bestaand materiaal (van o.a. gemeente, Haskoning B.V. en de Landinrichtingsdienst).

voor een aanzienlijk deel als een produkt van de land- en tuinbouw beschouwd. De agrariërs bepalen immers in grote mate door hun activiteiten, hun bebouwing, de wijze van grondgebruik en de agrarische inrichting het aanzien van het landelijke gebied en daarmee voor een groot deel ook het ruimtelijke patroon.

Door de produktie zorgt de land- en tuinbouw voor werkgelegenheid, zowel direct (op de land- en tuinbouwbedrijven) als indirect bij de toelevering, verwerking en afzet. Dit kan als de derde functie worden gezien.

Bij de vierde, evenals de vorige een min of meer afgeleide, functie van de land- en tuinbouw gaat het om de beloning van de ingezette produktiemiddelen. Aldus levert de land- en tuinbouw een inkomen op voor de in deze bedrijfstak en in de afhankelijke bedrijfstakken werkende personen. Een belangrijk aspect is dat de land- en tuinbouw een aanzienlijke bijdrage levert aan het nationale inkomen en de deviezenpositie. Tenslotte zorgt de land- en tuinbouw voor een aanmerkelijk regionaal inkomen. Dit kan ook worden gezegd van de aanzienlijke van de agrarische sector afgeleide bedrijvigheid in Veghel (CeHaVe, D.M.V., etc.).

In 1987 zullen er naar verwachting 280 à 290 mannelijke arbeidskrachten op de hoofdberoepsbedrijven werkzaam zijn (hoofdstuk 6). De nevenbedrijven blijven verder buiten beschouwing omdat hun ruimtelijke betekenis in Veghel gering is (hoofdstuk 3). Bovendien zullen veel van de te noemen aspecten ook in meerdere of mindere mate voor de nevenbedrijven gelden.

De op de agrarische bedrijven werkzame arbeidskrachten zullen een voldoende inkomen willen verwerven en bovendien willen werken onder goede arbeidsomstandigheden, d.w.z. een arbeidsklimaat waarin een arbeidsprestatie kan worden geleverd die niet te zeer afwijkt van wat in de maatschappij om hen heen gebruikelijk is. De beloning van de op de land- en tuinbouwbedrijven ingezette produktiefactoren zal in de eerste plaats moeten worden behaald uit de produktie van voedsel en grondstoffen en de daarvoor uit de "markt" verkregen inkomsten. Op veel bedrijven is het verwerven van een voldoende inkomen, ook in de toekomst, niet of moeilijk te bereiken (zie paragraaf 6.7). Per bedrijf zal er dan ook alles aan (moeten) worden gedaan om een zo "hoog" mogelijke opbrengst (ook in de tijd) tegen zo "laag" mogelijke kosten te bewerkstelligen, waardoor een acceptabel netto-overschot zal kunnen worden bereikt. Dit impliceert dat de bedrijfsvoering zou moeten plaatshebben onder de gunstigste omstandigheden. Er zou eigenlijk geen produktiecapaciteit (b.v. als gevolg van het onttrekken van cultuurgrond aan de land- en tuinbouw of van het stellen van beperkingen ten aanzien van het grondgebruik) verloren mogen gaan. Bovendien zouden mogelijkheden tot uitbreiding van de produktie (b.v. intensiever grondgebruik via de tuinbouw of uitbreiding van de intensieve veehouderij) aanwezig moeten blijven. In het bijzonder in gebieden met toenemende niet-agrarische functies (b.v. verstedelijking of infrastructurele uitbreidingen), kan zekerheid

over het kunnen continueren van het bedrijf of bepaalde produktietakken een belangrijke voorwaarde vormen voor een gunstige ontwikkeling van de bedrijven. Op deze wijze zal het bovendien naar verwachting mogelijk zijn zoveel mogelijk arbeidsplaatsen verantwoord via de land- en tuinbouw te behouden. Dit kan bij de huidige ongunstige werkgelegenheidssituatie een positief aspect vormen. Aan de andere kant dient te worden gesteld, dat het voor de structurele ontwikkelingen binnen de land- en tuinbouw van belang zou zijn, dat er meer niet-agrarische werkgelegenheid wordt geboden, zodat er minder mensen in de landbouw zouden blijven.

7.3 Landbouwkundige ontwikkelingen en ruimtelijke betekenis

Alvorens per bedrijfstype of bedrijfstak in te gaan op de af te leiden ruimtelijke voorwaarden zal eerst een aantal nu en in de toekomst plaatshebbende min of meer algemene ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in Veghel aan een nadere beschouwing worden onderworpen. Hierbij zal aandacht worden besteed aan de ruimtelijke aspecten en voorwaarden samenhangende met en voortvloeiende uit de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw.

Vermindering van het aantal bedrijven

De vermindering van het aantal bedrijven betekent veelal niet dat de bedrijfsgebouwen verdwijnen, maar wel dat de gebouwen (van de meest wat kleinere bedrijven, zie paragraaf 3.1) hun agrarische functie gaan verliezen. De oorspronkelijke agrariër blijft vaak zelf nog enige tijd op het bedrijf wonen. In Veghel betreft dit driekwart van de gevallen. Daarna wordt het gehele gebouw voor niet-agrarisch gebruik zoals bijvoorbeeld burgerbewoning, geschikt gemaakt, waardoor het karakter kan veranderen. Een nevenaspect hierbij is dat veel burgerbebouwing in het buitengebied problemen in verband met de toepassing van de Hinderwet kan opleveren voor de reeds lang in de omgeving aanwezige intensieve veehouderij, als het gaat om een verdere uitbreiding ervan.

Naast het verdwijnen van hoofdberoepsbedrijven komen er, naar verwachting ook in de toekomst, nieuwe bij. Voor zover deze nieuwe oorspronkelijk nevenbedrijven waren, behoeft het ruimtelijk geen of slechts weinig verschil te maken met een (zich uitbreidend) hoofdberoepsbedrijf. Anders ligt het bij de te stichten bedrijven, waarbij veelal van een compleet nieuw bedrijf met nieuwe gebouwen sprake zal zijn. Dit laatste is vaak voordeliger dan het aanpassen van oude gebouwen. Het overnemen van oude bedrijven levert toch gauw problemen op samenhangende met eigendomssituaties en financiële bezwaren. De gebouwen zijn bij aankoop meestal vrij duur en ondoelmatig voor een moderne bedrijfsvoering. Ruimtelijk gezien brengen de nieuwe gebouwen (bedrijven) een verdichting van de schaarse ruimte met zich mee. Uit dit oogpunt zou het voor de hand

kunnen liggen meer de bestaande gebouwen opnieuw in te richten, uit te breiden en aan te passen aan de moderne wensen.

Vermindering van het aantal arbeidskrachten

Naast aspecten samenhangende met de ontwikkelingen binnen de land- en tuinbouw, ingegeven door de noodzaak tot verhoging van de produktie per man, brengt de vermindering van de werkgelegenheid ook aspecten met zich mee die samenhangen met het welzijn op het platteland. Hier wordt bedoeld op het z.g. kleine kernen vraagstuk in zijn algemeenheid. Naast leegloop van de kleine kernen om andere redenen, kan de vermindering van de werkgelegenheid in de land- en tuinbouw ertoe bijdragen, dat de sociale draagkracht van de kleine kernen tot een minimum wordt gereduceerd. In de Veghelse situatie is deze problematiek echter niet actueel.

De vermindering van de arbeidskrachten op de hoofdberoepsbedrijven heeft ertoe geleid, dat ca. 85% (ook in de toekomst) een eenmansbedrijf is (waar de echtgenote van het bedrijfshoofd veelal meewerkt). In het bijzonder op deze bedrijven zullen moderne arbeidsbesparende technieken noodzakelijk zijn. Bij de meermansbedrijven (ca. 15%) kan de noodzaak van een tweede bedrijfswoning ontstaan, vooral als het gaat om een permanente situatie.

Vermindering van de oppervlakte cultuurgrond

Vermindering van de oppervlakte cultuurgrond heeft ook in de toekomst plaats als gevolg van onttrekking ten behoeve van, in grote lijnen, de woningbouw, de industrie en mogelijk R.W. 75. Bovendien is geconstateerd dat cultuurgrond zijn agrarisch gebruik verliest, doordat de grond in gebruik wordt genomen door b.v. burgers (ponyweiden e.d.).

In paragraaf 7.2 is al geconcludeerd dat het verlies aan cultuurgrond zoveel mogelijk zou moeten worden vermeden. Dit verlies verkleint niet alleen de produktiecapaciteit op de afzonderlijke bedrijven, maar remt ook de verbetering van de bedrijfsoppervlaktestructuur. Zou b.v. geen grond worden onttrokken, dan zou bij het aantal bedrijven dat voor 1987 wordt verwacht (zie paragraaf 6.2) de gemiddelde oppervlakte per bedrijf ruim 10% hoger liggen. Door de onttrekking van cultuurgrond moet het niet uitgesloten worden geacht dat er een extra druk ontstaat om de intensieve veehouderij uit te breiden.

Mocht toch uitbreiding van het niet-agrarische ruimtebeslag noodzakelijk zijn, dan zou dit uit agrarisch oogpunt zo geconcentreerd mogelijk moeten geschieden, waarbij bovendien aansluiting zou moeten worden gezocht bij reeds bestaande niet-agrarische activiteiten. Uit dit oogpunt kan de in uitvoering zijnde uitbreiding in de Bunders positief worden beoordeeld. Versnippering van de agrarische ruimte zou zoveel mogelijk dienen te worden voorkomen. Een eventuele R.W. 75 brengt in dit opzicht een aantal ongunstige effecten met zich mee (zie paragraaf 6.9).

Achtergrond bij het voorgaande is dat het voor de land- en tuinbouw van belang is te kunnen beschikken over grote aaneengesloten ruimten. Dit biedt de mogelijkheden om de meest gunstige gebruiks- en inrichtingsvormen te kiezen, hetgeen schaalvoordelen met zich meebrengt. Immers ook in gebieden waar nu van een goede inrichting, gerealiseerd door middel van een ruilverkaveling (in dit geval de r.v.k. Veghel-Erp), kan worden gesproken, zullen in de toekomst weer veranderingen optreden. Men heeft te maken met een bedrijfstak in beweging; ook bij nu ogenschijnlijk goede omstandigheden zullen in de toekomst aanpassingen nodig blijken. Overneming van vrijkomende gronden kan bijvoorbeeld aanpassing van de ontsluiting of de percelering wenselijk maken. Evenzo kunnen moderne oogsttechnieken e.d. nieuwe eisen stellen. Bij een vergaande versnippering van de ruimte zullen de voor de land- en tuinbouw wezenlijke aanpassingen niet of moeilijk kunnen worden aangebracht of kunnen gepaard gaan met conflicten met het andere ruimtegebruik.

In het bijzonder voor de rundveehouderij/weidebouw heeft een vergaande versnippering, gezien de moderne wijze van bedrijfsvoering met een ligboxenstal, melkstal en melktank en de daarbij vereiste grote huiskavel, ernstige gevolgen. Voor de rundveehouderij is het handhaven van de open gebieden (kaart 13, blz. 65) een belangrijke voorwaarde. Gezien de behoefte aan grote kavels kan bij een te kleine huiskavel de behoefte ontstaan op grote veldkavels nieuwbouw te plegen, waarbij dan van verplaatsing van melkveebedrijven sprake is. Bovendien kunnen oude gebieden op deze wijze worden ontlast (zie ook paragraaf 5.3). Het handhaven van open gebieden houdt in dit geval in dat niet op de melkveehouderij gericht ruimtebeslag, waaronder b.v. ook burgerbebouwing, zou moeten worden tegengegaan. Ook de akkerbouw is niet gebaat bij een voortschrijdende versnippering. Dit laatste geldt ook, zij het in iets mindere mate, voor de opengrondstuinbouw (in de deelgebieden Driehuizen en Beukelaar). Een goed functionerende tuinbouw stelt hoge eisen aan de inrichting van het gebied (denk aan de vaste ondergronde be- regeningsinstallatie), hetgeen bij te veel versnippering problemen zou kunnen gaan opleveren. Voor de intensieve veehouderij is versnippering van de ruimte minder bezwaarlijk. Hierbij spelen echter weer andere aspecten een rol. Uit overwegingen van milieuhygiënische aard zou het noodzakelijk kunnen zijn om bij woningbouw, recreatieactiviteiten e.d. rekening te houden met de reeds aanwezige intensieve veehouderij. Verder kan het voorkomen dat bedrijven die thans ongunstig zijn gesitueerd (bij hindergevoelige objecten), bij toekomstige uitbreidingen moeilijkheden kunnen ondervinden in verband met de Hinderwet 1). Met het oog hierop kan het van belang zijn dat intensieve veehouderijbedrijven zich kunnen (her-)vesti-

---

1) Veehouderij en Hinderwet. Ministerie van Landbouw en Visserij e.a. Den Haag, 1976.

gen op voldoende afstand van de bebouwde kom of andere hindergevoelige objecten.

Mede gezien de krapte aan grond is een optimaal gebruik van de ruimte een noodzaak. Beperkingen ten aanzien van het grondgebruik hebben een ongunstige invloed op de bedrijfsresultaten. De effecten zullen wat dit betreft in het bijzonder van betekenis zijn in die gebieden met een geringere bedrijfsomvang, waarbij bovendien een groter deel van de produktie uit weidebouw bestaat (b.v. in de deelgebieden Dorshout en Ham). Verder is het van belang dat de agrarische ondernemer voor de bedrijfsvoering en de noodzakelijke aanpassingen die maatregelen kan nemen of uitvoeren, die uit landbouwkundig oogpunt zijn gewenst. Hierbij valt te denken aan kostenverlagende activiteiten, zoals verbetering van de bereikbaarheid van de gronden, aanpassing verkaveling en perceleering; aan opbrengstverhogende activiteiten, zoals verbetering van de maaiveldsligging en de waterbeheersing, berekening van (droge) gronden, aanpassing van het bemestingsniveau, introductie van nieuwe gewassen of rassen met hogere opbrengsten, etc. en aan activiteiten die een bepaalde opbrengstvermindering tegengaan, zoals het gebruik van bestrijdingsmiddelen. In hoofdstuk 5 heeft reeds een beschrijving van de produktieomstandigheden plaatsgehad en is ingegaan op een aantal mogelijke verbeteringen.

Toeneming van de produktie en specialisering

Bij het onderzoek komt naar voren dat zowel de totale produktie in het gebied als de produktie per bedrijf en per arbeidskracht toeneemt. Naar verwachting zal de produktietoeneming voor de toekomst vooral moeten worden gevonden in de intensieve veehouderij en de tuinbouw. Alhoewel de totale produktie in de rundveehouderij in Veghel de komende jaren niet meer zoveel zal toenemen, heeft natuurlijk ook in deze sector een toeneming per arbeidskracht en per bedrijf plaats. Hoe de ontwikkelingen in de intensieve veehouderij precies zullen verlopen, is sterk afhankelijk van de rentabiliteit in deze tak. Er is thans (1977) echter een duidelijke uitbreiding van deze tak aan de gang, niet alleen op gespecialiseerde (nieuwe) veredelingsbedrijven, maar ook als tweede tak op de rundveebedrijven.

Door de, voor het op peil houden van het inkomen noodzakelijke, produktieuitbreiding zullen er door één man steeds grotere produktie-eenheden worden bediend. Dit is alleen mogelijk als arbeidsbesparende technieken kunnen worden gebruikt, zowel in en om de bedrijfsgebouwen als bij de bewerking van de grond en het transport van de produkten en het zaai- en pootgoed, veevoer, kunstmest, etc. Aangezien de nieuwe technieken veelal niet doeltreffend in de oude situatie kunnen worden toegepast zullen o.a. nieuwbouw - soms op een andere plaats - (ligboxenstal, gebouwen voor veredeling), aanpassing van oude gebouwen, vergroting van de percelen, verbetering van de ontsluiting (verharden van wegen, erfverharding, kavelpaden) en de verkaveling steeds terugkerende noodzakelijke activiteiten zijn.

De hiervoor aangehaalde schaalvergroting hangt nauw samen met de optredende specialisatie. Kwamen vroeger meerdere produktierichtingen per bedrijf voor, thans ziet men in Veghel dat de bedrijven zich meer toeleggen op één of twee produktierichtingen. In hoofdstuk 4 is naar voren gekomen, dat het aantal bedrijven met een bepaalde diersoort daalt, maar dat het aantal dieren per bedrijf sterk toeneemt. Dit omdat dan doeltreffend gebruik kan worden gemaakt van arbeidsbesparende technieken, zoals grotere, geautomatiseerde machines, (automatische) voederinstallaties (torensilo's voor het ruwvoer), etc. Ook het omschakelingsproces naar de melkkoeltank kan hier worden genoemd. Gezien de steeds verdergaande toepassing van machines, elektrische installaties e.d. is een voldoende capaciteit van de nutsvoorzieningen een vereiste. Ten aanzien van dit punt zijn nog knelpunten aanwezig.

In Veghel komt de specialisering duidelijk naar voren, zoals blijkt uit de ontwikkelingen naar bedrijfstype (paragraaf 3.2). De ruimtelijke betekenis is het duidelijkst waarneembaar bij de ontwikkelingen rond de bedrijfsgebouwen en de geconstateerde verschuiving van de graanteelt naar de snijmaïs. Vroeger was het gebouw ingericht voor de diverse produktierichtingen; thans gaat het om gebouwen die maar voor één produktierichting zijn bedoeld. Ze zijn bovendien groter en hebben een strakke vorm. Juist de specialisering brengt de behoefte aan nieuwe gebouwen met zich mee, omdat de oude gebouwen slechts tegen vaak veel hogere kosten geschikt kunnen worden gemaakt voor een doelmatige produktie. Zowel in de rundveehouderij (nog een verdubbeling van het aantal ligboxenstallen) als in de veredeling en in de tuinbouw (o.a. de bouw van koelcellen en gebouwen voor de bewerking van de produkten) zal een voortdurende behoefte aan nieuwbouw of aanpassing van bestaande gebouwen bestaan. Aanpassing heeft als ruimtelijk voordeel, dat de verdichting minder ver zal voortschrijden. Vaak kunnen de oude gebouwen worden gebruikt voor b.v. jongveestalling.

Intensivering

De intensiteit van de produktie wordt gemeten aan de hand van het aantal sbe per ha. De intensivering, tot uiting komend in een toenemend aantal sbe per ha, kan een gevolg zijn van verschillende ontwikkelingen die o.a. ten doel hebben de bedrijfsresultaten te verbeteren of op peil te houden. Zo kan het gaan om "arbeidsintensievere" teelten, b.v. de uitbreiding van de tuinbouw zoals die voor de toekomst in Veghel wordt verwacht (zie paragraaf 6.4). Ook kan binnen de tuinbouw worden overgeschakeld op "intensievere" gewassen, alhoewel dat in Veghel niet in de lijn der verwachtingen ligt. Nieuwe rassen kunnen worden geïntroduceerd omdat ze hogere opbrengsten leveren, waardoor weer meer dieren kunnen worden gevoed. Een zwaardere veebezetting wordt hierdoor mogelijk. Verder is sprake van intensivering als de veestapels toenemen, zowel in de rundveehouderij (meer dieren per ha) als in de intensieve veehouderij door een vergroot gebruik van krachtvoer.

Voorwaarde voor het telen van intensievere gewassen is, dat de technische produktieomstandigheden aan hoge eisen voldoen. In het bijzonder dient te worden gelet op de waterhuishouding. Verbetering van de af- en ontwatering op plaatsen waar wateroverlast optreedt, is hierbij van belang (zie paragraaf 5.2).

Een goede af- en ontwatering betekent behalve een hogere produktie ook voeder van betere kwaliteit, een verlenging van het groeiseizoen, een betere begaanbaarheid (van belang ook in verband met het uitrijden van de mest) en een vermindering van de verliezen door vertrapping.

Om verdroging tegen te gaan of om een betere regulering van de groei van de gewassen te bereiken wordt en zal in de toekomst worden overgegaan op beregening. Ook het inlaten van water kan bij verdroging een oplossing bieden. In het bijzonder in de tuinbouw kan de behoefte ontstaan aan vaste beregeningsinstallaties. Ook hier is voldoende capaciteit van het elektriciteitsnet een voorwaarde.

Een verdere verhoging van de (kunst-)mestgiften kan voor de beoogde intensivering een voorwaarde zijn.

Niet alleen voor de verwachte verdere uitbreiding van de tuinbouw kan het scheuren van grasland een gewenste ingreep zijn, dit kan ook nodig zijn voor inzaai ten behoeve van een nieuwe grasmat (met weinig onkruid).

Gezien de schaalvergroting, ook bij het transportwezen, wordt het krachtvoer aangevoerd met bulkauto's. Bij deze ontwikkeling is een goede bereikbaarheid van de bedrijfsgebouwen een vereiste. Bovendien heeft opslag van het krachtvoer bij de bedrijven plaats in (bulk-)silo's. Dit is, gezien ook het systeem van automatische voeding, een belangrijk kenmerk van de hedendaagse rationele bedrijfsvoering.

Een andere techniek die intensievere produktie mogelijk maakt is de teelt onder glas, waarbij steeds meer gebruik wordt gemaakt van moderne technieken, zoals volledige klimaatbeheersing. Naar verwachting zal de glastuinbouw (hoofdstuk 6) in Veghel geen grote vlucht nemen.

Door de grotere aantallen dieren neemt de mestproduktie toe. In paragraaf 4.5 is reeds gewezen op het aanwezige mestoverschot in 1973. Ook thans is in de regio Veghel sprake van een overschot 1). Van deze mest wordt een deel afgevoerd via de Mestbank 1). Er is in dit gebied te weinig grond om de mest "af te zetten". Dit mede omdat veel bedrijfshoofden in het algemeen van mening zijn dat overmatig bemesten van de grond nadelige gevolgen heeft voor de gewasontwikkeling 1). Daarnaast is echter een regelmatige aanvulling van de hoeveelheid organische stof in de grond een essentiële voorwaarde voor het behoud van de bodemvruchtbaarheid die de basis vormt voor een rendabele bodemexploitatie. Omdat niet het

---

1) Jaarverslag 1977. Stichting Brabantse Mestbank. Tilburg.

gehele jaar door de mest kan worden uitgereden in verband met de gewassen op het land, is opslag van mest bij de (producerende of ontvangende) bedrijven een noodzaak. Het beluchten van de mest is hierbij een veelvuldig voorkomende activiteit. Ook uit dit oogpunt worden aan de bereikbaarheid van de bedrijfsgebouwen hoge eisen gesteld.

7.4 Ruimtelijke voorwaarden per produktierichting

In deze paragraaf zal een aantal voor een goede ontwikkeling in de verschillende produktierichtingen noodzakelijke ruimtelijke voorwaarden nog eens op een rijtje worden gezet. De redenen waarop deze voorwaarden berusten zijn in de vorige paragraaf aangegeven. De beschouwing heeft alleen betrekking op de drie hoofdrichtingen, t.w.: de rundveehouderij, de veredeling en de tuinbouw. Hierbij dient te worden bedacht dat in het bijzonder de eerste twee vaak nauw met elkaar verweven op één bedrijf aanwezig zijn. Ook de akkerbouw (maïsteelt) is nauw met deze twee takken verbonden. Met betrekking tot de akkerbouw gelden voor het grondgebruik en de produktieomstandigheden dezelfde opmerkingen als voor de open-grondstuinbouw. De akkerbouw is echter grootschaliger.

Rundveehouderij

In het algemeen is van belang:

- het handhaven van ruime open gebieden die niet verder worden versnipperd;
  - het mogelijk maken van een goede verkaveling.
- De huiskavel zou ongeveer twee derde van het totale bedrijfsareaal moeten kunnen uitmaken. De overige grond zou ook zo dicht mogelijk bij de gebouwen moeten liggen en op zo weinig mogelijk plaatsen. Eventueel zou nieuwbouw van een rundveebedrijf op een voldoende grote veldkavel, bij afwezigheid van een grote huiskavel, moeten kunnen worden gerealiseerd. De open gebieden waar nog weinig bedrijfsgebouwen worden aange troffen (zie paragraaf 5.3), zouden hiervoor het eerst in aanmerking kunnen komen. De grootte van zo'n vestigingsgebied zou kunnen worden bepaald aan de hand van de bedrijfsoppervlakte, die nodig is om voor de melkveehouderij voldoende perspectief te hebben. Volgens "Doel 1980" was dat in 1976 15 ha of meer ¹⁾. Gezien de voortdurende behoefte aan schaalvergroting zal de ondergrens in de toekomst wellicht hoger komen te liggen.

---

1) "Doel 1980". Structuurnota voor de Brabantse land- en tuinbouw. Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling. Noord-Brabant 1976.

- het tegengaan van belemmeringen ten einde een doelmatige bedrijfsvoering en een verdere ontwikkeling en continuatie van het bedrijf mogelijk te maken en daarmee ook bij de (niet-agrarische) bestemmingen rekening te houden.

Ten aanzien van de bedrijfsgebouwen is van belang:

- het kunnen oprichten van nieuwe, grotere en het kunnen uitbreiden van bestaande gebouwen, zoals ligboxenstallen;
- het kunnen oprichten van silo's voor krachtvoer, kunstmest en ruwvoer ("bulk"-silo's, toren- en sleufsilo's). De bouw van torensilo's (voor ruwvoer) lijkt onder de huidige omstandigheden alleen aantrekkelijk voor grotere bedrijven (boven ca. 100 melkkoeien), al kan dit uit sociale (arbeidsorganisatorische) overwegingen ook op minder grote bedrijven het geval zijn. Grote aantallen van deze bedrijven behoeven vooreerst niet te worden verwacht (zie ook paragraaf 6.5). Indien niet van boerderijverplaatsing (naar de veldkavel) sprake is, zal de nieuwe bedrijfsbebouwing om bedrijfsorganisatorische redenen zoveel mogelijk bij de bestaande bebouwing worden gerealiseerd;
- het aanwezig zijn van een voldoende groot bouwperceel. De noodzakelijke grootte van het bouwperceel is afhankelijk van de aard en de omvang van het bedrijf. Voor het vaststellen van de situering en de vorm van het bouwperceel zal het nodig zijn rekening te houden met b.v. de eigendomssituatie en de eventuele aanwezigheid van watergangen en houtopstanden, opdat het ook reële bouw mogelijkheden geeft;
- dat de bouwkosten zo laag mogelijk liggen. Eventuele eisen aan de vorm, de ligging en het uiterlijk van de bebouwing kunnen het rationelere gebruik van de gebouwen ongunstig beïnvloeden en de bouwkosten verhogen.

Verder is het van belang dat naast een eerste bedrijfswoning de mogelijkheid voor het bouwen van een tweede bedrijfswoning eventueel aanwezig is (b.v. op meermansbedrijven met een permanent karakter).

Ten aanzien van het grondgebruik en de productieomstandigheden is van belang:

- het kunnen omzetten van bouw- in grasland en omgekeerd (denk aan snijmaïs);
- het kunnen scheuren van grasland, om nieuw gras in te zaaien;
- het kunnen gebruiken van organische en anorganische meststoffen en van (chemische) (onkruid-)bestrijdingsmiddelen;
- het kunnen verbeteren van de waterhuishouding. Dit betreft in het bijzonder het kunnen verbeteren van de detailontwatering (zie paragraaf 5.2). Het graven van sloten of het aanleggen van een ondergronds drainagesysteem kan hiervoor noodzakelijk zijn. Dit laatste kan nog grondwinst leveren, doordat overbodige sloten of greppels kunnen worden gedempt. Ook grondverbetering of het verwezenlijken van een vlakke maaiveldligging kan de waterhuishouding positief beïnvloeden. Verder

is het kunnen beregenen in te droge gebieden ook een noodzaak;

- het kunnen aanbrengen van verhardingen of het kunnen afleggen van wegen of kavelpaden, ten einde de bereikbaarheid van de gronden en gebouwen te kunnen verbeteren en het transport rondom de bedrijfsgebouwen goed te kunnen laten verlopen;
- het hebben van percelen van voldoende oppervlakte (in relatie tot de bedrijfsgrootte) en een regelmatige vorm. Hiervoor zou het nodig kunnen zijn houtopstanden te verwijderen of te verplaatsen en sloten te dempen of te verleggen.

Veredeling, intensieve veehouderij

In het algemeen is van belang:

- het tegengaan van belemmeringen die op bestaande bedrijven de veredeling onmogelijk of moeilijk maken. De voortzetting van het bedrijf zou niet in gevaar mogen komen;
- het rekening houden met de situering van de bestaande bedrijven (ook waarop niet of nauwelijks veredeling aanwezig is) en wel zodanig, dat in de directe nabijheid van deze bestaande bedrijven geen hindergevoelige objecten (woningbouw, recreatie, etc.) worden gepland;
- bij nieuwe veredelingsbedrijven zich af te vragen of geen te grote concentratie ontstaan. De voordelen van geconcentreerde vestiging wegen namelijk niet op tegen de eraan verbonden nadelen 1). Op plaatsen waar de intensieve veehouderij zou worden geconcentreerd, zullen mest, gier en stank extra problemen opleveren en voorzieningen eisen 1). Ook bestaat er een vergrote kans op besmetting van de dieren, hetgeen uit veterinair oogpunt bezwaren oproept. Dit kan volgens de nota Intensieve Veehouderij eveneens economische en financiële consequenties met zich meebrengen 1). Als voordeel van concentratie kan worden genoemd de verlichting van de milieuproblematiek in de andere gebieden 1), die tevens minder worden verdund. Dit betekent ook dat de versnippering van de ruimte wordt tegengegaan.

Ten aanzien van de bedrijfsgebouwen is van belang:

- het kunnen oprichten van nieuwe (vlakbij de bestaande) en vergroting van bestaande stallen, met de daarbij behorende krachtvoersilo's en opslagmogelijkheden voor de mest;
- het hebben van een voldoende groot bouwperceel, waarvan de benodigde oppervlakte groter zal zijn dan bij bedrijven die alleen rundveehouderij hebben; hierbij dient te worden gelet op concrete eigendomssituaties e.d. Voor de opmerkingen omtrent de vorm, ligging, etc. en de tweede bedrijfswoning, zij verwezen naar de rundveehouderij. Specialisatie in de richting van industrieel opgezette meermansbedrijven is om landbouwkundige, veterinaire en economische redenen niet te verwacht-

1) Nota Intensieve Veehouderij. Tweede Kamer der Staten Generaal. Zitting 1974-1975.

ten 1). In het structuurbeleid wordt het stichten van grote gespecialiseerde bedrijven in de intensieve veehouderij niet bevorderd 2). Eventuele vestiging van industrieel opgezette meermansbedrijven zou, volgens de Nota Landelijke Gebieden, kunnen worden beperkt tot specifiek daarvoor in het kader van het bestemmingsplan aangewezen terreinen 3).

Ten aanzien van het grondgebruik en de produktieomstandigheden is van belang:

- het kunnen verbeteren van de bereikbaarheid van de gebouwen door middel van het verharden of aanleggen van wegen en het verharden van het erf.

Tuinbouw

In het algemeen is van belang:

- het hebben van open gebieden, die niet verder worden versnipperd. Wellicht is deze voorwaarde minder stringent dan bij de rundveehouderij (en de akkerbouw);
- het tegengaan van belemmeringen, ten einde een doelmatige bedrijfsvoering en de verdere ontwikkeling van het bedrijf te bevorderen, evenals de daarmee verbonden continuering van het bedrijf.

Ten aanzien van de bedrijfsgebouwen is van belang

- het kunnen oprichten van nieuwe en het kunnen verbeteren en uitbreiden van de bestaande, zoals het verwezenlijken van koelruimten en ruimten voor het verwerken van de produkten. Ook al bestaan er geen grote verwachtingen in die richting, toch lijkt het op de tuinbouwbedrijven met wat minder grond voor de hand te liggen, dat de mogelijkheid tot uitbreiding via de glasteelten niet wordt uitgesloten;
- het kunnen beschikken over een bouwperceel van voldoende oppervlakte, etc.;
- dat de eventuele eisen aan de vorm, ligging etc. van de gebouwen het rationele gebruik ervan niet nadelig beïnvloeden of extra bouwkosten met zich meebrengen.

Ten aanzien van het grondgebruik en de produktieomstandigheden is van belang:

- het kunnen omzetten van grasland in tuinland;
- het kunnen gebruiken van organische en anorganische meststoffen en van (chemische) (onkruid-)bestrijdingsmiddelen;
- het aanwezig zijn van een goede waterhuishouding; zowel de ont-, afwatering als de watertoevoer (beregeninginstallaties) stellen hoge eisen. Zie verder voor de bereikbaarheid en percelering: bij de rundveehouderij.

-
- 1) Nota Intensieve Veehouderij. Tweede Kamer der Staten Generaal. Zitting 1974-1975.
  - 2) Structuurvisie Landbouw. Ministerie van Landbouw en Visserij, Den Haag 1977.
  - 3) Nota Landelijke Gebieden. Tweede Kamer der Staten Generaal. Zitting 1976-1977.

OVERZICHT GERAADPLEEGDE BRONNEN

Algemene Volkstelling 1960

Centrale Cultuurtechnische Commissie: Rapport voor de ruilverkaveling Veghel-Erp, 1965

ETIN: Beperkte Volkstelling Veghel, 1975

Gemeentewerken en -bedrijven gemeente Veghel, 1978

Gemeentewerken Veghel: Zonering bebouwing in het buitengebied, 1978

Haskoning: Deelnota landschap Veghel. Nijmegen, 1977

Landbouw-Economisch Instituut: Bedrijfsuitkomsten in de landbouw; boekjaren 1973/1974 t/m 1976/1977. Afdeling Landbouw. Den Haag, 1978

Landbouw-Economisch Instituut: De economische betekenis van snijmaïs in het bedrijfsplan van melkveebedrijven. Den Haag, 1978

Ministerie van Landbouw en Visserij: "Landbouwverkenningen". Den Haag, 1978

Ministerie van Landbouw en Visserij: Structuurvisie Landbouw. Den Haag, 1977

Ministerie van Landbouw en Visserij e.a.: Veehouderij en Hinderwet. Den Haag, 1976

Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling Noord-Brabant: "Doel 1980".
Structuurnota voor de Brabantse land- en tuinbouw, 1976

Provincie Noord-Brabant: Streekplan Midden- en Oost-Brabant.
's-Hertogenbosch, 1978

Stichting Brabantse Mestbank: Jaarverslag 1977. Tilburg, 1978

Stichting Uitvoering Landbouwmaatregelen: Landbouwtellingen 1972 en 1977

Stichting voor Bodemkartering: De bodem van Noord-Brabant. Wageningen, 1968

Streekplanproject Midden- en Oost-Brabant: Deelstudie "Landbouw", 1973

Tweede Kamer der Staten Generaal: Nota intensieve veehouderij. Kamerstuk 13277.
Den Haag, zitting 1974-1975

Tweede Kamer der Staten Generaal: Nota landelijke gebieden; 3e deel van de
Derde Nota over de ruimtelijke ordening. Kamerstuk 14392. Den Haag, zitting
1976-1977

Volks- en beroepstelling 1971

Bijlage 1. Enkele veel gebruikte termen met toelichting

1. Telplichtige geregistreerden

De bij de districts-bureauhouder in de administratie opgenomen personen, die een agrarisch bedrijf hebben met een omvang van ten minste 10 standaardbedrijfs-eenheden.

2. Standaardbedrijfseenheden = sbe

Standaardbedrijfseenheden zijn een maat voor de economische betekenis van agrarische bedrijfstakken op basis van de benodigde inzet van grond, arbeid en kapitaal. De omvang van een agrarisch bedrijf of een bedrijfsonderdeel kan in sbe worden uitgedrukt.

Per gewas of dier worden de volgende normen gehanteerd:

	sbe per ha		sbe per dier
Granen	2,5	Jongvee	0,7
Aardappelen	6,0	Melkkoeien	2,5
Suiker-, voederbieten	6,5	Mestvee	0,7
Snijmaïs	3,5	Mestkalveren	0,4
Grasland	1,0	Mestvarkens	0,18
Aardbeien	42,0	Opfokzeugen	0,18
Bloemkool	25,0	Fokzeugen	1,4
Overige groenten	17,0	Leghennen (100 stuks)	1,30
Appels	20,0	Slachtkuikens (1000 stuks)	3,50
Boomkwekerijgewassen	75,0	Schape	0,3
Groenten koud glas	250,0	Paarden (excl. trekpaarden)	0,7
Groenten warm glas	300,0		

3. Beroepsgroepen

- A. het bedrijfshoofd besteedt zijn arbeidstijd geheel aan het eigen agrarisch bedrijf;
  - B. meer dan de helft van de arbeidstijd wordt besteed aan het eigen agrarisch bedrijf, waarnaast het bedrijfshoofd een nevenberoep heeft;
  - C. minder dan de helft van de arbeidstijd wordt besteed aan het eigen agrarisch bedrijf (nevenberoepsbedrijf);
  - D. rustende agrariërs of rustende niet-agrariërs met grond en/of vee;
  - S. er is sprake van een uitzonderlijke exploitatievorm.
- De A- en B-bedrijven vormen de hoofdberoepsbedrijven, de C-, D- en S-bedrijven vormen de nevenbedrijven.

4. Bedrijfstypen

Voor de indeling in bedrijfstypen is per bedrijf berekend het aantal sbe voor akkerbouw, rundveehouderij, intensieve veehouderij en tuinbouw. Afhankelijk van het voor deze onderdelen gevonden percentage zijn de A- + B-bedrijven ingedeeld in "bedrijfstypen".

Onderscheiden zijn:

1. Rundveebedrijven

- a. Gespecialiseerde rundveebedrijven
Op deze bedrijven bestaat 80% of meer van alle sbe uit rundveehouderij.
- b. Overwegend rundveebedrijven
De rundveehouderij beslaat 60-80% van alle sbe.
- c. Gemengde rundveebedrijven
Hoofdzakelijk zijn dit bedrijven met de rundveehouderij als belangrijkste produktietak, die 40-60% van alle sbe omvat; verder bedrijven met geen enkele produktietak met meer dan 60% van alle sbe.

Bijlage 1. (vervolg)

2. Veredelingsbedrijven

a. Gespecialiseerde veredelingsbedrijven

Op deze bedrijven neemt de intensieve veehouderij 80% of meer van alle sbe voor zijn rekening.

b. Overige veredelingsbedrijven

Intensieve veehouderij is hierop de belangrijkste produktietak en beslaat 40-80% van alle sbe.

3. Tuinbouwbedrijven

De tuinbouw is de belangrijkste produktietak met ten minste 40% van alle sbe.

5. Beroepsbeëindiging

Beëindiging van de beroepsperiode door de oudere generatie, waarna overdracht van het bedrijf kan plaatshebben aan de jongere generatie. Ontbreekt er een opvolger, dan kan het bedrijf worden opgeheven of na inkrimping van de produktieomvang worden voortgezet in de D-groep (rustend landbouwer of tuinder).

6. Beroepsverandering

Het gaan uitoefenen van een ander hoofdberoep dan landbouwer of tuinder. Wordt het grondgebruik en/of het vee (gedeeltelijk aangehouden, dan blijft men geregistreerd in de C-groep; zo niet, dan is het bedrijf opgeheven en uit de registratie verdwenen.

7. "Blijvers" en "wijkers"

Als blijvers zijn aangemerkt die bedrijven, die op grond van hun omvang, hun groei in het jongste verleden, hun ligging en gebouwensituatie, de kwaliteit van de ondernemer en/of opvolger, de financiële mogelijkheden en de produktieomstandigheden zullen blijven voortbestaan. Niet alle "blijvers" hebben een eigen opvolger. Deze bedrijven zijn echter dusdanig van omvang enz. dat, wanneer het huidige bedrijfshoofd ermee ophoudt, er zeker gegadigden zullen komen.

8. Ligboxenstal

Dit is een stal waar de koeien niet meer zijn vastgebonden, zodat zij zelf naar het voerhek en de melkstal kunnen lopen, hetgeen voor de boer een belangrijke arbeidsbesparing oplevert. De melkstal kan extra rendabel worden gemaakt door er ook 's zomers in te melken. Dit laatste vereist voldoende grond bij de stal dan wel het z.g. systeem van zomerstalvoeding. Dit systeem kan echter weer kostenverhogend werken.

9. Cultuurgrond

Tussen de uitkomsten van de Bodemstatistiek en de Landbouwtelling m.b.t. het areaal cultuurgrond bestaat een verschil, dat o.m. wordt veroorzaakt doordat bij de landbouwtelling bedrijven met minder dan 10 sbe niet worden meegeteld. Verder ontstaat er een verschil doordat bij de Bodemstatistiek de kadastrale oppervlakte wordt genomen. Dit betekent dat daarbij ook erven, verspreide bebouwing, kleine bosschages, landbouwwegen etc., indien ze in het landbouwgebied liggen, tot het areaal cultuurgrond worden gerekend.

10. Verkaveling en parcelering

Een kavel is een aaneengesloten stuk grond van één gebruiker, omgeven door grond van andere gebruikers.

Een topografisch perceel is een stuk grond dat omgeven is door topografische grenzen, zoals sloten, heggen, houtwallen e.d.

Een huiskavel is een kavel waarop het (de) bedrijfsgebouw(en) staat (staan). Een onregelmatig perceel is een perceel dat niet ten minste één paar evenwijdige zijden heeft.

Bijlage 2. Mutaties hoofdberoepsbedrijven

De vermindering van het aantal hoofdberoepsbedrijven heeft verschillende oorzaken gehad, die in onderstaande tabel nader zijn uitgewerkt. Tot de overige oorzaken zijn o.a. ziekte van een jong bedrijfshoofd en verhuizing naar buiten de gemeente gerekend.

De mutaties van de hoofdberoepsbedrijven naar oorzaak en gevolg (1972-1977)

Mutatie- oorzaak	Totaal aantal	Het bedrijf is voortgezet als			Aantal opgeheven
		hoofdbedr.	C-bedr.	D-bedr.	
Beroepsbeëindiging	52	16 1)	4	17	15
Beroepsverandering	6	1 2)	4	-	1
Overige oorzaken	8	3 3)	1	-	4
Totaal	66	20	9	17	20

- 1) Alle voortgezet door zoon.
- 2) Voortgezet door vreemde.
- 3) Voortgezet door familie 2, door vreemde 1.

Er zijn in de onderzoeksperiode 17 hoofdberoepsbedrijven bijgekomen. Hiervan zijn er 7 nieuw gesticht, 9 uit groep C en 1 uit groep D gekomen. Resumerend hebben de volgende ontwikkelingen plaatsgehad.

Aantal hoofdberoepsbedrijven in 1972	309
Afneming door: beroepsbeëindiging	- 36
beroepsverandering	- 5
overige oorzaken	- 5
Toeneming door: stichting	+ 7
uit C-groep	+ 9
uit D-groep	+ 1
Aantal hoofdberoepsbedrijven in 1977	280

Voor beroepsverandering kwamen in aanmerking de bedrijfshoofden jonger dan 55 jaar (233 in 1972). Derhalve bleef de effectieve beroepsverandering beperkt tot 0,3% per jaar. De beroepsbeëindiging was 2,5% per jaar, de afnemings door overige oorzaken bijna 0,5% per jaar.

Het overgrote deel van de verdwenen bedrijven was kleiner dan 10 ha, 6 bedrijven hadden een oppervlakte tussen 10 en 15 ha en 1 was tussen 15 en 20 ha groot. Ook naar produktieomvang waren het meest kleinere bedrijven; 96% had minder dan 110 sbe, drie kwart zelfs minder dan 70 sbe. De bedrijfstypen waren allen vertegenwoordigd, de rundveebedrijven naar verhouding wat meer dan de beide andere hoofdtypen.

Van de 17 erbij gekomen bedrijven behoorden er 11 in 1977 tot de gespecialiseerde veredelingsbedrijven, 4 tot de rundveebedrijven en 2 tot de tuinbouwbedrijven. Het overgrote deel had toen dan ook minder dan 5 ha cultuurgrond in gebruik (82%). De bedrijfsomvang daarentegen liep sterk uiteen; 9 hadden minder dan 90 sbe in 1977, de rest 110 sbe of meer, waarvan 6 zelfs reeds 150 sbe of meer.

Bijlage 3. Aantal bedrijven, oppervlakte cultuurgrond en produktieomvang naar beroepsgroep en deelgebied

Deelgebied	Aantal bedrijven						Oppervlakte cultuurgrond						Produktieomvang								
	hoofdberoepsbedr.			nevenbedrijven			hoofdberoepsbedr.			nevenbedrijven			hoofdberoepsbedr.			nevenbedrijven					
	aan- tal	aan- index	1972=100)	1972	1977	(1972=100)	ha	ha index	1972=100)	1972	1977	(1972=100)	ha	ha index	1972=100)	sbe	sbe index	1972=100)	sbe	sbe index	1972=100)
	1972	1977	(1972=100)	1972	1977	(1972=100)	1972	1977	(1972=100)	1972	1977	(1972=100)	1972	1977	(1972=100)	1972	1977	(1972=100)	1972	1977	(1972=100)
Dorshout	34	31	91	10	6	60	291	268	92	41	26	63	2603	2778	107	277	163	59			
Driehuizen	52	44	85	15	14	93	481	465	97	71	56	79	4777	6142	129	349	337	97			
Beukelaar	48	45	94	17	12	71	359	318	89	32	18	56	5720	6559	115	376	303	81			
Ham	32	29	91	5	7	140	273	287	105	42	49	117	2467	3113	126	164	216	132			
Eerde	42	38	90	12	11	92	433	366	85	51	69	135	4575	5647	123	335	570	170			
Zijtaart	101	93	92	31	32	103	1060	976	92	80	101	126	9408	12256	130	819	1042	127			
Totaal	309	280	91	90	82	91	2897	2680	93	317	319	101	29550	36495	124	2320	2631	113			

Bijlage 4. Hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype

Totaal aantal bedrijven	% bedrijven van het bedrijfstype															
	gespec.		overw.		gemengde		rundvee-		rundvee-		gespec.		overige		vered.	
	rundvee-		rundvee-		rundvee-		bedrijven		bedrijven		vered.		bedrijven		totaal	
	1972	1977	1972	1977	1972	1977	1972	1977	1972	1977	1972	1977	1972	1977	1972	1977
Dorshout	34	31	50	65	23	19	21	10	94	94	3	3	3	3	6	6
Driehuizen	52	44	19	18	36	41	27	16	82	75	2	-	6	14	8	14
Beukelaar	48	45	10	16	27	9	21	24	58	49	8	29	21	7	29	36
Ham	32	29	19	41	31	31	34	17	84	89	3	3	13	7	16	10
Eerde	42	38	31	37	26	21	21	24	78	82	5	10	10	3	15	13
Zijtaart	101	93	30	41	35	20	22	14	87	75	2	10	7	10	9	20
Totaal	309	280	26	35	31	23	24	17	81	75	4	10	9	8	13	18

Bijlage 5. Gemiddelde oppervlakte cultuurgrond, de gemiddelde produktieomvang en de intensiteit van het grondgebruik van de hoofdberoepsbedrijven naar deelgebied

	Oppervlakte cultuurgrond per bedrijf (ha)		Produktieomvang per bedrijf (sbe)		Intensiteit van het grondgebruik (sbe/ha)	
	1972	1977	1972	1977	1972	1977
Dorshout	8,6	8,6	77	90	9	10
Driehuizen	9,3	10,6	92	140	10	13
Beukelaar	7,5	7,1	119	146	16	21
Ham	8,5	9,9	77	107	9	11
Eerde	10,3	9,6	109	149	11	15
Zijtaart	10,5	10,5	93	132	9	13
Totaal	9,4	9,6	96	130	10	14

BIJLAGE 6. Bedrijfsoppervlaktestructuur

Oppervlakte- klasse (ha)	Rundveebedrijven				Alle hoofdberoepsbedrijven			
	1972		1977		1972		1977	
	aantal bedr.	%	aantal bedr.	%	aantal bedr.	%	aantal bedr.	%
tot 5	13	5	12	6	41	13	51	19
5-10	129	52	88	42	149	48	109	39
10-15	81	32	82	39	92	30	88	31
15-20	23	9	19	9	23	8	22	8
20 en meer	4	2	10	5	4	1	10	4
Totaal	250	100	211	100	309	100	280	100

BIJLAGE 7. Bedrijfsomvangstructuur per hoofdbedrijfstype (%)

Productie- omvangklasse (sbe)	Rundveebedrijven		Verdelings- bedrijven		Tuinbouw- bedrijven		Alle hoofdberoeps- bedrijven	
	1972	1977	1972	1977	1972	1977	1972	1977
tot 50	21	15	10	4	5	11	18	13
50- 90	37	26	20	20	21	32	34	26
90-130	28	22	28	22	26	5	28	21
130-190	14	25	37	30	26	5	18	24
190 en meer	0	12	5	24	21	47	2	16
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

92 Bijlage 8. Vaste arbeidsbezetting en arbeidsproduktiviteit op de hoofdberoepsbedrijven naar deelgebied

Deelgebied	Totaal aantal vaste mannelijke arbeidskrachten		Aantal vaste arbeidskrachten per bedrijf		Aantal sbe per man	
	1972	1977	index (1972=100)	1972	1977	index (1972=100)
Dorshout	39	35	90	1,15	1,13	98
Driehuizen	55	49	89	1,06	1,11	105
Beukelaar	67	59	88	1,40	1,31	94
Ham	34	34	100	1,06	1,17	110
Eerde	49	45	92	1,17	1,18	101
Zijtaart	110	106	96	1,09	1,14	105
Totaal	354	328	93	1,15	1,17	102
					83	111
						134

Bijlage 9. Leeftijd bedrijfshoofden en opvolgingssituatie per deelgebied 1977

Deelgebied	Totaal aantal bedrijfshoofden	Bedrijfshoofden jonger dan 50 jaar		Bedrijfshoofden van 50 jaar of ouder		
		santal	%	aantal	opvolger	opvolg.onbek.
Dorshout	31	14	45	17	24	6
Driehuizen	44	24	55	20	50	15
Beukelaar	45	30	67	15	47	13
Ham	29	12	41	17	24	35
Eerde	38	19	50	19	42	42
Zijtaart	93	47	51	46	37	22
Totaal	280	146	52	134	37	22

Bijlage 10. Het grondgebruik op de hoofdberoepsbedrijven naar deelgebied

	1972						1977					
	bouwland			grasland			tuinland			bouwland		
	in % v.d. opp.cult. ha	grond	ha	in % v.d. opp.cult. ha	grond	ha	in % v.d. opp.cult. ha	grond	ha	in % v.d. opp.cult. ha	grond	ha
Dorshout	28	10	262	90	1	0	28	10	240	90	-	-
Driehuizen	81	17	377	78	23	5	92	19	319	69	54	12
Beukelaar	52	14	283	79	24	7	66	21	220	69	32	10
Ham	54	20	218	80	-1	0	47	16	239	84	1	0
Erde	67	16	357	82	9	2	58	16	300	82	8	2
Zijtaart	169	16	875	82	17	2	215	22	752	77	10	1
Totaal 1)	450	15	2372	82	74	3	506	19	2070	77	105	4

1) Kleine verschillen in het totaal als gevolg van afrondingen.

96 Bijlage 11. De produktieomvang op de hoofdberoepsbedrijven naar produktierichting en deelgebied

Deelgebied	1972					1977				
	akkerbouw		rundvee- houderij l)		totaal prod.om- vang (sbe)	akkerbouw		rundvee- houderij l)		totaal prod.om- vang (sbe)
	incl. snijmaïs	excl. snijmaïs	incl. snijmaïs	excl. snijmaïs		incl. snijmaïs	excl. snijmaïs	incl. snijmaïs	excl. snijmaïs	
	in % van de totale produktieomvang					in % van de totale produktieomvang				
Dorshout	5	4	73	23	2605	5	4	77	22	-
Driehuizen	6	4	55	29	4780	6	4	49	28	21
Beukelaar	3	2	33	30	5727	3	2	30	50	18
Ham	7	3	59	35	2469	7	3	68	30	1
Eerde	6	5	55	31	4579	6	4	54	37	9
Zijtaart	6	4	62	29	9429	6	4	62	31	6
Totaal 2)	5	4	55	29	29550	5	4	55	34	10

1) Inclusief snijmaïs.

2) Verschillen in de totaalstelling door afrondingen e.d.

Bijlage 12. De verkaveling per deelgebied van in 1977 A- + B-bedrijven in de gemeente Veghel (1976)

Deelgebied	Totaal hoofdberoeps- bedrijven met cultuurgrond	% bedrijven met					Totale oppervlakte viale (ha)	Totaal aantal kavels	Gemiddeld aantal kavels per bedrijf	Gemiddelde kavel- grootte in ha
		kavel(s)								
		1	2 t/m 4	5 t/m 9	10 of meer					
Dorshout	31	3	39	45	13		268	176	5,7	1,52
Driehuizen	44	2	27	55	16		465	300	6,8	1,55
Beukelaar	44	14	25	55	7		318	224	5,1	1,42
Ham	29	7	34	31	28		287	184	6,3	1,56
Eerde	37	11	27	51	11		366	211	5,7	1,73
Zijtaart	93	6	25	53	16		978	561	6,0	1,74
Totaal	278	7	28	50	15		2680	1656	6,0	1,62
w.v. rundveebedr.	211	2	27	52	19		2309	1365	6,5	1,69

Bron: CBS-meitelling.

Bijlage 13. De toekomstige ontwikkeling van het aantal hoofdberoepsbedrijven

De ontwikkeling van het aantal hoofdberoepsbedrijven is het resultaat van uittreding en toetreding van bedrijfshoofden (zie ook bijlage 2). De uittreding kan natuurlijke oorzaken hebben (ziekte, overlijden, afstand doen van het bedrijf op late leeftijd), ten gevolge van beroepsverandering plaatshebben of worden veroorzaakt om andere redenen (b.v. onteigening). De toetreding wordt beïnvloed door het aantal opvolgers, nieuwvestigingen, overgang vanuit de categorie der nevenbedrijven e.d.

Uitgaande van hetzelfde patroon als in de periode 1972-1977 kunnen tot 1987 de volgende ontwikkelingen worden verwacht:

Aantal hoofdberoepsbedrijven in 1977:	280
- Uittreding: beroepsbeëindiging	- 106
beroepsverandering en	
overige oorzaken	- 24
- Toetreding: opvolging uit eigen kring	+ 55
overneming van bedrijven	+ 8
nieuwvestiging of uit C-groep	+ 34
Aantal hoofdberoepsbedrijven in 1987:	247

Naast deze vooruitberekening is met behulp van milieukenners een indeling gemaakt naar "blijvers", "wijkers" en "twijfelaars" (zie voor verklaring bijlage 1). Volgens deze indeling kunnen 253 hoofdberoepsbedrijven worden aangemerkt als "blijver" en 10 als "twijfelaar". De twee uitkomsten zijn in zoverre met elkaar in overeenstemming, dat ook bij de "blijvers-wijkers" indeling naar voren komt, dat in de toekomst slechts van een geringe vermindering van het aantal bedrijven sprake zal zijn.

Bijlage 14. Enkele indicatieve cijfers m.b.t. de ontwikkelingen in de deelgebieden (1987)

Deelgebied	Aantal		Oppervlakte (ha)		Productieomvang (sbe)		
	abs.	index (1977=100)	totaal	index (1977=100)	totaal	index (1977=100)	gem. per bedrijf
Dorshout	25	81	239	89	3600	130	144
Driehuizen	33	75	346	74	6300	103	191
Beukelaar	43	95	299	94	8500	130	198
Ham	26	90	281	88	4000	128	154
Eerde	33	87	320	87	6300	112	191
Zijtaart	87	94	939	96	16100	131	185
Totaal:							
- hoofdberoepsbedr.	247	88	2424	90	44800	123	181
- nevenbedrijven	70	86	290	91	2700	103	39

De cijfers per deelgebied zijn voor zover mogelijk op dezelfde wijze tot stand gekomen als voor de gehele gemeente is geschied. Dus per deelgebied zijn, gegeven de situatie en de ontwikkelingen in het betreffende gebied, aparte voor- uitberekeningen gemaakt.